

Всеукраїнська спілка викладачів
суспільних дисциплін і громадянської освіти

НАТО — СИЛА, ЩО ЗАХИЩАЄ МИРНИХ ГРОМАДЯН

ПОСІБНИК ДЛЯ ВИКЛАДАЧА ТА ВЧИТЕЛЯ

УДК 373.5.016:[070+004]](072)
ББК 32.97я7+76.0я7+74.2я7
М 42

М 42 НАТО — сила, що захищає мирних громадян / Т. Бакка, О. Волошенко, О. Желіба, Р. Євтушенко, Т. Мелешенко, О. Мальований, О. Мокрогуз; за ред. О. Волошенко, С. Дьоми. – К. : ВСВСДГО, 2019. – 164 с.

Автори: Бакка Тамара (тема 2), Волошенко Оксана (тема 8), Желіба Олександр (тема 3), Євтушенко Раїса (тема 6), Мелешенко Тетяна (тема 7, 8), Мальований Олександр (тема 4), Мокрогуз Олександр (тема 1, 5).

Консультант видання: Сергій Дьома.

Посібник втілює прагнення авторів зробити натознавство елементом викладання історії, політології майбутнім педагогам і самоосвіти політично активних громадян. Посібник має діалогічно-практичну спрямованість. Вправи і завдання посібника можуть бути використані як під час вивчення курсу на вибір, так і під час проведення виховних годин, занять гуртків юних істориків і журналістів.

Посольство
Великої Британії
в Україні

Підготовка та видання посібника стало можливим завдяки фінансовій підтримці Уряду Великої Британії в рамках проекту «НАТО, сила що захищає мирних громадян», який виконує Всеукраїнська спілка викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти. Погляди, висловлені в цій публікації, належать автору(-ам) і можуть не збігатися з офіційною позицією Уряду Великої Британії.

This publication was funded by the UK government as part of the project “NATO as a Protecting Power: Building a new perception of NATO in Ukraine”, implemented by Association of Educators in Social Studies. The views expressed in this publication are those of the author(s) and may not coincide with the official position of the UK government.

ЕЛЕКТРОННИЙ ВАРІАНТ ВИДАННЯ РОЗМІЩЕНИЙ ЗА ВЕБ-АДРЕСОЮ: [HTTP://NATO-DEFENDER.INFO](http://NATO-DEFENDER.INFO)

ISBN

© Всеукраїнська спілка викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти, 2019.
© Бакка Тамара, 2019;
© Волошенко Оксана, 2019;
© Желіба Олександр, 2019;
© Євтушенко Раїса, 2019;
© Мелешенко Тетяна, 2019;
© Мальований Олександр, 2019;
© Мокрогуз Олександр, 2019.

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	5
ТЕМА 1.	НАТО: ІСТОРИЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ СТРУКТУРА	7
ТЕМА 2.	РОЗУМІННЯ ЛЮДСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА	39
ТЕМА 3.	ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ (ЗЦН) У НАТО	51
ТЕМА 4.	АКТИВНІ ЗАХОДИ ЗІ ЗМЕНШЕННЯ ШКОДИ (АЗЗШ)	71
ТЕМА 5.	НАТО: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ОСНОВНИХ ПОТРЕБ ТА ПОСЛУГ ЦИВІЛЬНИХ	87
ТЕМА 6.	СПРИЯННЯ УТВОРЕННЮ НАДІЙНОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА (СУНБС)	107
ТЕМА 7.	УКРАЇНА – НАТО: СПІВПРАЦЯ	119
ТЕМА 8.	ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ. КОНСТРУЮВАННЯ ІМІДЖУ НАТО ЯК АГРЕСОРА ТА УКРАЇНСЬКА ВІДПОВІДЬ	145
	КЛЮЧІ ДО ТЕСТІВ	159
	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ ТА КОНСУЛЬТАНТІВ	161

Історія створення Північноатлантичного Альянсу (НАТО) пов'язана з початком холодної війни, яка розгорнулася в повоєнний час між США та їхніми союзниками і Радянським Союзом та країнами Центральної і Східної Європи, які під контролем СРСР стали на шлях будівництва соціалізму. Останні, за образним висловом В. Черчилля, були відділені від цивілізованого світу «залізною завісою». В умовах наростання протистояння між цими коаліціями, західні держави вирішили об'єднати свої зусилля у військовій, політичній та економічній сферах.

Союзи держав із метою спільних дій для розв'язання загальних політичних, економічних і військових завдань створювалися ще в давні часи. Зазвичай завдання таких блоків полягало у створенні потуги для поділу сусідніх держав або набігів на інші народи. Рідше створювалися союзи для запобігання ворожим нападам. Значення військово-політичних блоків зросло із зародженням модерного суспільства. Загострення боротьби між основними імперіалістичними державами приводило до різкого їх розмежування на ворожі табори. Військово-політичні союзи стали створюватися на тривалий термін, їхня активність набувала більших географічних, матеріальних і людських масштабів. Фактично Першу світову війну 1914 – 1918 рр. породило протистояння двох військово-політичних союзів.

Отже, «військово-політичний блок», як історичне явище, набуває негативних асоціацій. Не поліпшує враження навіть таке явище, як антигітлерівська коаліція. Очевидно через те, що створена вона була як реакція на агресію, а не як засіб запобігання їй, та те, що участь у ній брав радянський тоталітарний режим, у залежність до якого потрапили внаслідок війни країни Центральної та Східної Європи. Проте, з іншого боку, чи може бути позитивним явище, що пов'язане з війною?

Так. Це доведено історією існування військово-політичного блоку НАТО. Блок народився як результат нездатності ООН повоєнного періоду забезпечити мир у світі, бо СРСР ветовав багато постанов Рад Безпеки. В основу легітимності організації покладено 51-й пункт Статуту ООН: *«Цей Статут ні в якому разі не стосується невіднятного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо станеться збройний напад на Члена Організації, доти, доки Рада Безпеки не вживе необхідних для підтримки міжнародного миру і безпеки заходів.*

Заходи, вжиті Членами організації при здійсненні цього права на самооборону, повинні бути негайно повідомлені Раді Безпеки і жодним чином не повинні зачіпати повноважень і відповідальності Ради Безпеки, відповідно до цього Статуту, щодо вжиття в будь-який час таких дій, які вона вважатиме необхідними для підтримання міжнародного миру і безпеки».

Створена як оборонна ініціатива, що мала протистояти комуністичній загрозі, організація взяла за основу своєї діяльності міжнародне право, демократичні цінності та пріоритет прав людини: «Сторони цього Договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй (995_010) та своє прагнення жити у мирі з усіма народами і урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права, прагнучи сприяти стабільності і добробуту в Північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір...».

Оксамитові революції у країнах Центральної та Східної Європи, розпад СРСР не привели до ліквідації НАТО, тому що в нових умовах Північноатлантичний Альянс змінив свої пріоритети. Тепер для нього стало важливим: збереження миру, повага до прав людини і суверенних прав націй, боротьба з тероризмом та стихійними лихами тощо; став взірцем мудрого збереження нашої цивілізації.

Саме як про демократичний і гуманістичний військово-політичний блок НАТО та вектори його активності підготували свій доробок автори цього посібника.

*Голова всеукраїнської спілки
викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти,
кандидат історичних наук, професор Ладиченко Т. В.*

1.1. Передумови створення НАТО

1.2. Формування Північноатлантичного договору

1.3. НАТО: політичний і військовий альянс

1.4. Структура НАТО

1.5. Партнерство: підхід до безпеки на основі співпраці

Мета:

знати передумови та мету утворення Північноатлантичного Альянсу (НАТО) як міжнародної організації колективної безпеки та оборони, основні інституції, розуміти основні принципи і засади діяльності організації та трансформацію принципів діяльності на сучасному етапі.

Завдання:

- визначити передумови створення НАТО;
- охарактеризувати особливості формування НАТО та набуття членства в Альянсі;
- виділяти політичні та військові складові діяльності НАТО;
- аналізувати структуру НАТО;
- оцінити інституції партнерства НАТО.

Прочитайте вступне слово Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга на прийнятті з нагоди святкування 70-ї річниці НАТО.

Мотивація

Секретар Помпео, шановний Майке!

Передусім дуже дякую за ваше потужне лідерство і вашу рішучу особисту відданість нашому Альянсу і за ваше щедре запрошення. Те, що ви приймаєте нас усіх тут сьогодні є ще одним прикладом нашої відданості ідеї трансатлантичного партнерства. І це справді ідеальне місце для святкування 70-ї річниці нашого Альянсу.

**Міністри, кселенції,
Пані та панове!**

Сімдесят років тому дванадцять суверенних держав зібралися тут для підписання Північноатлантичного договору. І щороку, коли ми поверталися сюди для святкування двадцятої, п'ятдесятої, а зараз сімдесятої річниці, наша сім'я ставала дедалі більшою та міцнішою. З 12 до, невдовзі, 30 друзів і союзників по Альянсу. Тому я не можу придумати кращого місця для святкування 70 років найуспішнішого Альянсу в світі, ніж ця зала з усіма вами, що зібралися тут сьогодні.

Батьки-засновники НАТО були далекоглядні лідери. Архітектори глобальної системи, яка принесла 70 років безпрецедентного миру і процвітання. Одним з них був норвезький прем'єр-міністр Гальвард Ланге. Ланге провів три роки в концентраційних таборах у часи Другої світової війни. Тому він глибоко відчував цінність свободи і демократії. Після підписання Договору НАТО він сказав: «Наш пакт – це пакт за мир, не спрямований проти жодної країни, лише проти самого факту агресії». Ці слова звучать так само справедливо сьогодні, як вони звучали 70 років тому.

Копія цього Договору написана на стіні при вході до штаб-квартири НАТО в Брюсселі. Щоденне нагадування про зобов'язання, яке тримає нас у безпеці вже 70 років. Це один з найкоротших в історії міжнародних договорів, але сфера його дії широка і він витримав випробування часом, тому що ми згуртувалися навколо нашого головного зобов'язання – захищати і обороняти один одного.

Як і в усіх партнерствах, у нас інколи виникають різні думки. Проте, як ще 1949 року сказав президент Трумен, хоча ми можемо «підходити до нашої справи по-різному, з різними урядами, економічними системами, мовами і культурами, ці розбіжності не створюють реальної перешкоди для об'єднання вільних народів, відданих спільній справі миру».

Знову і знову Європа і Північна Америка служать разом, під одним прапором, одній справі свободи і демократії. Стримуючи Радянський Союз, забезпечуючи стабільність на західних Балканах, долаючи тероризм в Іраку і Афганістані, змінюючись разом зі світом навколо нас. І маючи попереду, перед усіма нами, ще непередбачуваний світ, ми продовжуємо стояти пліч-

о-пліч, вкладаючи більше в оборону, модернізуючи наш Альянс, шукаючи відповіді на завтрашні виклики в кіберпросторі.

Проте ми можемо і повинні робити ще більше разом задля гарантування безпеки і процвітання кожного нашого народу без винятку, нашого способу життя,

Запитання

Які основні послання (меседжі) містить промова керівника НАТО?

Що може підтвердити слова Єнса Столтенберга?

Спростовує чи підтверджує його слова діяльність НАТО від створення до сьогодні?

наших спільних цінностей, наших взаємних інтересів. Отже, завтра ми продовжимо наше обговорення про майбутнє нашого Альянсу, щоб він залишався сучасним Альянсом, готовим до майбутніх викликів.

Дуже вам дякую і вітаю із 70-літтям.

1.1. Передумови створення НАТО

Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен 2014 року охарактеризував причини створення НАТО: «НАТО народилося в небезпечному світі. У міру поширення радянської тіні по всій Європі 12 держав з обох сторін Атлантики, відданні ідеям індивідуальної свободи, демократії, прав людини та верховенства закону, вирішили разом захищати свою безпеку».

Створення Альянсу було частиною широких зусиль, спрямованих на досягнення трьох цілей:

- стримування радянського експансіонізму,
- заборону відродження націоналістичного мілітаризму в Європі через сильну присутність Північної Америки на континенті,
- заохочення європейської політичної інтеграції.

У березні 1948 року був укладений Брюссельський пакт між Бельгією, Великою Британією, Люксембургом, Нідерландами і Францією, який пізніше ліг в основу «Західноєвропейського союзу». Його прийнято вважати початком оформлення Північноатлантичного Альянсу. Поява Брюссельського пакту була викликана державним переворотом у Чехословаччині, внаслідок якого владу захопили комуністи.

«Договір про економічне, соціальне та культурне співробітництво та колективну самооборону (Брюссель, 17 березня 1948 р.)

Підтвердити свою віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості та в інші ідеали, проголошені в Статуті Організації Об'єднаних Націй;

Утверджувати та зберігати принципи демократії, особистої свободи та політичної свободи, конституційні традиції та верховенство права, які становлять їхню спільну спадщину;

Зміцнювати, враховуючи ці цілі, економічні, соціальні та культурні зв'язки, завдяки яким вони вже об'єднані;

Лояльно співпрацювати та координувати свої зусилля для створення в Західній Європі міцної основи для європейського економічного відродження;

Завдання

Прочитайте уривок з Брюссельського пакту і визначте основні тези, на що була спрямована ця угода.

Надавати допомогу одне одному, відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, у підтримці міжнародного миру та безпеки та протистоянні будь-якій політиці агресії;

Вжити таких заходів, які можуть бути необхідними в разі відновлення Німеччиною політики агресії;

Поступово асоціюватися в досягненні цих цілей з іншими державами, натхненними тими ж ідеалами та спонуканими подібною рішучістю...»

Берлінська блокада

24 червня 1948 року СРСР перекрив сухопутні та водні зв'язки між нерадянськими (французькою, англійською, американською) зонами та Берліном. Був зупинений весь рух на залізниці та барж у Берліні і поза ним.

25 червня СРСР припинив постачати їжу цивільному населенню в нерадянських секторах Берліна. Була також відімкнена електроенергія.

У Західному Берліні залишалося на 36 днів їжі і на 45 днів вугілля.

Джерело: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zgdnmsg/revision/3>

Джерело: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zgdnmsg/revision/1>

Берлінська блокада

- 26 червня 1948 р.: повітряний міст починається з 32 польотів С-47, що перевозять 80 тонн з бази ВПС у Вісбадені до Берліна.
- 18 вересня 1948 р.: новий рекорд – 7000 тонн запасів доставлено до Берліна за один день: 895 рейсів протягом 24 годин, попри туман, дощ і сильний вітер.
- 5 листопада 1948 р.: перші польоти до новозбудованого аеродрому Тегель у Берліні.
- 20 листопада 1948 р. 42 літаки вилетіли до Берліна, але там приземлився лише один.

Завдання

Складіть коротке повідомлення за поданою інформацією.

- 30 листопада 1948 р.: комуністи встановили владу в радянському секторі.
- 20 грудня 1948 р.: операція «Санта-Клаус» – подарунки летять для 10 000 берлінських дітей.
- Станом на 18 лютого 1949 р. усього до Західного Берліна через «повітряний міст» перевезено мільйон тонн вантажів.
- 19 березня 1949 р.: радянська Народна рада підписала в Східній Німеччині конституцію, що створила комуністичну Німецьку Демократичну Республіку (НДР).
- 8 квітня 1949 р.: Франція, Велика Британія та США об'єднують свої зони в Західній Німеччині.
- 16 квітня 1949 р.: 294-й день повітряного мосту. «Великодній парад»: 13000 тонн вугілля, продовольства та запасів доставлено до Берліна, в середньому літаки сідали через 61,8 секунди.
- 26 квітня 1949 р.: Радянський Союз пропонує зняти берлінську блокаду на засіданні міністрів Великої четвірки.
- 8 травня 1949 р.: західнонімецька Парламентська рада представила нову конституцію.
- 12 травня 1949 р.: радянські війська зняли блокаду Берліна.
- 30 вересня 1949 р.: Берлінський повітряний міст офіційно закінчується після загальної кількості 277 264 рейсів та 1,5 мільйона тонн допомоги.
- 7 жовтня 1949 р.: новий уряд у Східній Німеччині перебирає владу, контролюється Комуністичною партією.
- 1949 року понад 125 000 східних берлінців таємно втекли через кордон до Західної Німеччини.

Загалом на утримання понад двох мільйонів жителів тогочасного Берліна потрібно було щодня:

- 1534 тонни харчів;
- для вироблення тепла та електроенергії щодня потрібно було також 3475 тонн вугілля, дизельного палива та бензину.

Вартість авіап перевезення була розподілена між США, Великою Британією та Німеччиною. Орієнтовні витрати становлять приблизно 224 – 500 мільйонів доларів США (що еквівалентно на сьогодні приблизно 2,36 – 5,27 мільярда доларів США).

Конфлікт з СРСР через блокаду переконав західних лідерів у тому, що вони повинні вжити швидких і рішучих заходів для зміцнення частини Німеччини, не окупованої Радянським Союзом.

Влада США, Великої Британії та Франції також погодилася замінити військові адміністрації у своїх окупаційних зонах верховними комісарами.

Блокада також допомогла об'єднати німецьких політиків у цих зонах на підтримку створення західнонімецької держави. Блокада

Запитання

Хто заблокував Берлін? Чому? Якою була відповідь інших країн? Чому? Що вони зробили? Як довго тривала блокада? Хто переміг? Чому? Які висновки мали б зробити держави з Берлінської блокади? На які запитання зображення не дають відповіді?

Розгляньте зображення, подані нижче. Чи допоможуть вони відповісти на поставлені питання?

Як закрити прогалину?
карикатура Данієля Р. Фіцпатріка, 1948 рік
Джерело: <https://www.billdownscbs.com/2017/04/1949-kremlin-reconsiders-berlin-blockade.html>.

Джерело: https://www.picclickimg.com/d/l400/pict/372654971604_/2008-Silver-Proof-History-of-the-RAF-%C2%A35.jpg.

Джерело: https://ichef.bbci.co.uk/news/976/cpsprodpb/7802/production/_106922703_gettyimages-613511302.jpg.

Джерело: https://www.taringa.net/+info/los-aviadores-que-lanzaban-caramelos-antes-que-bombas_gjxl1.

також посилила уявлення серед багатьох європейців про те, що Радянський Союз становить небезпеку, сприяючи швидкому вступові до НАТО інших держав.

Факти та цифри про блокаду

- Вугілля становило дві третини всього тоннажу; на кожну родину припадало 11,3 – 11,6 кг (25 – 30 фунтів) на місяць.
- 394 509 тонн продовольчих товарів, вугілля та запасів, які перевезли 689 військових та цивільних літаків.
- Пілоти та екіпажі також прибули з Австралії, Канади, Південної Африки та Нової Зеландії.
- 39 британських, 31 американський та 13 німецьких цивільних стали жертвами Берлінського повітряного мосту (авіаліфта). Їм встановлено пам'ятник у берлінському аеропорту Темпельгоф.
- Загалом налітано 200 230 415 км. Усього було 277 804 рейси.
- Радянська блокада тривала з 24 червня 1948 р. до 11 травня 1949 р., але авіаліфт тривав ще кілька місяців.
- Авіаліфт коштував США 350 мільйонів доларів; Великій Британії – 17 мільйонів фунтів стерлінгів та Західній Німеччині – 150 мільйонів німецьких марок.
- Берлінці отримували в середньому 2300 калорій на день, що було вище, ніж забезпечувала система нормування харчових продуктів у Великій Британії на той час.

- У розпал операції, 16 квітня 1949 року, літаки союзників щохвилини приземлялися в Берліні.

- Кожен літак вивантажували німецькі екіпажі за 20–30 хвилин.

Завдання

Вибрати 2 факти, які вразили вас. Чому?

Запитання

Які висновки мали б зробити держави з Берлінської блокади?

Викладач/Учитель може використати відео для візуалізації розповіді протягом розгляду цієї частини:
<https://www.britannica.com/event/Berlin-blockade>.

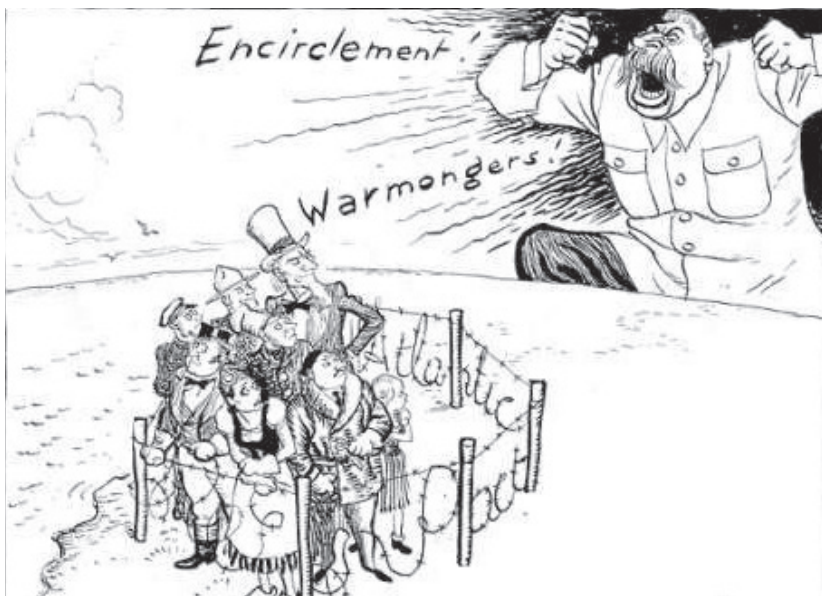
1.2. Формування Північноатлантичного договору

Причиною утворення НАТО був початок холодної війни. Керівництво Радянського Союзу мало намір повністю зберегти свої збройні сили. Багатьом країнам Центральної та Східної Європи були нав'язані недемократичні форми врядування, жорстоко придушувалися будь-які прояви опозиції, зневажались елементарні права людини, громадянські права і свободи.

У 1947–1949 роках з'явилася пряма загроза суверенітетові Греції, Норвегії, Туреччини та інших європейських країн, відбувся державний переворот у Чехословаччині, звершений у червні 1948 року, відбувалася протиправна блокада Берліна.

Завдання

Як ви розумієте наведені нижче карикатури на Й. Сталіна?

Крик: «Оточення», «Підпалювачі війни». З проволоки викладено «Атлантичний пакт». Daily Mail. 20 березня 1949 р. Джерело: <https://archive.cartoons.ac.uk/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=ILW1580>.

У верхньому кутку напис «Страх», «Підозра».
 На передньому плані – «Атлантичний пакт», Daily Mail. 4 квітня 1949 р.:
 Джерело: https://www.cvce.eu/en/obj/cartoon_by_illingworth_on_soviet_foreign_policy_and_the_establishment_of_nato_4_april_1949-en-a2c7ad45-f73d-465b-a14f-1de494733af6.html

EASTER EGG COLORING.

Джерело: <https://hr.rbth.com/povijest/85669-karikature-staljina-koje-je-crtao-zapad>.

Завдання

Прочитайте уривок з тексту Північноатлантичного договору. До кожної з поданих п'яти статей доберіть назву, яка б відбивала її суть.

**Північноатлантичний договір,
Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р.**

Сторони цього Договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та своє прагнення жити в мирі з усіма народами й урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості та верховенства права, прагнучи сприяти стабільності й добробуту в північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля задля колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір:

СТАТТЯ 1. Сторони зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, розв'язувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і так, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз силою чи застосування сили будь-яким способом, несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй.

СТАТТЯ 2. Сторони сприятимуть подальшому розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин, зміцнюючи свої незалежні інституції, домагаючись кращого розуміння принципів, на яких ці інституції засновані, та створюючи умови для забезпечення стабільності й добробуту. Вони намагатимуться усувати конфлікти у своїй зовнішній економічній політиці та сприятимуть економічному співробітництву між окремими або між усіма учасниками Договору.

СТАТТЯ 3. Для забезпечення ефективнішої реалізації цілей цього Договору Сторони, діючи окремо чи колективно, шляхом постійного і ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападові.

СТАТТЯ 4. Сторони консультуватимуться між собою щоразу, коли, на думку якоїсь із них, виникне загроза територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці будь-якої зі сторін.

СТАТТЯ 5. Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх; і, відповідно, вони домовляються, що в разі скоєння такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, й одразу вживе, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, таких заходів, які вважатимуться необхідними, зокрема застосування збройної сили

з метою відновлення і збереження безпеки в північноатлантичному регіоні. Про кожний такий збройний напад і про всі заходи, вжиті у зв'язку з ним, буде негайно повідомлена Рада Безпеки ООН. Такі дії будуть припинені після того, як Рада Безпеки вживе заходів, необхідних для відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки...

СТАТТЯ 10. Сторони можуть за одностайною згодою запросити приєднатися до цього Договору будь-яку іншу європейську державу, здатну втілювати в життя принципи цього Договору і сприяти безпеці в північноатлантичному регіоні. Будь-яка запрошена так держава може стати Стороною в цьому Договорі шляхом передання свого документа про приєднання на збереження урядові Сполучених Штатів Америки. Уряд Сполучених Штатів Америки повідомить кожну зі Сторін про депонування в нього кожного такого документа про приєднання.

Завдання

Розгляньте картосхему. Назвіть держави, які 1949 року створили НАТО.

1949

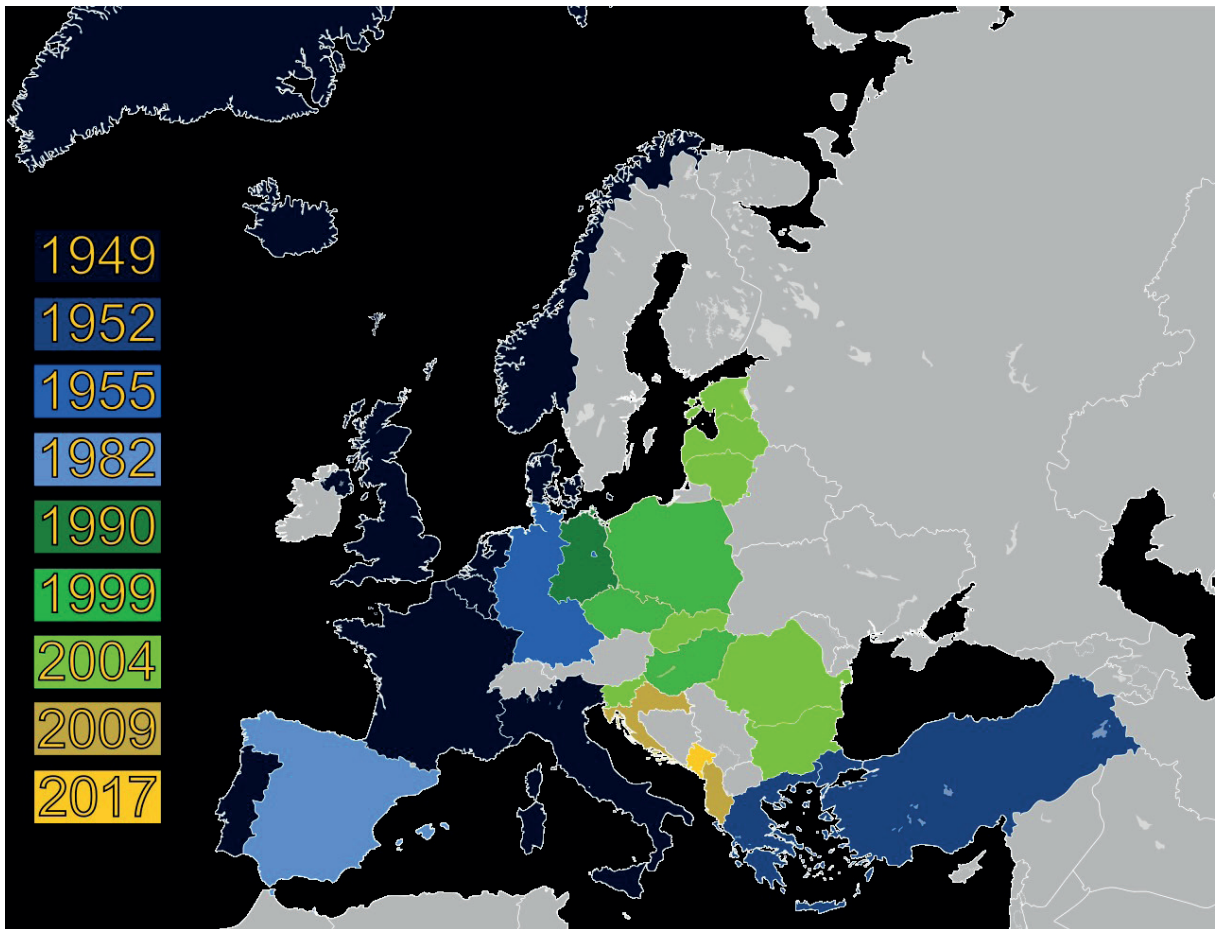
Ключ до запитання: Велика Британія, Франція (з Алжиром), Бельгія, Нідерланди та Люксембург, США, Канада, Італія, Португалія, Норвегія, Данія (з Гренландією), Ісландія.

Завдання

Перегляньте відео за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=b5GGR4gY-cw>.

Встановіть, які країни (за прапорами) і якого року входили до НАТО і скільки на сьогодні є членів цієї організації. В цьому вам допоможе подана картосхема.

Ключ: Згодом до них приєдналися: Греція, Туреччина (1952), Німеччина (1955), Іспанія (1982), Чеська Республіка, Угорщина, Польща (1999), Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія (2004), Албанія, Хорватія (2009), Чорногорія (2017). Тепер НАТО нараховує 29 країн-членів.

Емблема НАТО остаточно ухвалена 14 жовтня 1953 р.

НАТО – це альянс країн Європи і Північної Америки. Він забезпечує унікальний зв'язок між цими двома континентами, надаючи можливість консультиватися і взаємодіяти у сфері захисту та безпеки, а також разом проводити багатонаціональні операції з врегулювання кризи.

Членство в НАТО відкрите для «будь-якої іншої європейської країни, що здатна просувати принципи цього Договору і робити внесок у підтримання безпеки на північноатлантичному просторі».

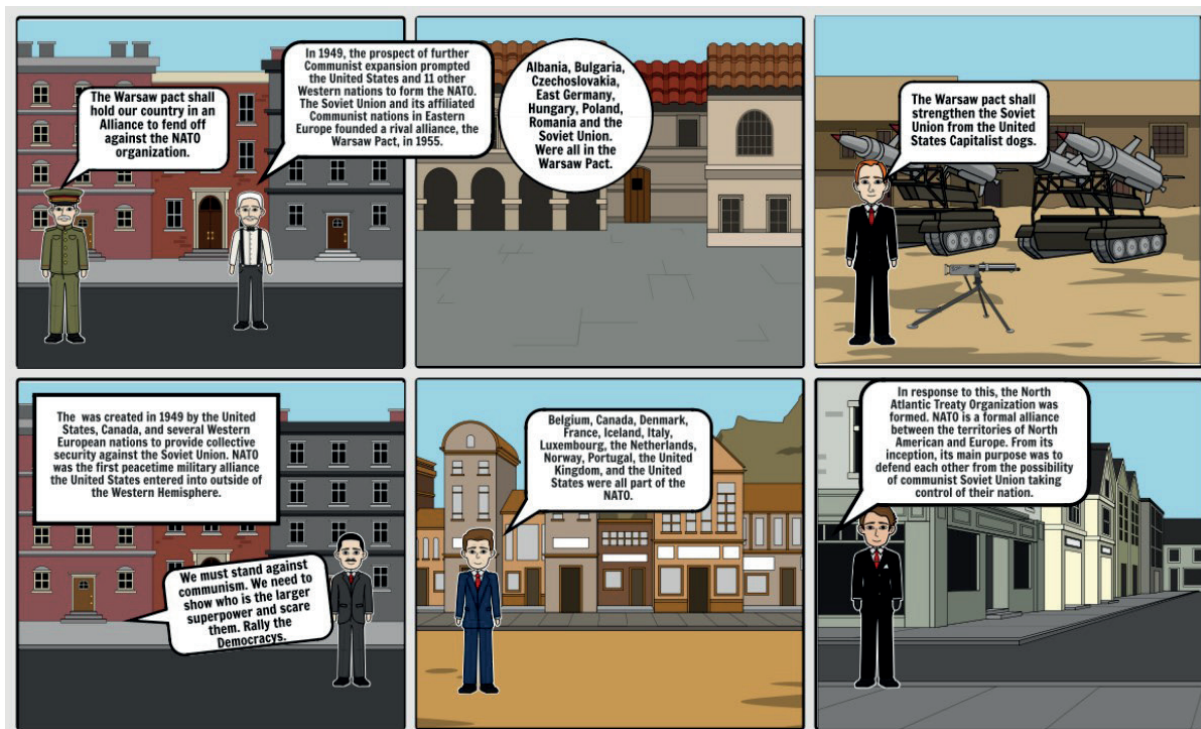
У час створення НАТО країни Східної Європи перебували

Завдання і запитання

Розгляньте прапор НАТО.
Яке послання (меседж) він несе?

Ключ до запитання: Кольори прапора мають культурне, політичне та регіональне значення. Синє поле означає Атлантичний океан, тоді як коло – єдність між країнами – членами НАТО. Роза компаса символізує напрям до миру, до якого прагнуть держави-члени.

Джерело: <https://www.storyboardthat.com/storyboards/691092f0/warsaw---nato-pact>.

Завдання

З допомогою сайту www.storyboardthat.com створіть власну історію «НАТО і Організація Варшавського договору» за наведеним прикладом.

під контролем СРСР. Варшавський договір був створений 1955 року як протипага НАТО. Прямого військового протистояння між ними не було. Натомість конфлікт вівся на ідеологічній основі.

Від 1999 року НАТО має **План дії щодо членства (ПДЧ)**. Країнам, які заявили про зацікавленість приєднатися до Альянсу, пропонується взяти участь у діалозі з НАТО щодо реформ для відповідності ключовим вимогам членства у організації. Внаслідок діалогу для кандидатів на вступ до організації формується програма надання консультацій, допомоги та практичної підтримки, що враховує індивідуальні потреби країн.

Країни-кандидати можуть бути запрошені взяти участь у ПДЧ для підготовки до потенційного членства та демонстрації своєї здатності виконувати зобов'язання можливого майбутнього членства. Від цього року усі країни, які вступали до Альянсу, проходили через виконання ПДЧ. Участь у ПДЧ не гарантує членства, але це ключовий механізм підготовки до вступу.

Країни, які прагнуть вступити до НАТО, повинні продемонструвати, що вони здатні дотримуватись принципів закладених Вашингтонським договором 1949 р. та сприяти безпеці на євроатлантичному

просторі. Вони повинні відповідати певним політичним, економічним та військовим критеріям, що викладені у Дослідженні про розширення НАТО 1995 року.

План дій щодо членства в НАТО, який становить фактичний прояв політики відчинених дверей, складається з п'яти розділів.

I. Політичні та економічні питання (наприклад, розв'язання внутрішніх і міжнародних конфліктів мирним шляхом, дотримання верховенства закону та прав людини, демократичний та цивільний контроль над своїми збройними силами).

II. Оборона / Військові питання.

III. Питання ресурсів.

IV. Питання безпеки.

V. Правові питання.

Цей перелік розрахований на те, щоб охопити всі ті проблеми, які визначають для себе самі країни-претенденти як питання, що вони бажають розглянути.

На офіційному сайті НАТО ці вимоги до країн-претендентів узагальнено так:

- функціональна демократична політична система, заснована на ринковій економіці;
- справедливе ставлення до меншин;
- прихильність до мирного розв'язання конфліктів;
- здатність і готовність зробити військовий внесок в операції НАТО; і
- прихильність до демократичних цивільно-військових відносин та інституційних структур.

Приєднання до Альянсу проводиться за певними процедурами:

1. Переговори про приєднання з командою експертів НАТО.
2. Запрошені надсилають листи до НАТО разом із графіком завершення реформ.
3. Протоколи про приєднання підписують країни – члени НАТО.
4. Протоколи про приєднання ратифікують країни – члени НАТО.
5. Генеральний секретар запрошує потенційних нових членів приєднатися до Північноатлантичного договору.
6. Запрошені приєднуються до Північноатлантичного договору відповідно до своїх національних процедур.
7. Після здачі на зберігання своїх документів про приєднання до Державного департаменту США запрошені офіційно стають членами НАТО.

Завдання

1. Переглянувши відео «Як країна вступає до НАТО» (англійською, 2 хв 22 с): <https://youtu.be/Y4YwnsdfWJ8>, прокоментуйте етапи вступу країн до НАТО.

2. Як ви поясните зображення, подані нижче?

1.3. НАТО: політичний і військовий альянс

У нашому повсякденному житті безпека ключова для нашого добробуту. Мета НАТО полягає в тому, щоб гарантувати свободу та безпеку його членам завдяки політичним і військовим засобам.

Політичні засоби – НАТО сприяє демократичним цінностям і надає можливість членам консультиватися і взаємодіяти у сфері захисту та безпеки для розв'язання проблем, побудови довірчих стосунків і, врешті, запобігання конфліктів.

Консультації – ключова частина процесу ухвалення рішень НАТО, бо всі вони ухвалюються консенсусом. Основний форум для політич-

них консультацій – Північноатлантична рада. Також регулярно проводяться консультації в різних форматах, зокрема в комітетах та робочих групах НАТО.

Військові засоби – НАТО вважає своїм обов'язком мирно розв'язувати суперечки. Якщо дипломатичні зусилля не дають результатів, у НАТО є військова потужність здійснювати операції з урегулювання кризи. Вони виконуються відповідно до пункту щодо колективної оборони договору про заснування НАТО – або відповідно до мандата Організації Об'єднаних Націй, окремо або в співпраці з іншими країнами і міжнародними організаціями.

Керування кризовими ситуаціями – одне з основних завдань НАТО, для використання якого є відповідне поєднання політичних і військових інструментів.

Союзники вирішують, чи брати участь в операції з урегулювання кризових ситуацій у кожному конкретному випадку та консенсусом.

НАТО визнає, що військові самостійно не можуть розв'язати кризу чи конфлікт, необхідний комплексний політичний, цивільний та військовий підхід.

Стратегічна концепція 2010 року визначає основними завданнями НАТО: колективну оборону, врегулювання кризи і спільну

Ухвалення рішень у НАТО відбувається надзвичайно демократично. «Рішення НАТО» – висловлювання колективної волі всіх 29 країн-членів, бо всі рішення ухвалюються за загальною угодою.

Операції НАТО з урегулювання кризи проводяться відповідно до статті 5 Вашингтонського договору або відповідно до мандату ООН.

Щодня країни-члени консультуються і ухвалюють рішення щодо питань безпеки на всіх рівнях і в безлічі сфер.

Сотні посадових осіб, а також цивільних і військових експертів, щодня приїжджають до штаб-квартири НАТО, щоб обмінятися інформацією, поділитися думками і допомогти підготувати рішення, за необхідності, у співпраці з національними делегаціями і персоналом штаб-квартири НАТО.

Завдання

Як ви розумієте латинський вислів «Animus in consulendo liber» («Дух розуму вивільняється при обговоренні»), який прикрашає стіну кімнати Ради НАТО в Брюсселі?

Операції та місії

- Афганістан.
- Косово.
- Убезпечення середземноморському регіону.
- Підтримка Африканського Союзу.

Міжнародні сили з підтримки миру в Косові (KFOR)

	Albania	29		Lithuania	1
	Armenia	41		Moldova	41
	Austria	330		Montenegro	2
	Bulgaria	22		Norway	2
	Canada	5		Poland	246
	Croatia	38		Portugal	3
	Czech Republic	9		Romania	57
	Denmark	35		Slovenia	242
	Finland	20		Sweden	4
	Germany	70		Switzerland	165
	Greece	111		Turkey	244
	Hungary	411		Ukraine	40
	Ireland	12		United Kingdom	23
	Italy	542		United States	660
				Total	3.405

October 2019

Прикладом діяльності Альянсу є очолювані ним *стабілізаційні сили* СФОР (Стабілізаційні сили з підтримки миру в Боснії і Герцеговині) (SFOR – Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina), що були створені відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН від 1996 року. Від 2004 року в Боснії і Герцеговині перебувало щорічно кілька сотень осіб (EUFOR, які змінили SFOR).

Сили СФОР регулярно патрулювали територію Боснії і Герцеговини, збирали та знешкоджували незареєстровану зброю та боєприпаси серед цивільного населення з метою покращання його загальних умов безпеки та зміцнення довіри до мирного процесу. Тільки 2003 року СФОР знешкодили понад 11 тис. одиниць зброї та 45 тис.

гранат, брали участь у процесі розмінування в Боснії і Герцеговині, надавали підтримку Поліційній місії Європейського Союзу. За час свого мандату СФОР заарештували 29 осіб, яких звинувачували у воєнних злочинах.

Упродовж 1996 – 2007 рр. ситуація в Боснії і Герцеговині у сфері безпеки змінилася кардинально, що дало змогу скоротити кількість миротворців НАТО в цій країні більш ніж учетверо з початкових 60 тис.

Починаючи з 1996 року ситуація в Косові загострилася. Це призвело до виїзду з Косова близько 500 тис. Албанців, а 12 тис. загинуло. Тому згідно з резолюцією Ради Безпеки ООН № 1244 були створені міжнародні сили під керівництвом НАТО, відповідальні за забезпечення стабільності в Косові – КФОР (Міжнародні сили з підтримки миру в Косові (KFOR – Kosovo Force), які вступили до Косова в червні 1999 року.

Ці сили повинні були:

- стримувати поновлення ворожості та загроз у Косові з боку югославських та сербських сил;
- створити та підтримувати безпечне середовище в Косові, зокрема громадську безпеку, цивільний порядок та забезпечення правопорядку;
- демілітаризувати Армію визволення Косова;
- підтримувати міжнародні гуманітарні зусилля підрозділів Тимчасової Адміністрації ООН у Косові та інших організацій;
- координувати та підтримувати міжнародну цивільну присутність.

Максимальна кількість КФОР досягала 50 тис. військовослужбовців з 39 різних країн НАТО та країн – нечленів НАТО. Кожного дня військовослужбовці сил КФОР мають від 500 до 750 патрулів, охороняючи понад 500 важливих ділянок і 200 транспортних контрольних-пропускних пунктів.

Пріоритетне завдання КФОР – посилення безпеки меншин. Наприклад, у Приштині, 100 військовослужбовців КФОР проживають з сербськими сім'ями і захищають їх. Солдати КФОР постійно супроводжують сербських і ромських дітей до школи. Сили КФОР доклали зусиль до створення корпусу захисту Косова – цивільної організації, завдання якої – допомога населенню провінції в разі стихійного лиха чи техногенної катастрофи.

Завдання

За фотографіями охарактеризуйте діяльність КФОР у Косові.

Солдати португальської армії в акції СІМІС в Приштині, Косово:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/81/AgrCHARLIE_KFOR_P5250031.jpg

Італійські солдати КФОР в Ораховаці охороняють сербів:

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kosovo-metohija-koreni-duse019.jpg>

Перший лейтенант Шон Маттінглі 2-го батальйону 14-го піхотного полку показує скаутів, як зав'язувати вузол на зборах хлопців-скаутів у Черниці 2 березня 2002 року:

Джерело: https://web.archive.org/web/20131004001313if_/http://www.nato.int/kfor/media/photos/2002/big/b020311d.jpg

Морські піхотинці США забезпечують безпеку, коли члени Британської групи кримінальної міліції розслідують місце поховання в косовському селі 1 липня 1999 року:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6c/RCMP_in_Kosovo.jpg/1595px-RCMP_in_Kosovo.jpg

Рядовий Томас Джеретт (ліворуч) та сержант Томас Рутлідж, обоє сапери роти А 5-го інженерного батальйону (27-ї оперативної інженерної групи), у дворі будинку в Мучі Бабе. Детектор міни Джеретета щось зафіксував, і Рутлідж використав свій зонд для перевірки
Джерело: https://web.archive.org/web/20131004003630if_/http://www.nato.int/kfor/media/photos/2002/big/b020311e.jpg

1.4. Структура НАТО

НАТО завжди запроваджувало нововведення і пристосовувалося для того, щоб гарантувати, що його політика, можливості та структури протидіють поточним і майбутнім загрозам, зокрема шляхом зміцнення колективної оборони його членів.

У кожній країні-члена є постійна *делегація* в політичній штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Кожну делегацію очолює «посол», який представляє уряд у процесах Альянсу щодо консультацій та ухвалення рішень.

Штат делегації коливається від шести (Ісландія) до двохсот (США) осіб.

Північноатлантична рада (НАС) – основний орган щодо ухвалення політичних рішень у НАТО. У кожній країні-члена є місце в Північноатлантичній раді.

Вона збирається принаймні один раз на тиждень або кожного разу, коли виникає потреба на різних рівнях. Її очолює Генеральний секретар, який допомагає членам досягти угоди з ключових питань.

Група ядерного планування має такі ж повноваження, що й Північноатлантична рада щодо проблем ядерної політики і виступає як найвищий орган з ядерних питань Альянсу.

У НАТО є мережа *комітетів*, які займаються всіма питаннями порядку денного, від політичних до технічніших проблем. До їхнього складу входять національні представники й експерти з усіх країн – членів НАТО на регулярній основі.

Завдання

Проаналізуйте ці структури і виділіть, за яким принципом вони створені.

Які найважливіші сфери діяльності можна виділити?

Як би ви за структурою визначили характер діяльності НАТО?

Запитання

1. Чи вважаєте ви справедливим, що одні делегації в кілька разів більші за інші?

2. Як ви вважаєте, чому одна делегація більша за іншу, від чого це залежить?

Джерело: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49763.htm.

Запитання

Які питання розглядає ця група? (Внаслідок брейншторму студенти/учні мають наголосити на безпеці та можливостях ядерної зброї, комунікаціях та інформаційних системах, питаннях розгортання ядерної зброї)

Запитання

Чи вважаєте ви, що Військовий комітет – важлива ланка КФОР між політичним процесом ухвалення рішень та військовою структурою НАТО?

ін – членів НАТО; *Міжнародний військовий штаб*, виконавчий орган Військового комітету, а також структури військового командування.

Завдання

Прочитайте наступну тезу і дайте відповідь на запитання.

Запитання

Чи відповідає ця теза сказаному про часткову участь у місіях військ країн НАТО?

Коли впровадження політичних рішень має військової наслідки, ключові залучені учасники такі: *Військовий комітет*, що складається з керівників оборонних відомств країн

НАТО має дуже мало власних постійних збройних сил. Коли Північноатлантична рада погоджується розпочати операцію, учасники надають збройні сили на добровільній основі. Ці сили згодом повертаються до своїх країни, як тільки місію завершено.

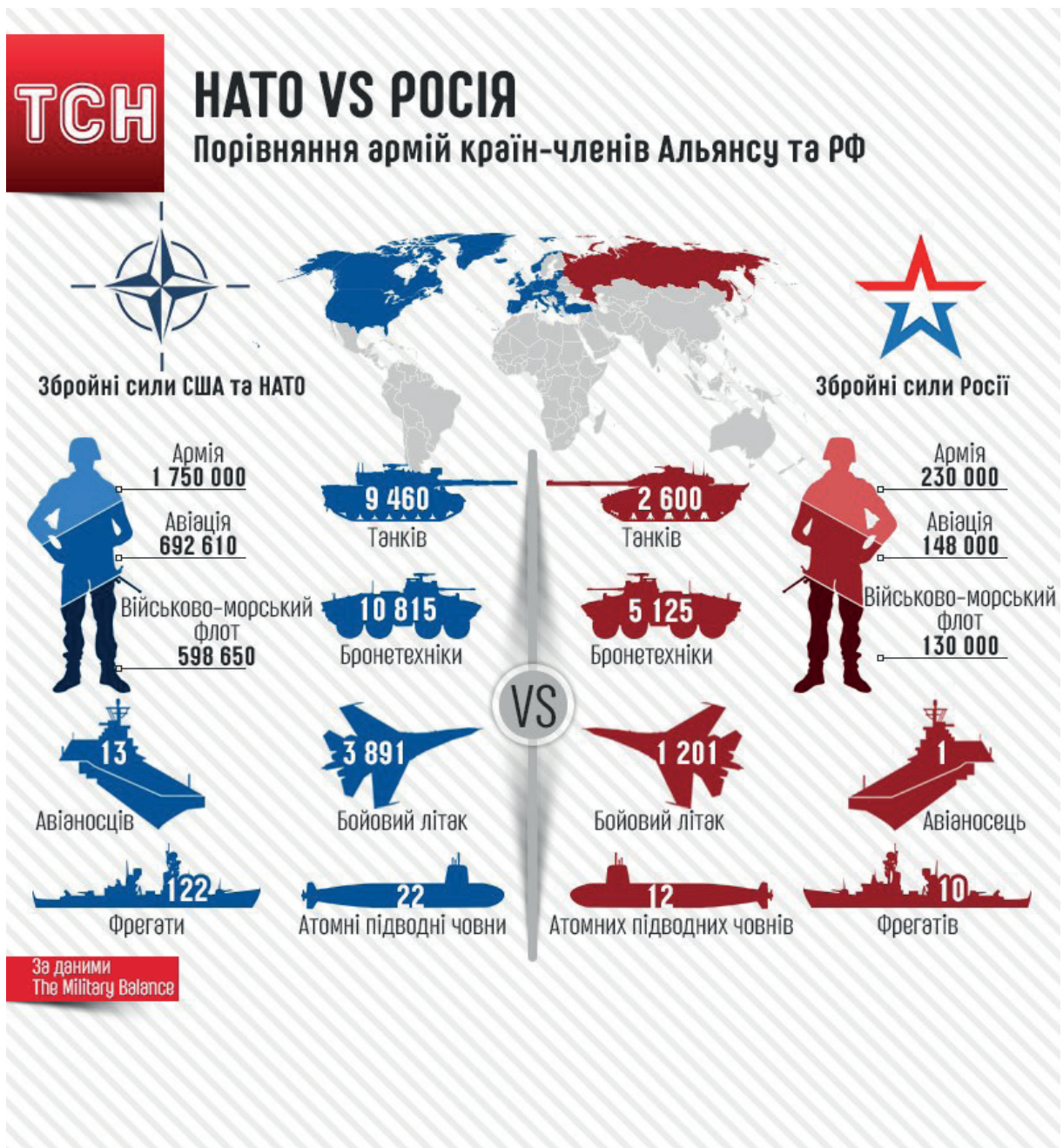
Завдання

Розгляньте інфографіку і підрахуйте який відсоток військ НАТО брав участь у місії в Афганістані 2013 року. Для цього підрахуйте кількість військ (друга колонка) тільки країн НАТО (без союзників) (Відповідь: 80 000 від 1 750 000 становить 4,5 %.)

	Albania	105		Georgia	1,561		Norway	111
	Armenia	131		Germany	4,400		Poland	1,177
	Australia	1,031		Greece	3		Portugal	165
	Austria	3		Hungary	354		Romania	1,077
	Azerbaijan	94		Iceland	3		Slovakia	199
	Bahrain	0		Ireland	7		Slovenia	60
	Belgium	180		Italy	2,825		Spain	856
	Bosnia & Herzegovina	79		Jordan	0		Sweden	259
	Bulgaria	416		Republic of Korea	50		The former Yugoslav Republic of Macedonia ¹	158
	Canada	950		Latvia	141		Tonga	55
	Croatia	181		Lithuania	240		Turkey	1,036
	Czech Republic	182		Luxembourg	10		Ukraine	26
	Denmark	317		Malaysia	2		United Arab Emirates	35
	El Salvador	24		Mongolia	40		United Kingdom	7,700
	Estonia	160		Montenegro	27		United States	60,000
	Finland	100		Netherlands	400		Total	87,207
	France	266		New Zealand	11			

Джерело: https://www.nato.int/isaf/placemats_archive/2013-08-01-ISAF-Placemat.pdf.

Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ) в Афганістані – 130 000 військовослужбовців з 50 країн – НАТО та країн-партнерів.

Джерело: <https://no.ua/img/forall/users/265/26537/tmp726830004549189632.png>.

Агентства й організації НАТО відіграють важливу роль у забезпеченні та підтримці можливостей Альянсу. Вони спеціалізуються в технічних галузях, сфері закупівель, логістики та інших форм послуг, підтримки або співпраці, що доповнюють і формують невіддільну частину порядку денного НАТО: придбання, підтримку, зв'язок, інформацію.

Існує 4 організації та агентства НАТО.

NATO Communications and Information Agency
Agence OTAN d'information et de communication

Агентство зв'язку та інформації НАТО (NCIA) зі штаб-квартирою в Брюсселі, що забезпечує IT-сервіси в масштабах НАТО, закупівлі та підтримку в таких сферах, як Системи командування та керування, Тактичні та стратегічні комунікації та Системи кіберзахисту.

https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69332.htm

Агентство підтримки та закупівлі НАТО (NSPA) зі штаб-квартирою в Капеллені, Люксембург, що забезпечує прозоре, ефективне та економічно вигідне придбання, зокрема закупівлю озброєння; логістику; оперативну та системну підтримку та послуги союзникам, військовим органам НАТО та країнам-партнерам.

<https://www.nspa.nato.int/en/organization/nspa/nspa.htm>

Організація НАТО з питань науки і технологій (СТО) має Управління програм наукових досліджень і технологій для спільної роботи країн НАТО і Центр морських досліджень та експериментів.

Очолює СТО головний науковець, що базується в Брюсселі, який виконує функції старшого наукового радника в межах НАТО;
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20180522_1882-16_STO_TRIFOLD.pdf

Бюро стандартизації НАТО (NSO), зі штабом-квартирою в Брюсселі, забезпечує підтримку і веде діяльність зі стандартизації під егідою Комітету стандартизації (КС). НСО також звітує перед Військовим комітетом щодо оперативної стандартизації;

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_124879.htm

Джерело: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_88745.htm

Завдання

Розгляньте колаж фотографій. До якого з агентств ви віднесли б за змістом цей колаж? Як би ви пояснили зміст кожної фотографії?

1.5. Партнерство: підхід до безпеки на основі співпраці

Зважаючи на складність сучасних операцій з підтримання миру і стабілізації, розмаїття викликів у галузі безпеки у XXI столітті світу потрібен комплексний підхід з ефективним поєднанням політичних, цивільних і військових інструментів. Діалог і співпраця з партнерами можуть зробити істотний внесок у зміцнення міжнародної безпеки, захист цінностей, на яких ґрунтується Альянс, проведення операцій під проводом НАТО, а також у підготування зацікавлених країн до вступу до НАТО.

Приблизно 40 країн-нечленів співпрацюють з НАТО над широким спектром політичних і безпекових проблем. Ці країни ведуть діалог і практичну співпрацю з Альянсом, зокрема, у операціях і місіях НАТО. НАТО також взаємодіє

Завдання

Яку ідею, на вашу думку, заклали автори в зображення на поштовій марці?

Джерела: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stamp_of_Moldova_160.gif?uselang=fr

Джерело: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_84336.htm?selectedLocale=ru

з широкою мережею міжнародних організацій. Країни-партнери, на відміну від країн-членів, не мають тих самих повноважень щодо ухвалення рішень.

На євроатлантичному просторі 29 держав-членів Альянсу розбудовують відносини з 22 країнами-партнерами під егідою *Ради євроатлантичного партнерства* (РЄАП) і «*Партнерства заради миру*» – широкомасштабної програми двостороннього співробітництва з окремими партнерами в євроатлантичній зоні. Серед цих країн особливі структури партнерства були розвинуті з Росією, Україною і Грузією.

НАТО розбудовує партнерські зв'язки з сімома країнами на півдні Середземноморського регіону в межах *Ініціативи Середземноморського діалогу*, а також з чотирма країнами Перської затоки під егідою *Стамбульської ініціативи співпраці*.

НАТО також співпрацює з низкою країн, що не входять до жодної з цих структур партнерства. Ці країни позначаються як «партнери в усьому світі» й охоплюють Афганістан, Австралію, Ірак, Японію, Республіку Корею, Монголію, Нову Зеландію і Пакистан.

Щодо розвитку відносин з партнерами в межах нової політики партнерства, НАТО ставить собі такі стратегічні завдання:

- зміцнення миру, безпеки і стабільності на євроатлантичному просторі і світі загалом;
- сприяння регіональній безпеці та співробітництву;
- просування взаємовигідної співпраці з питань, що становлять спільний інтерес, зокрема щодо зусиль міжнародної спільноти протистояти викликам безпеці, що виникають;

Джерело: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pictures/stock_2013/20130212_sg_report-2012-17-ukr.jpg

- допомога зацікавленим країнам підготуватися до вступу до НАТО;
- просування демократичних цінностей і реформ;
- збільшення підтримки місій і операцій під проводом НАТО;
- підвищення обізнаності із ситуацією в галузі безпеки, зокрема шляхом розвитку потенціалу раннього виявлення з метою запобігання кризам;
- розбудова довіри і досягнення кращого взаєморозуміння, зокрема щодо ролі та діяльності НАТО, насамперед завдяки запровадженню активнішої громадської дипломатії.

НАТО готує ВМС Тунісу на морських тренажерах

Офіцери ВМС Тунісу покращили готовність у морі та знання морського моделювання та моделювання під час двотижневого навчального курсу, який відбувся в березні 2019 року на військово-морській базі Ла-Гулет, Туніс. Тренінг спонсорується програмою НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS), яка допомагає

Завдання

Прокоментуйте медійні матеріали. Які аспекти партнерства вони висвітлюють? Яка мета, на вашу думку, цього партнерства?

Тунісові модернізувати оборону та морський тренажер до стандартів та архітектури НАТО.

Джерело: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164841.htm?selectedLocale=en.

Монголія досягла значної віхи у своєму партнерстві з НАТО

Монголія закінчила свій випуск курсів для офіцерів та заявила про нові можливості для викладачів Монгольського національного університету оборони на церемонії, яка відбулася 13 грудня 2016 року в Міністерстві оборони в Улан-Баторі.

Ці досягнення стали можливими завдяки Програмі підвищення оборонної освіти НАТО (DEEP), яка «надає монгольським офіцерам можливість здобути знання та навички для виконання своїх обов'язків у міжнародних миротворчих операціях», – пояснив президент Монгольського національного університету оборони генерал-майор Ядмаа Чоджамц.

Джерело: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_139581.htm?selectedLocale=en.

Союзники та партнери діляться досвідом навчання

29 листопада 2018 року в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, Бельгія, відбулася щорічна зустріч навчально-виховного центру для партнерства (PTEC).

Представники вищого рівня з 23 країн – учасницьких структур з усього світу зустрілися для обміну досвідом, налагодження нових зв'язків та обговорення подальших взаємодій у ключовій сфері військової освіти та навчання.

Заступник генерального секретаря НАТО Роуз Готтемлер, голова Військового комітету Маршал сер Стюарт Піч та заступник коменданта НАТО в школі Обераммергау полковник Йоакім Шрекінгер відкрили захід. Вони наголосили на активній активності РТЕС у втіленні широкого спектра пріоритетів НАТО, серед яких освіта афганських цивільних та військових чиновників, побудова доброчесності, гендерні аспекти у військових операціях, внесок у дисципліни підтримки миру, культурну обізнаність та кризового керування, а також посилену співпрацю Альянсу з Європейським Союзом та Організацією Об'єднаних Націй.

Джерело: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_160955.htm?selectedLocale=en

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Чому ці події названо ключові? Як з ними пов'язана діяльність НАТО?

КЛЮЧОВІ ПОДІЇ

- 1949 – підписання Вашингтонського договору.
- 1989 – падіння Берлінської стіни, крах Варшавського пакту.
- 1995 – перша масштабна операція НАТО – у Боснії і Герцеговині (СФОР).
- 2001 – перше використання Статті 5 Договору (після терактів 11 вересня 2001 року).
- 2003 – НАТО бере на себе керівництво операцією в Афганістані (ІСАФ).
- 2010 – ухвалення Стратегії НАТО «Активне залучення, сучасна оборона».

2. Знайдіть по два аргументи на запитання-тези про НАТО.

Запитання-теза	Перший аргумент	Другий аргумент
НАТО, починаючи з самого створення, стало агресивним блоком, що готував напад на СРСР		
Варшавський договір був створений як відповідь на створення НАТО, що підтверджує те, що саме НАТО було першим у розв'язуванні холодної війни		

РОЗУМІННЯ ЛЮДСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

ТЕМА 2.

- 2.1. Суть розуміння людського середовища
- 2.2. Вживання заходів у межах Розуміння людського середовища
- 2.3. Розуміння людського середовища під час планування та проведення операцій

Мета:

з'ясувати механізм впливу розуміння людського середовища на захист цивільного населення.

Завдання:

- визначити фактори розуміння людського середовища НАТО;
- охарактеризувати вживання заходів НАТО в межах розуміння людського середовища;
- оцінити вплив розуміння людського середовища на планування та проведення операцій НАТО.

Ключові поняття:

фактори розуміння людського середовища, PMESII, середовище кризи/конфлікту, ASCOPE, цивільно-військова взаємодія, планування та проведення операцій.

Ключова цитата:

«І ми взяли на себе відповідальність за операцію в Лівії, бо в нас був дуже чіткий мандат Організації Об'єднаних Націй щодо захисту цивільного населення, і ми дістали чітку та активну підтримку від ряду країн регіону» (Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен, 2011).

Мотивація

Прочитайте уривок статті. Які висновки на основі неї можна зробити?

**Армія України впроваджує новітні методи
захисту цивільних**

22 березня 2019, п'ятниця, 07:38

Джерело: <https://www.radiosvoboda.org/>

«Наш фокус був саме на силові структури, – додає старший військовий радник представництва CIVIC Сергій Дьома. – Історично, від заснування у 2003 році, наша організація займалася тим, що переконувала командування коаліційних сил в Іраку й Афганістані, що захист цивільних є дуже важливою частиною військових операцій».

Десять років тому під час проведення операції ISAF (International Security Assistance Force, Міжнародні сили сприяння безпеці) в Афганістані CIVIC підтримав створення всередині військових структур сил ISAF моніторингової структури, яка збирала б дані про те, від чого страждають цивільні під час конфлікту, аналізувала їх і впливала б на зміни у військових практиках, а у 2014 опублікував звіт результатів роботи такої групи.

«Цей підхід допоміг знизити кількість смертей і поранень серед цивільних – саме завдяки аналізу того, що відбувалося, – розповідає

Будівля, зруйнована внаслідок обстрілу,
Опитне (Донецька область)

Джерело: <https://vo1.com.ua/news/1099245/>

Сергій Дьома. – Наприклад, на одному блокпості весь час гинули люди. Вирішили проаналізувати, чому. Виявилось, що блокпост побудували неправильно: машини виїжджали з-за рогу, і військові, якщо перед ними вчасно не зупинялися, відкривали вогонь. Блокпост перебудували – і відразу кількість жертв у цій місцевості пішла вниз».

2.1. Суть розуміння людського середовища

Розуміння того, що відбуваються в зоні конфлікту/кризи, надзвичайно важливе для компетентного ухвалення рішень на всіх етапах операцій НАТО.

З метою захисту цивільного населення відповідальні особи, що ухвалюють рішення в НАТО, повинні розуміти унікальні фактори впливу, зокрема культуру, історію, демографічні показники, сильні сторони, аспекти стійкості та вразливості

цивільного населення. У межах операцій щодо реагування на кризові ситуації також визначаються джерела нестабільності та причини конфлікту.

Ця функція також сприяє процесові накопичення знань шляхом задоволення критичної потреби в інформації, що стосується людського середовища (культурні, інституційні, технологічні та фізичні фактори).

Цієї мети НАТО досягає завдяки безперервному процесові спостереження, аналізу та інтерпретації конфліктів/криз, що надає керівникам рішень контекст, ідеї та прогнози, щоб вони могли зрозуміти, як найкраще діяти в певних ситуаціях у межах їхніх повноважень та ресурсів. Для отримання актуальної інформації та формування цілісної перспективи стану людського середовища в НАТО забезпечується активна взаємодія та координація з відповідними партнерами та суб'єктами. Відбувається розвиток необхідних відносин, побудова довіри та обмін інформацією.

РЛС забезпечує підхід з «орієнтацію на потреби населення», який ефективно доповнює чинні процедури НАТО для розуміння операційного середовища. Такий підхід виходить за межі урядових та військових оцінок, що зосереджуються на учасниках конфлікту/кризи. РЛС доповнює ці дані, додаючи цивільний кут зору, аналізуючи ситуацію за трьома можливими напрямками дій. *Це надзвичайно важливо, бо військові традиційно дуже добре оцінюють ситуацію «червоних», тобто протилежної сили, та «блакитних», тобто дружніх сил, чого є недосить для сучасних оперативних умов.* Треба також зрозуміти, що відбувається із «зеленими», тобто стан цивільного населення.

Отже, розуміння людського середовища – необхідний етап для успішної інтеграції аспектів ЗЦН у планування та проведення натовських операцій, місій тощо та інших операцій, призначених ПАР (Північноатлантичною радою). Діяльність у межах розуміння людського середовища виявляє складність та динамічність процесів у цій сфері.

Завдання

Дайте означення поняттю «розуміння людського середовища».

Завдання

Обґрунтуйте важливість розуміння характеристики населення в зоні конфлікту та причини останнього.

Завдання

Визначте партнерів та суб'єкти співпраці НАТО.

Завдання

Чому військовим важливо розуміти становище «зелених» під час військових дій?

2.2. Вживання заходів у межах Розуміння людського середовища

РЛС – це безперервний процес, який повинен мати активний/превентивний характер. Це забезпечує початкову загальну обізнаність з ситуацією, розвиток розуміння кризи, а також накопичення знань.

РЛС передбачає вживання ряду заходів.

I. Постійний моніторинг та оцінювання для надання найрелевантнішої та найактуальнішої інформації керівникам, що ухвалюють рішення, визнаючи, що значна частина знань і спеціалізованої інформації в цій сфері перебуває поза традиційними військовими сферами компетентності. Тому виконання цього завдання вимагає залучення як військових, так і цивільних ресурсів (людських і технологічних) для систематичного пошуку, ідентифікації, збору, опрацювання (керування та аналізу) відповідної інформації, а також надання готових даних особам, які ухвалюють рішення. Такі дані можуть охоплювати аналіз політичних, військових, економічних, соціальних, інфраструктурних та інформаційних аспектів діяльності (PMESII – це (за першими літерами з англійської мови) політичний (“P” – political), безпеки та громадського порядку (“M” – military), економічний (“E” – economic), соціальний (“S” – infrastructure) та інформаційний простір (“I” – information)) сил супротивника, союзників та нейтральних учасників конфлікту; розширення оцінки загроз, зокрема для цивільного населення; розширену оцінку загроз безпеці місії та оцінку ризиків. РЛС також

Завдання

Поясніть важливість напрямків PMESII.

забезпечує дані для розроблення настанов щодо роботи з наявною інформацією, розвіданими, та іншою накопиченою інформацією.

РЛС забезпечує інформацію та аналіз, які описують такі сфери:

1) Середовище кризи/конфлікту:

а) сфери операційної діяльності (повітря і космос, земля, море та кіберпростір);

б) людське середовище (культура, установи, технології);

в) фізичні аспекти (географія, клімат, природні ресурси);

г) PMESII (дивись вище) / ASCOPE (ASCOPE – це (за першими літерами з англійської мови) територія (“A” – areas), структура (“S” –

ctures), спроможності (“С – capabilities), організації (“О” – organizations), люди (“Р” – people) та події (“Е” – vent).

Як середовище кризи/конфлікту впливає на ЗЦН?

2) Динаміка кризи/конфлікту:

- а) місія/мандат: оперативні цілі та обмеження;
- б) тип кризи/конфлікту;
- в) наявна нормативно-правова база;
- г) потенційні та наявні наслідки операцій;
- г) вразливості, загрози та можливості;
- д) оцінюванняки гуманітарних потреб.

Як динаміка кризи/конфлікту впливає на ЗЦН?

3) Суб'єкти кризи/конфлікту: оцінювання демографічних характеристик населення (вік, стать, раса, фізична здатність тощо), зокрема:

- а) ті, що скоюють насильницькі дії – їхня мотивація, стратегія, тактика та можливості. До цієї групи також належать так звані «спойлери» (провокатори), які застосовують насильство для підриву авторитету місцевих органів влади та перешкоджання врегулюванню конфліктів;
- б) цивільні (зокрема різні соціальні та гендерні групи);
- в) групи та особи, що перебувають під захистом МПП – надавачі гуманітарної допомоги, медичний персонал та ін.;
- г) вразливі групи населення – війна та конфлікти впливають на різні групи різним чин. Уразливість залежить від контексту та характеру безпосередніх операцій. У деяких зонах конфліктів, наприклад, найуразливішою групою можуть бути літні особи. Тому важливо розуміти різні потреби та проблеми безпеки для різних груп населення, зокрема роблячи розрізнення для чоловіків, жінок, хлопців та дівчат;
- г) місцеві органи влади, зокрема їхня здатність захищати населення;
- д) міжнародні актори;
- е) наскрізні теми (Cross-cutting topics).

Завдання

Дайте характеристику суб'єктам кризи/конфлікту.

Об'єднайтеся в групи. Створіть піктограми до кожної зі сфер РЛС.

II. Цивільно-військова взаємодія (ЦВВ) – основний засіб для військових сил, щоб розширювати джерела отримання інформації, а також розвивати спільну ситуаційну обізнаність та розуміння людського середовища разом з іншими відповідними структурами в НАТО. Це важливо для військових сил, бо представники країни, де відбувається операція, місцеві цивільні особи чи міжнародні організації, які працюють у цій країні тривалий час, зазвичай мають більше знань та досвіду щодо території, де відбувається конфлікт/криза. Конкретні вимоги до інформації, які визначаються за допомогою трьох напрямків діяльності у сфері ЗЦН, дають змогу

Запитання

Чи можна вважати співпрацю місцевих цивільних осіб з ворогом колаборацією?

Основні заходи ЦВВ охоплюють взаємодію з інституціями та обмін інформацією.

1) *Взаємодія з ключовими лідерами та іншими відповідними місцевими та міжнародними структурами* в зоні конфлікту/кризи для встановлення відносин та побудови довіри, що дозволяють покращити координацію та обмін інформацією.

Запитання

Чому місцевим лідерам та інституціям вигідно співпрацювати з військовою адміністрацією?

відповідним структурам НАТО сформулювати вимоги до взаємодії з відповідними міжнародними та національними структурами, а також загалом вживати заходів ЦВВ.

Ця взаємодія сприяє поліпшенню регіонального розуміння та поінформованості про ситуацію, а також кращому інформуванню керівників, що

ухвалюють рішення, про місцеві сильні сторони, обмеження, вразливості та сприйняття.

2) *Обмін інформацією (OI)*, який ґрунтується на готовності та здатності обмінюватися інформацією між тими учасниками, які залучені до процесу та від яких вимагається робити такий обмін. «Готовність ділитися інформацією» зазвичай базується на взаємовигідних відносинах, заснованих на повазі, довірі та спільних цілях, тоді як «здатність ділитися інформацією» залежить від політик, процедур та юридичних обмежень тих організацій і структур, які беруть участь у процесі. Існує ряд факторів, які можуть бути як інгібіторами, так і каталізаторами взаємодії, й вони залежать насамперед від відносин між організаціями, як показано нижче:

а) Люди (культура): настанови НАТО вимагають розвивати відносини, необхідні для формування довіри та прозорості щодо обміну інформацією. Така діяльність ґрунтується на досвіді, принципах та нормах організації, які значною мірою будуть формувати діяльність організації/структури в рамках її теперішньої місії та бачення майбутнього. Від цих основ залежить потреба та/або бажання організації взаємодіяти та обмінюватися інформацією з іншими.

Запитання

Який вид інформації підлягає обмінові?

б) Політики та процедури: визначається, з ким можна ділитися якою інформацією і яким способом: надаються рекомендації та встановлюються

межі щодо такого обміну. Ці бюрократичні та адміністративні функції, притаманні всім організаціям, дозволяють їм працювати. Цей під-

хід встановлює методику та рівні, відповідно до яких можна ділитися інформацією (тобто, Процедури щодо секретності інформації та її розголошення). Обмін інформацією зменшується, якщо політики, процедури та правові обмеження будуть занадто суворі або обтяжливі, відповідно, перелік таких обмежень має бути чітко визначений.

в) Технологія та інфраструктура: забезпечення ефективного поширення, відображення, зберігання та захисту інформації, якою можна ділитися. Тоді як певна організація може хотіти надавати інформацію, проблеми з технологіями та/або інфраструктурою можуть перешкоджати обмінові – так само як можливі обмежувальні правила та процедури (наприклад, обмеження використання таких комунікаційних засобів, як скайп, фейсбук, твітер). Але ці перші перепони простіше подолати, якщо правила не занадто суворі. Метою має бути сумісність з іншими структурами, які працюють в умовах комплексного підходу до вивчення людського середовища.

Отже, постійний моніторинг та оцінювання розуміння людського середовища і цивільно-військова взаємодія сприяють ефективності ЗЦН структурами НАТО.

2.3. Розуміння людського середовища під час планування та проведення операцій

Послідовні заходи в межах Розуміння людського середовища на всіх етапах операцій та місії надзвичайно важливі для НАТО, бо РЛС надає можливість тим, хто проводить *планування*, правильно зрозуміти, що відбувається в зоні операції. Й хоча РЛС – безумовно, безперервний процес, який повинен вестися на всіх етапах оперативного планування, його вважають критично важливим під час 1-го етапу (початкова ситуаційна обізнаність з потенційною/наявною кризою/конфліктом) та 2-го етапу планування (стратегічне оцінювання, оперативне оцінювання середовища).

Ключові аналітичні продукти, коли застосовують підхід у межах РЛС, і які використовуються під час планування та виконання операції:

а) *Комплексне загальне оцінювання оперативного середо-*

Запитання

Які фактори впливають на вибір політиків, з якими варто співпрацювати?

Запитання

Чому під час військових конфліктів можуть бути встановлені обмеження на використання соціальних мереж?

Запитання

РЛС використовується у стратегічному та тактичному плануванні НАТО. Чому цю практику варто переймати військовим інституціям інших країн та організацій?

вища, що специфічне для кожної окремої кризи/конфлікту та забезпечує всебічне розуміння операційного середовища (зокрема аспектів PMESII – щодо супротивника, союзників та нейтральних сторін);

Запитання

Чому комплексне загальне оцінювання оперативного середовища надважливе?

аналіз динаміки кризи з боку впливу на цивільне населення; оцінення загроз, зокрема щодо захисту мирного населення; а також аналіз загальних загроз та ризиків для місії.

б. Початковий аналіз та аналіз факторів та найважливіших точок (центрів тяжіння) забезпечують стратегічне оцінювання характеру кризи/конфлікту з визначенням головної проблеми, основних суб'єктів, ключових факторів, зокрема стратегічного середовища та чинників PMESII, а також потенційних загроз і ризиків. Це початкове розуміння кризи також допомагає визначити прогалини у знаннях, а отже й вимоги до отримання додаткової інформації, розвідувальних даних тощо. З перспективи ЗЦН, стратегічне оцінювання кризи/конфлікту допомагає ідентифікувати будь-які конкретні загрози для цивільних осіб у кризовій зоні, а також визначити потенційні військові варіанти їх захисту. Після того як виконується первинний аналіз кризи, надалі постійно проводиться моніторинг, оцінювання та звітування, з метою якомога точніше зрозуміти проблему та ухвалити рішення щодо змін, які відбулися в зоні кризи. Аналіз найважливіших точок (центрів тяжіння) допомагає визначити критично важливі ресурси та можливості, вразливості та ви-

Запитання

Чому аналіз факторів та найважливіших точок постійний?

моги до військових та цивільних акторів в оперативному середовищі. Отже, можна встановити, що треба використовувати й що слід захищати.

в) Проведення базового екологічного оцінювання (БЕО). Таке оцінювання допомагає НАТО визначити наявні екоумови в кризовій зоні та потенційний вплив, який дії НАТО можуть мати на довкілля. Оцінення проводять на початку етапу розгортання та після завершення операції під час фази передачі/переходу. Оцінення прикінцевої еко-ситуації проводиться з урахуванням початкового стану, який описано в БЕО. Інформація, яку збирають у межах БЕО, надається на розгляд відповідним правовим представникам держави, де відбувається операція, або власникам певного майна чи їхнім представникам.

Запитання

Як стан довкілля впливає на ЗЦН?

г) Поглиблений аналіз кризової ситуації, для того щоб

краще зрозуміти проблему, загальне операційне середовище та розробити конкретні напрямки дій. Поглиблений аналіз кризи до-

помагає визначити ключові операційні фактори та точки (центри тяжіння), які впливатимуть на досягнення цілей, а також будь-які ризики чи загрози для успіху загальної місії.

г) **Напрямки діяльності** розробляються з розумінням, що для досягнення цілі місії вони значно залежать від операційних умов. Для формулювання таких напрямків потрібне знання та розуміння оперативного середовища, зокрема можливостей противника та потенційних ризиків, викликаних діями, що впливають на цивільних осіб, а також розгляд використання як військових, так і невійськових заходів.

д) **Спеціалізовані аналітичні звіти та оцінки** окремих сторін, наприклад «зеленої» та «синьої», за допомогою моделі PMESII.

е) **Загальний звіт щодо театру бойових дій з боку Цивільно-військового співробітництва**, який охоплює інформацію з усіх вищезгаданих звітів та оцінок щодо ЗЦН. Звіт використовується для належної інтеграції ЗЦН у наявні цикли ухвалення рішень. Він також допомагає здобути знання, необхідні для інших трьох аспектів ЗЦН.

Отже, розуміння людського середовища під час планування та проведення операцій має складну, але раціональну структуру, яка дозволяє ефективно захищати цивільне населення.

Отже, розуміння людського середовища під час планування та проведення операцій має складну, але раціональну структуру, яка дозволяє ефективно захищати цивільне населення.

Запитання

Як фактор наявності в зоні військового конфлікту цивільних людей впливає на кризову ситуацію?

Запитання

Чому напрямки діяльності завжди багатоваріантні?

Запитання

Чому спеціалізовані аналітичні звіти та оцінки не містять думки «червоних»?

Запитання

Пригадайте аспекти ЗЦН. Як загальний звіт на них впливає?

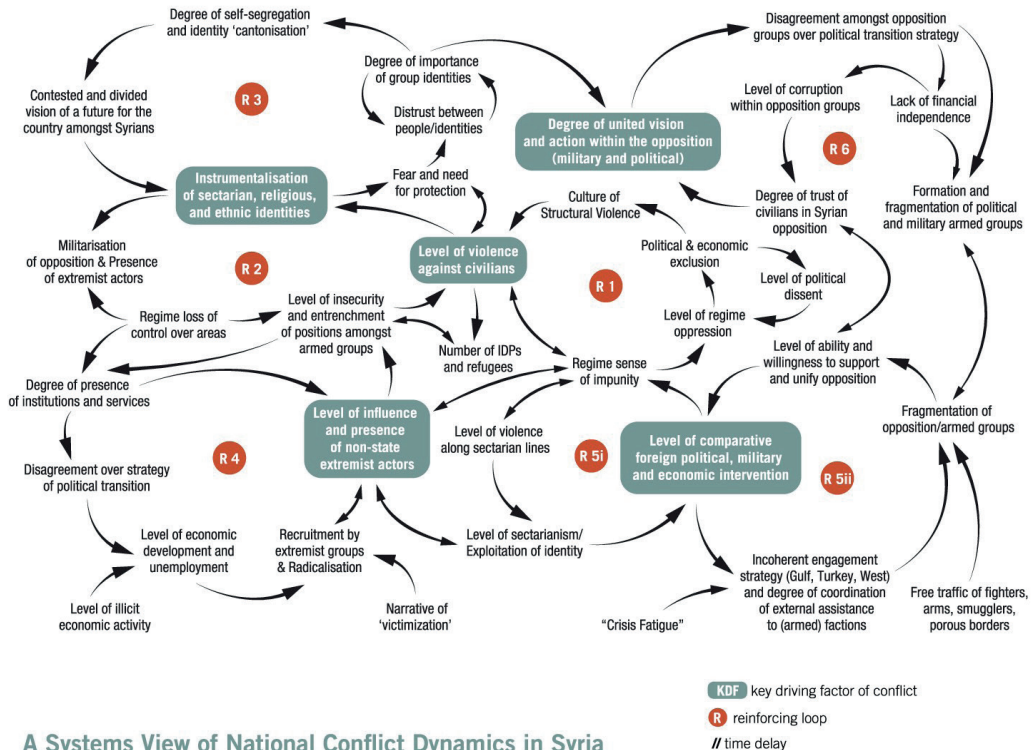
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Визначте фактори розуміння людського середовища НАТО.
2. Охарактеризуйте вжиття заходів НАТО в межах Розуміння людського середовища.
3. Оцініть вплив Розуміння людського середовища на планування та проведення операцій НАТО.
4. Проаналізуйте таблицю «ASCOPE – PMESII». На основі неї підготуйте презентацію українською мовою.

ASCOPE/PMESII

	P Political	M Military	E Economic	S Social	I Information	I Infrastructure
A Areas	Areas - Political (District Boundary, Party affiliation areas)	Areas - Military (Coalition / LN bases, historic ambush/IED sites)	Areas - Economic (bazaars, shops, markets)	Areas - Social (parks and other meeting areas)	Areas - Information (Radio/TV/newspapers /where people gather for word-of-mouth)	Areas - Infrastructure (Irrigation networks, water tables, medical coverage)
S Structures	Structures - Political (town halls, government offices)	Structures - Military / Police (police HQ, Military HHQ locations)	Structures - Economic (banks, markets, storage facilities)	Structures - Social (Churches, restaurants, bars, etc.)	Structures - Information (Cell / Radio / TV towers, print shops)	Structures - Infrastructure (roads, bridges, power lines, walls, dams)
C Capabilities	Capabilities - Political (Dispute resolution, Insurgent capabilities)	Capabilities - Military (security posture, strengths and weaknesses)	Capabilities - Economic (access to banks, ability to withstand natural disasters)	Capabilities - Social (Strength of local & national ties)	Capabilities - Info (Literacy rate, availability of media / phone service)	Capabilities - Infrastructure (Ability to build / maintain roads, walls, dams)
O Organizations	Organizations - Political (Political parties and other power brokers, UN,)	Organizations - Military (What units of military, police, insurgent are present)	Organizations - Economic (Banks, large land holders, big businesses)	Organizations - Social (tribes, clans, families, youth groups, NGOs / IGOs)	Organizations - Info (NEWS groups, influential people who pass word)	Organizations - Infrastructure (Government ministries, construction companies)
P People	People - Political (Governors, councils, elders)	People - Military (Leaders from coalition, LN and insurgent forces)	People - Economic (Bankers, landholders, merchants)	People - Social (Religious leaders, influential families)	People - Info (Media owners, mullahs, heads of powerful families)	People - Infrastructure (Builders, contractors, development councils)
E Events	Events - Political (elections, council meetings)	Events - Military (lethal/nonlethal events, loss of leadership, operations, anniversaries)	Events - Economic (drought, harvest, business open/close)	Events - Social (holidays, weddings, religious days)	Events - Info (IO campaigns, project openings, CIVCAS events)	Events - Infrastructure (road / bridge construction, well digging, scheduled maintenance)

5. Складіть ментальну карту теми «Розуміння людського середовища».
6. Проаналізуйте схему «Динаміка Сирійської кризи». Які складники ASCOPE в ній використано?

7. Прочитайте «Конвенцію про захист цивільного населення під час війни»¹. Складіть розширений план конвенції. Визначте, чи наявні в конвенції механізми реалізації її положень.
8. Прочитайте статтю «Захист неповносправних цивільних під час конфліктів»². Підготуйте до неї презентацію. Чому НАТО виділяє неповносправних в окрему категорію населення?
9. У квітні 2018 року в Києві відбулася III Міжнародна конференція з питань цивільно-військового співробітництва на тему «Захист цивільного населення під час збройного конфлікту». За допомогою інтернету визначте, як ця конференція була висвітлена в мас-медіа? Чи якісно, на вашу думку, мас-медіа презентували цю подію для суспільства?
10. Проведіть дискусію «Розуміння людського середовища під час планування та проведення операцій: данина моді чи нагальна потреба?».

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Який фактор НЕ впливає на суть Розуміння людського середовища?

а) релігія;	в) історія;
б) клімат;	г) культура.

2. У рамках операцій щодо реагування на кризові ситуації, та кож визначаються...

а) причини конфлікту;	в) значення конфлікту;
б) наслідки конфлікту;	г) інтерпретація конфлікту.

3. Чію ситуація військові традиційно оцінюють найгірше?

а) «синіх»;	в) «червоних»;
б) «зелених»;	г) «картатих».

4. Які дані НЕ входять до PMESII?

а) військові;	в) інтерактивні;
б) політичні;	г) інформаційні.

5. Які дані НЕ входять до ASCOPE?

- а) тип кризи/конфлікту;
- б) наявна нормативно-правова база;
- в) потенційні та наявні причини операцій;
- г) місія/мандат: оперативні цілі та обмеження.

¹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

² <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/Protecting-civilians-with-disabilities-in-conflicts/UK/index.htm>.

3.1. Концепція Захисту цивільного населення

3.2. Балканський досвід ЗЦН НАТО

3.3. Нормативно-правова база ЗЦН

3.4. Структура ЗЦН в НАТО

Мета:

з'ясувати передумови та особливості інституцій НАТО із захисту цивільного населення.

Завдання:

- визначити етапи становлення ідеї законодавчого захисту цивільного населення під час військових конфліктів;
- охарактеризувати вплив балканського досвіду ООН та НАТО із захисту цивільного населення на міжнародне законодавство та діяльність НАТО;
- оцінити нормативно-правову базу захисту цивільного населення НАТО;
- обґрунтувати ефективність структури захисту цивільного населення НАТО.

Ключові поняття:

захист цивільного населення, Женевські конвенції (1864 р., 1929 р., 1932 – 35 рр.), Гаазькі конвенції (1899 р., 1907 р.), міжнародне гуманітарне право, Організація Об'єднаних Націй, Сребреницька різанина, операція «Союзна сила» (Allied Force), ключові завдання НАТО, Міжнародний комітет Червоного Хреста, розуміння людського середовища, наскрізні теми НАТО.

Ключова цитата:

«І ми взяли на себе відповідальність за операцію в Лівії, бо в нас був дуже чіткий мандат Організації Об'єднаних Націй щодо захисту цивільного населення, і ми дістали чітку та активну підтримку від ряду країн регіону» (Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен, 2011).

Мотивація

Facebook Twitter YouTube Instagram RSS | Усі сайти RFE/RL

пошук за словом...

ТБ НОВИНИ СТАТТІ МУЛЬТИМЕДІА ФОТО ДОНБАС ВІЙНА КРИМ СХЕМИ ПРОГРАМИ СПЕЦПРОЕКТИ

РАДІО

12 листопада 2019, Київ 17:31

ДОНБАС.РЕАЛІЇ

22 березня 2019, 07:30

Донбас.Реалії

Олена Ремовська

Армія України впроваджує новітні методи захисту цивільних

Олена Ремовська, журналістка Радіо Свобода
12.03.2019

Армія України впроваджує новітні методи захисту цивільних
Українська армія впроваджує нові стандарти захисту цивільного населення. Із січня цього року у зоні конфлікту на Донбасі розпочала свою роботу Група збору та узагальнення інформації про випадки загибелі чи поранення цивільного населення. Мета групи – не лише облік таких випадків, але й аналіз цієї інформації. Це дозволить уникати таких втрат у майбутньому...

...«Ось стандарт, який ми впроваджуємо, – Олексій Ноздрачов¹ показує Доктрину цивільно-військового співробітництва країн – членів НАТО. – Одна з вимог цього стандарту – захист цивільного населення. Таким чином, ми не лише впроваджуємо нову для себе систему, але й досягаємо сумісності з країнами НАТО».

У самому НАТО Політику захисту цивільного населення – тобто стратегічне бачення того, як Альянс має працювати в цьому напрямку, – ухвалили лише у 2016 році. На розробку і затвердження у близькому майбутньому стратегії захисту цивільних сподіваються учасники проекту ЄС...

3.1. Концепція Захисту цивільного населення (ЗЦН) на сьогодні популярна. Проте ідея захисту цивільних осіб у збройних конфліктах належить до XIX століття, коли конфлікти в США та Європі привели до формулювання та затвердження певних «законів війни».

Під час громадянської війни в США президент Аврам Лінкольн підписав *Ліберський кодекс*. Кодекс був названий на честь пруського мігранта Лібера, який брав участь у Наполеонівських війнах і був поранений у битві при Ватерлоо. Кодексом визначалися правила гуманного пово-

Запитання

Чому в збройних конфліктах потрібно захищати цивільне населення?

¹ Начальник Управління цивільно-військового співробітництва Збройних сил України.

дження з мирним населенням на окупованій території, воєнного стану, військової юрисдикції та поводження з шпигунами, дезертирами і військовополоненими. Це був перший кодифікований закон, який прямо забороняв використовувати отрути, вбивати та катувати військовополонених.

У Європі швейцарець Генрі Дюнант став свідком браку догляду за пораненими солдатами в битві при Сольферіно, що призводило до страждань та смертей тисяч людей. Активність Дюнанта спонукала до підписання 1864 року першої *Женевської конвенції про поліпшення долі поранених на полі бою*. Важливі її нововведення:

- лікарі та медсестри не повинні вважатися учасниками бойових дій і не підлягають захопленню в полон;
- заохочувалися дії мирного населення, спрямовані на допомогу пораненим;
- гарантувався догляд за пораненими і хворими, незалежно від того, на чиєму боці вони воювали;
- знак Червоного Хреста на білому полі повинен був означати, що там, де його встановлено, розташовані госпіталі та медперсонал, яким має бути забезпечений захист і піклування.

Окрім Женевської конвенції, що забезпечувала захист хворих та поранених солдатів, які більше не беруть участі у військових діях, у 1899 та 1907 роках підписано *Гаазькі конвенції* про закони та звичаї війни, що кодифікували ЗЦН та були внесені до комплексу норм міжнародного гуманітарного права.

Завдання

Знайдіть в інтернеті статті про Ліберський кодекс. Як визначити вірогідність знайдених джерел? А хто автори? Яка їхня кваліфікація? Якою мовою подана стаття? Які оцінки дають кодексові автори статей? Чи згодні ви з цими оцінками?

Завдання

Розгляньте картину Джон Гевісайда Кларка «Поле Ватерлоо вранці після пам'ятної битви 18 червня 1815 року».

Чому Наполеонівські війни дали поштовх до появи ідеї гуманного ставлення до людей під час ведення війни?

Завдання

Створіть піктограму до кожної із статей Женевської конвенції 1864 року.

Запитання

Чому в збройних конфліктах потрібно захищати цивільне населення?

Запитання

Як карикатурист зобразив учасників Гаазької конференції 1907 року? Чому?

Завдання

Опрацюйте в групах статті Гаазьких конвенцій 1899 р. та 1907 р., які стосуються ЗЦН. Які положення, якщо порівняти з Женевською конвенцією, з'явилися?

Запитання

Чому під час Першої та Другої світових воєн відбувалися порушення ЗЦН? Чи можна вважати порушенням ЗЦН Голодомор?

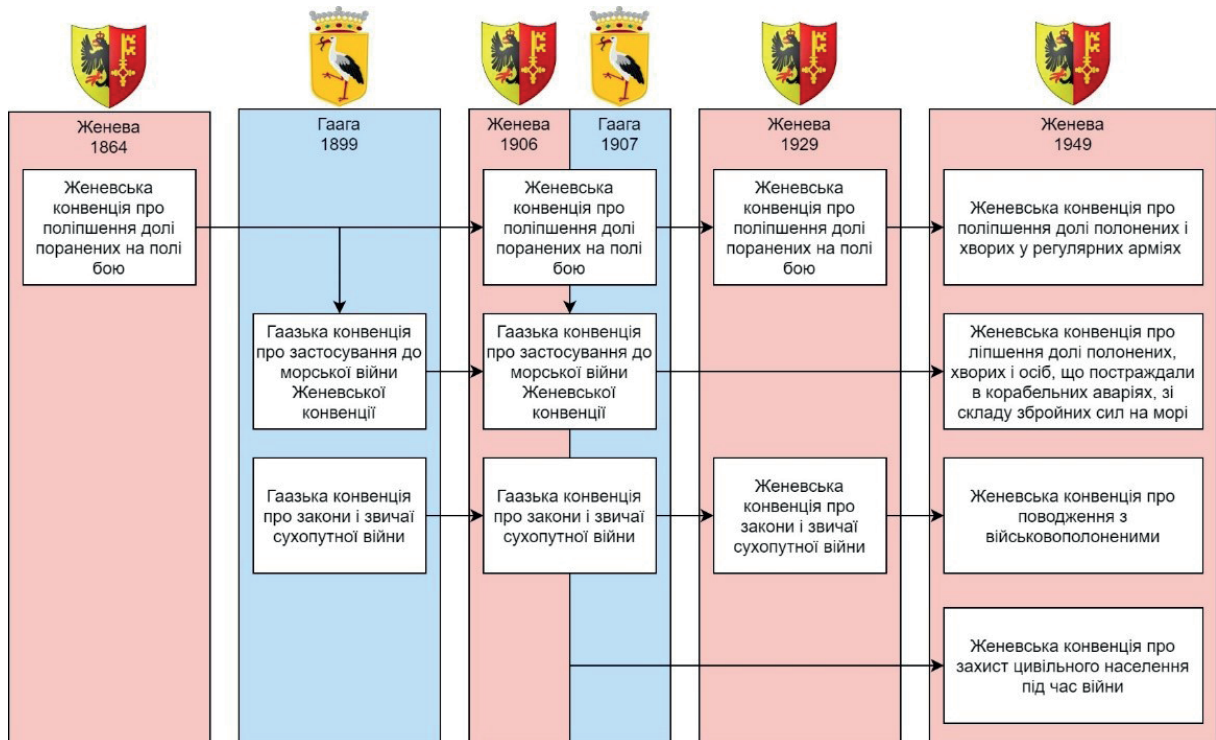
Попри зусилля щодо розроблення та затвердження правил збройних конфліктів шляхом формулювання відповідних норм міжнародного права, бойові дії під час Першої та Другої світових воєн справили непропорційно негативний вплив на цивільне населення. Бомбардування з повітря, депортації, примусова праця та концтабори позбавляли цивільних осіб свободи, основних засобів існування, здоров'я та життя. Голокост, як небачена за масштабом акція проти мирного населення, спонукав світових лідерів до встановлення нових законів війни.

1949 року відбулося об'єднання чотирьох Женевських конвенцій для формування **Законів збройних конфліктів** (Laws of Armed Conflict – LOAC) та **міжнародного гуманітарного права** (МГП).

Ці правила накладають зобов'язання на всіх держав та всіх учасників конфліктів – без потреби у формальному схваленні з їхнього боку. За Женевськими конвенціями, «цивільні особи» – це ті особи, що не беруть участі в бойових діях, та ті, хто більше не бере участі в бойових діях. Забороняється:

- робити мирне населення, окремих його представників або мирні об'єкти цілями ударів;
- завдавати не вибіркових

ударів (не спрямованих на конкретну військову ціль або зброю), а також ударів, внаслідок яких можна очікувати на надмірну кількість

жертв серед мирного населення, якщо порівняти з досягнутими військовими успіхами;

- використовувати голод серед мирного населення як засіб війни;
- завдавати ударів по об'єктах, що мають важливе значення для життєзабезпечення мирного населення;
- завдавати ударів по спорудах зі значним енергетичним потенціалом (до таких належать греблі, дамби, АЕС), якщо вивільнення цієї енергії може призвести до значних втрат серед мирного населення (за винятком випадків, коли такі споруди надають безпосередню підтримку озброєним силам і немає іншого розумного способу припинити цю підтримку);
- прямо заборонено використовувати цивільне населення як «живий щит» (проте наявність цивільного населення в певному місці не перешкода для проведення військових операцій в цьому місці).

У протоколі також вказано, що при плануванні та проведенні військових операцій необхідно постійно дбати про те, щоб уникати жертв серед мирного населення або, в крайньому разі, звести їх до мінімуму.

СЛОВНИК

Некомбатанти (noncombattants, фр. non-combattants – «ті, що не воюють») – особи, які входять до складу збройних сил та надають їм допомогу, але безпосередньої участі у воєнних діях не беруть. До них належать медичний і духовний персонал, інтенданти, військові кореспонденти, юристи тощо. До вказаних осіб не має застосовуватися зброя, якщо вони зайняті виконанням своїх безпосередніх обов'язків.

Запитання

Які приклади часів Другої світової війни спонукали ухвалення вищевказаних положень?

Перегляньте складники міжнародного гуманітарного права учасників конфлікту. Чому журналісти володіють статусом цивільної особи і не повинні бути об'єктом нападу?

Наразі, коли за порушення конвенцій у «традиційних» формах міжнародних збройних конфліктів (війни між державами) можна притягнути до відповідальності держави, то застосування цих положень до конфліктів, у якому беруть участь недержавні суб'єкти, проблематичне.

3.2. Балканський досвід ЗЦН НАТО

Упровадження ЗЦН щодо певних конфліктів виявилось невдалим. Нинішній підхід ООН до реалізації ЗЦН побудовано, виходячи з невдалого досвіду миротворчих місій у Боснії та Руанді. Наслідки невдач у виконанні цих місій задокументовані у двох звітах високого рівня: про захоплення та різанину у Сребрениці та геноцид у Руанді (Звіти ООН A/54/549 та S/1999/1257).

Війна в Боснії та Герцеговині стала першою операцією, під час якої бажання НАТО захистити мирних жителів було піддане випробуванню. Сребреницька різанина, внаслідок якої загинуло 8 000 боснійських мусульман чоловічої статі віком від 12 до 77 років, стала однією з найбільших невдач щодо захисту цивільного населення в Європі після Другої світової війни. Під час дебатів щодо створення безпечних зон, постійні члени Ради Безпеки ООН визнали, що забезпечення мирного населення неможливе без механізму примусового впливу на порушників (Звіт ООН A/54/549).

Отже, перше військове втручання НАТО в Боснії та Герцеговині, *операція «Обдуманна сила»* (Deliberate Force Operation, 30 серпня – 20 вересня 1995 року), передбачала проведення серії повітряних ударів по позиціях сербських військових для забезпечення захисту цивільних осіб та миротворчих сил ООН (UNPROFOR).

Через те що погрози завдати авіаударів самі по собі не могли вберегти «зони безпеки» від нападу, для підтримки UNPROFOR до Сребрениці був направлений легко озброєний голландський батальйон. Коли цей батальйон запросив повітряну підтримку, щоб запобігти падінню Сребрениці, йому відмовили. Лідери ООН побоювалися, що підрозділи боснійських сербів сприймуть повітряні удари НАТО як початок війни ООН проти війська Республіки Сербської. Крім того, боснійські серби заявили, що у разі авіаційних ударів вони розстрілюватимуть солдатів ООН та колони біженців. Криза із заручниками призвела до плутанини щодо того, коли мають бути проведені авіаудари (ООН A/54/549), і допомогла серб-

ському захопленню міста та звірячій розправі над тисячами боснійців.

Після Сребрениці стало зрозуміло, що цивільно-військова координація має вирішальне значення для *Розуміння людського середовища*. У звіті ООН, у якому детально описуються події, пов'язані з падінням Сребрениці, зазначається, що офіцери військових підрозділів на місцях не знали про обсяги насильства, яке відбулося. І лише після того, як неурядові організації та правозахисні групи почали документувати свідчення тих, хто вижили, стало відомо про загальний масштаб знищення цивільного населення (Звіт ООН A/54/549). Участь цих організацій стала важливою для документування різанини як *воєнного злочину*.

Після підписання Дейтонської угоди в листопаді 1995 року НАТО розпочало операцію «Спільні зусилля»

Завдання

Подивіться на карту часів Боснійської війни (червоний колір – території під сербським контролем, зелений – під контролем боснійців). Що, на вашу думку, спонукало сербське командування скоїти Сребреницьку різанину?

Завдання

Прочитайте про перебіг різанини в Сребрениці на сторінках вікіпедії різними мовами. За посиланнями на джерела визначте об'єктивність цих статей. Порівняйте статті з сайтом Американського інституту пам'яті Голокосту. Визначте причини різної структуризації та змісту інформації в різних джерелах.

Дискусія

Чи можна було запобігти трагедії?
Чи винні в трагедії миротворці ООН?

Запитання

Подивіться на фото «Меморіальне кладовище жертв Сребреницької різанини». Чому різанину в Сребрениці вважають актом геноциду?

Запитання

Подивіться на нашивку. Прапори яких країн на ній зображено? Чому? Чи справді ці країни брали участь в операції «Спільні зусилля»?

(Joint Endeavour) (20 грудня 1995 – 20 грудня 1996 рр.). Були утворені «Сили втілення» (Implementation Force, IFOR)) для забезпечення дотримання домовленостей угоди та відновлення громадського порядку (і, відповідно, захисту цивільного населення). З метою створення надійного та безпечного середовища НАТО створило спеціальний підрозділ поліції, який діяв під військовим контролем. Під час проведення операції за допомогою сил IFOR НАТО також зрозуміло, що підтримка створення безпечного середовища для цивільного населення

також передбачає тісну співпрацю з широким колом інших учасників мирного процесу. Для повернення біженців сили IFOR тісно співпрацювали з Верховним комісаром ООН у справах біженців. Сили втілення також ефективно створили надійне та безпечне середовище, розділяючи ворожі сторони, проводячи кампанії демобілізації та роззброєння, а також убезпечуючи проведення виборів.

Літаковильоти сил НАТО в Боснії та Герцеговині

- США
- Велика Британія
- Нідерланди
- AWACS НАТО
- Франція
- Туреччина
- Німеччина
- Італія
- Іспанія

Досвід НАТО в Боснії дає можливість зробити кілька важливих висновків, що стосуються захисту цивільного населення. По-перше, небажання ООН застосовувати силу призвело до того, що НАТО було змушене розпочати активні бойові дії, щоб запобігти неминучим загрозам для цивільного населення та персоналу ООН. По-друге, НАТО вживало заходів щодо захисту вже після низки грубих порушень. По-третє, в операціях НАТО для впорядкування застосовувалися не лише військові засоби, а й забезпечувалися функціонування поліції та цивільно-військова координація. Обмежене застосування сили проти добре озброєного та рішучого агресора в Боснії не завадило проведенню етнічних чисток. Проте НАТО таки досягло успіху у відновленні надійного та безпечного середовища завдяки постійним та наполегливим заходам після підписання мирної угоди.

1999 року НАТО провело серію авіаударів для протидії сербській агресії проти етнічних албанців у Косові (операція «Союзна сила»). Цього разу НАТО не чекало аж до того, коли Рада Безпеки ООН ухвалить рішення. Натомість, була зібрана «коаліція добровольців» під егідою НАТО для втручання в ситуацію. *Ця превентивна дія була викликана гірким досвідом, який НАТО здобуло в Боснії: для мінімізації шкоди цивільному населенню не чекати дозволу, перш ніж втрутитися.*

Завдання

Почитайте статтю вікіпедії «Операція НАТО в Боснії та Герцеговині». За посиланнями на джерела визначте об'єктивність статі. Визначте наслідки операції НАТО.

...є випадки, коли застосування сили може бути законним у досягненні миру...

...згідно зі статуттом [ООН] Рада Безпеки несе основну відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки – і це чітко визнано в Північноатлантичному договорі. Тому Рада повинна брати участь у будь-якому рішенні щодо застосування сили.

Генеральний секретар ООН Кофі Анан

В інтервенції НАТО в Косові, я думаю, є один елемент, в якому ніхто не може сумніватися: повітряні атаки, бомби не викликані матеріальною зацікавленістю. Їх характер лише гуманітарний: головну роль відіграють принципи, права людини, яким надається пріоритет навіть над державним суверенітетом. Саме це і робить легітимним напад на Югославську Федерацію навіть без мандата Організації Об'єднаних Націй.

Вацлав Гавел

Дискусія

Ряд держав світу не підтримав активність НАТО в Косові, стверджуючи, що без рішення Ради Безпеки ООН військові дії НАТО, згідно з міжнародним правом, – агресія. На вашу думку, така позиція правильна?

Завдання

Почитайте статтю вікіпедії «Операція НАТО в Боснії та Герцеговині». За посиланнями на джерела визначте об'єктивність статі. Визначте наслідки операції НАТО.

стабільності в Косово.), в ході якої працювали над тим, щоб дати лад та відновити владу цивільних структур.

Що стосується етнічних чисток на Балканах та геноциду в Руанді, невдачі із захистом мирних жителів стали можливими внаслідок кількох факторів, серед них: 1) затримки з активними діями, що могли б запобігти насильству на самому початку, 2) недостатня кількість та забезпеченість силами та засобами військовослужбовців, та, найголовніше, 3) неготовність використовувати силу як спосіб втручання в ситуацію. Ці помилки, зроблені на політичному рівні – на рівні Раді Безпеки ООН, стали причиною того, що наступного разу, у Косові, НАТО діяло самостійно.

Запитання

Чому Рада Безпеки ООН виявилася неефективною щодо ЗЦН?

Дискусія

Чи виконує Рада Безпеки ООН свою функцію?

миротворча сила у Боснії і Герцеговині під керівництвом НАТО, що мала річний мандат з 20 грудня 1995 по 20 грудня 1996 року під кодовою назвою «Операція „Спільні зусилля“» (Operation Joint Endeavour) та КФОР). Ці приклади доводять, що застосування сили з боку НАТО було необхідне для знищення структур командування та контролю ворога. Але застосування сили також мало такі наслідки, як пошко-

Водночас, визначаючи цілі для ураження центрів командування та контролю сербських військ, НАТО підготувало добре прораховані рішення щодо ударів по інфраструктурі, які ускладнили життя цивільного населення, зокрема доступ до транспортних шляхів, водопостачання, електроенергії та телекомунікацій. Відновлення цієї інфраструктури стало важливим аспектом операції НАТО в Косові (КФОР – міжнародні сили під керівництвом НАТО), відповідальні за забезпечення

Балканський досвід демонструє для НАТО приклад складності операцій, необхідних для захисту цивільного населення в усьому спектрі конфліктів від запобігання насильству (авіаудари в Боснії), реагування на насильство (авіаудари в Косові) та операції відновлення (Сили втілення, — багатонаціональна

дження цивільної інфраструктури, потрібної для створення безпечного середовища.

Хоча втручання НАТО не припинило примусове переміщення мільйонів осіб, участь Альянсу в операціях на постконфліктній стадії сприяла наданню гуманітарної допомоги та уможливила для багатьох біженців повернення додому. В рамках розроблення концепції механізму захисту цивільних осіб в операціях НАТО ці історичні приклади можна використовувати для відповідей на проблему потреби у ЗЦН. Зрозуміло, що НАТО не в змозі розв'язати кожен проблему щодо захисту цивільного населення лише військовими засобами. Проте Альянс може відігравати керівну роль у політичних переговорах з міжнародною спільнотою та урядами окремих країн; може сприяти розбудові структур безпеки та оборони мирного населення, співпрацювати з цивільними структурами для остаточного його захисту.

З часу невдач у Боснії та Руанді відбулися дебати в ООН щодо ЗЦН. Деякі країни – члени ООН звинувачували організацію в бездіяльності, коли застосовувався принцип невтручання. Ці країни прагнули розробити правові підстави, які б обмежували суверенітет держави і за умов гуманітарної катастрофи давали право ООН втручатися без згоди самої держави. 2001 року Міжнародна комісія з питань інтервенції та державного суверенітету розробила проєкт, а 2005 року ООН ухвалила концепцію «Обов'язок захищати» (Responsibility to Protect – R2P), за яким держави втрачають свій суверенітет, коли скоюють грубі порушення прав людини: геноцид, етнічні чистки, військові злочини та злочини проти людства.

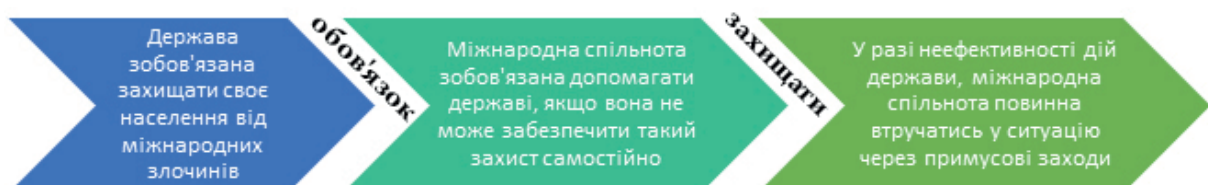
Отже, наразі концепція R2P стверджує, що міжнародна спільнота має три зобов'язання щодо реагування на такі порушення: відповідальність за запобігання, реагування та відновлення.

Запитання

Які висновки щодо ЗЦН зроблено в НАТО? Чому саме НАТО взяло на себе функції неспроможної Ради Безпеки ООН?

Запитання

Чому російська агресія щодо Грузії та України спонукає до розроблення механізму запобігання зловживанням концепцією «Обов'язок захищати»?

3.3. Нормативно-правова база Захисту Цивільного населення НАТО ґрунтується на міжнародному праві. Хоча НАТО не підписант актів міжнародного законодавства, країни – члени НАТО діють у рамках таких актів, й усі операції НАТО та під його керівництвом, місії, та інші заходи, що проводяться за згодою Північноатлантичної ради, відбуваються згідно з чітко визначеними правовими нормами. Конкретний набір правових норм може відрізнятись відповідно до того, чи операції проводяться в мирному середовищі (наприклад, допомога під час катастрофічної повені), у ситуації кризи в суспільстві, чи під час збройного конфлікту.

Запитання

Чому НАТО діє в рамках міжнародного права?

з прав людини. Якщо спостерігається розвиток кризи, можуть бути надані надзвичайні повноваження, які дозволять проводити певні заходи або обмежити місцеві закони/положення законодавства з прав людини. Під час збройного конфлікту правові підстави охоплюють міжнародне гуманітарне право (МГП) та міжнародне право з прав людини, де це доречно.

З цього випливає висновок, що як командири, так і війська НАТО, незалежно від того, чи вони діють у мирному середовищі, кризовій чи конфліктній ситуаціях, повинні дотримуватися відповідних норм законодавства та розуміти, які правові зобов'язання вони мають щодо захисту цивільного населення, окремих цивільних осіб та цивільних об'єктів. Найголовніше те, що цивільні завжди повинні бути захищені, крім тих випадків, коли вони беруть безпосередню участь у збройному конфлікті на боці однієї зі сторін. Відповідно, під час проведення операцій НАТО командири повинні постійно приділяти

Завдання

Визначте передумови правових основ діяльності сил НАТО.

Запитання

Чому важливий акцент у діяльності НАТО робиться на захисті цивільного населення?

За умов проведення операцій у стані миру, правова основа діяльності сил НАТО зазвичай складається з місцевого законодавства та законодавства

увагу захистові цивільних осіб та цивільних об'єктів.

ЗЦН відповідає *трьом ключовим завданням НАТО* (NATO's Three Core Tasks) – колективній обороні (Collective Defence), розв'язанню кризових ситуацій (Crisis Management) та спільній безпеці (Cooperative Security) – й застосовується до всіх операцій та місій НАТО та

під керівництвом НАТО. Принципи ЗЦН універсальні й дотичні до всіх основних завдань НАТО, де Альянс планує та проводить операції.

Отже, ЗЦН враховується в процесі планування для всіх операцій і на кожному його етапі.

Захист – колективна загальносистемна сфера відповідальності, а отже він передбачає і вимагає сприяння з боку різних представників міжнародної спільноти на додаток до військових структур, зокрема, забезпечення діяльності правоохоронних органів та різноманітних представників цивільного сектору. У кожного учасника цього процесу в рамках міжнародного законодавства є свої місії, мандати, структури та наявні можливості, які забезпечують йому відносні переваги у відповідних ролях. НАТО це визнає та розуміє, що ніхто не має абсолютного мандата чи всеохопного спектра можливостей для захисту цивільних осіб.

Наприклад, *Міжнародний комітет Червоного Хреста* (МКЧХ) відіграє важливу роль у захисті цивільних, не тільки надаючи допомогу в надзвичайних ситуаціях, але й як ключова структура щодо трактування положень МГП. *Кластер захисту* (Protection Cluster), очолюваний *Офісом Верховного комісара ООН у справах біженців* (УВКБ ООН), координує заходи у сфері захисту, а також відповідає за встановлення стандартів і процедур. У рамках кластера сфера захисту може бути поділена на підтеми: захист у сфері гендерного насильства (*Фонд народонаселення ООН – ЮНФПА* або *ООН-жінки*), захист дітей (*Міжнародний дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ*), протимінні заходи (*Служба Організації Об'єднаних Націй щодо протимінної діяль-*

Ключові

колективна оборона

завдання

розв'язання кризових ситуацій

НАТО

спільна безпека

Завдання

Доведіть, що ЗЦН відповідає трьом ключовим завданням НАТО.

Запитання

Чому в міжнародному законодавстві не передбачено абсолютного мандата для захисту цивільних осіб?

ICRC

UNHCR
The UN Refugee Agency

United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

Запитання

Як НАТО може співпрацювати зі згаданими організаціями?

Отже, підхід НАТО до ЗЦН будується на правових, моральних і політичних імперативах. Ефективне розуміння ролей, обов'язків та можливостей різних стейкхолдерів сприяє координації та розв'язанню конфліктів на місцях, а також допомагає ефективному захистові цивільного населення.

3.4. Структура ЗЦН у НАТО

Актуальність проблеми захисту цивільного населення спонукала НАТО сформулювати завдання ЗЦН та структури їх реалізації.

Структура ЗЦН у НАТО

ності – UNMAS), права щодо землі, житла та майна (*Норвезька рада з питань біженців* – NRC). Додаткові підкластери розгортаються у разі потреби.

Структура ЗЦН у НАТО складається з чотирьох елементів. Вони підкреслюють необхідність у всебічному та безперервному процесі оцінювання, щоб бути достатньо обізнаними із ЗЦН у всіх сферах діяльності НАТО.

Такий підхід допомагає сформувати *розуміння людського середовища* (Understanding of the Human Environment), що надає можливість дістати загальне враження про конфлікт з боку його впливу на цивільне населення. Розуміння

людського середовища (РЛС) формується в рамках трьох різних, але взаємопов'язаних напрямків діяльності ЗЦН:

- *активних дій для зменшення/запобігання шкоді цивільному населенню* (Mitigate Harm) – діяльність, що зосереджена на тих, хто коїть насильство (Perpetrators of violence);

- *сприяння доступові до основних потреб* (Facilitate access to basic needs) – діяльність, що орієнтована безпосередньо на захист цивільних осіб, громадянського суспільства та надавачів допомоги;

- *сприяння утворенню безпечного та надійного середовища* (Contribute to a Safe and Secure Environment) – діяльність, що сприяє зміцненню органів влади та громадських інституцій, ефективності їхньої діяльності.

Активні дії для зменшення/запобігання шкоді цивільному населенню, сприяння доступові до основних потреб, утворенню надійного та безпечного середовища використовує НАТО для того, щоб сформувані розуміння людського середовища під час підготування специфічних операцій – залежно від стану конфлікту та яких дій ситуація потребує для захисту цивільного населення.

Така структура ЗЦН заохочує проєктивність у виявленні та розв'язанні проблем цивільного населення під час військових конфліктів. Ці три підходи допомагають забезпечити достатньою інформацією процес планування, а також надають можливість військам, що братимуть участь в операції, визначити конкретні заходи у процесі проведення військових операцій, для того щоб ефективно розв'язувати різноманітні проблеми у сфері ЗЦН.

Структура ЗЦН розглядається як єдине ціле, а не як окремі елементи або як лінійної чи послідовної системи.

Хоча кожен з аспектів ЗЦН унікальний через фокусування на певних учасниках-акторах, що впливають на заподіяння чи зменшення шкоди цивільним особам, разом вони надають цілісну картину зони операції з боку захисту цивільних. Якщо заходи в рамках цих напрямків застосовуватимуться

Запитання

Яка причина появи такого напрямку? Які заходи він може охоплювати?

Запитання

Які заходи охоплює цей напрямок? Чим він важливий?

Запитання

Чому НАТО сприяє зміцненню органів влади та громадських інституцій?

Запитання

Чому структура ЗЦН розглядається як єдине ціле?

окремо, кожен з них матиме обмежено позитивні чи навіть потенційно згубні наслідки, бо не будуть враховані всі операційні фактори та відповідні актори, які необхідні для виявлення та усунення причин конфлікту. Якщо НАТО зосереджуватиметься лише на короткотермінових заходах, наприклад, тільки на активних діях, то довгострокові заходи місії (операції), такі як створення безпечного та надійного середовища, можуть провалитися.

Завдання

Створіть модель, у якій зосередження лише на одному напрямку РЛС приведе до провалу місії.

- «Протидія корупції» (Building Integrity (BI)).

Отже, наскрізні теми, як і напрямки діяльності РЛС, повинні враховуватися під час планування та виконання операцій НАТО, бо вони

Військова концепція захисту цивільного населення НАТО пов'язує ЗЦН з іншими *наскрізними темами НАТО*, наявними в багатьох документах, що враховуються під час планування та проведення операцій НАТО, такими як:

- «Діти та збройний конфлікт» (Children and Armed Conflict (CAAC)),
- «Сексуальне та гендерне насильство, пов'язане з конфліктом» (Conflict Related Sexual and Gender Based Violence (CR-SGBV)),
- «Жінки, мир, безпека» (Women, Peace and Security (WPS)),
- «Захист культурних цінностей» (Cultural Property Protection (CPP)),

також пов'язані між собою. Наприклад, зростання сексуального та гендерного насильства може стати показником зростання загальної кризи, а також масових звірств, жертвами яких стають цивільні.

Завдання

Об'єднайтеся в групи. Знайдіть в інтернеті джерела про наскрізні теми НАТО. Зробіть презентацію ЗЦН через призму наскрізних тем.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Визначте етапи становлення ідеї законодавчого захисту цивільного населення під час військових конфліктів.
2. Охарактеризуйте вплив балканського досвіду ООН та НАТО із захисту цивільного населення на міжнародне законодавство та діяльність НАТО.
3. Оцініть нормативно-правову базу захисту цивільного населення НАТО.
4. Обґрунтуйте ефективність структури захисту цивільного населення НАТО.
5. Складіть ментальну карту, де мають бути відображені такі поняття: «захист цивільного населення», «Женевські конвенції», «Гаазькі конвенції», «міжнародне гуманітарне право», «Організація Об'єднаних Націй», «Сребреницька різанина», «операція «Союзна сила»», «ключові завдання НАТО», «Міжнародний комітет Червоного Хреста», «розуміння людського середовища», «наскрізні теми НАТО».
6. Запропонуйте проєкти соціальних плакатів для військових із проблеми захисту цивільного населення через призму наскрізних тем НАТО.
7. Прочитайте «Конвенцію про захист цивільного населення під час війни». Складіть розширений план конвенції. Визначте, чи наявні в конвенції механізми реалізації її положень.
8. Прочитайте статтю «Захист неповносправних цивільних під час конфліктів». Підготуйте до неї презентацію. Чому НАТО виділяє неповносправних в окрему категорію населення?
9. У квітні 2018 року в Києві відбулася III Міжнародна конференція з питань цивільно-військового співробітництва на тему «Захист цивільного населення під час збройного конфлікту». За допомогою інтернету визначте, як ця конференція була висвітлена в мас-медіа? Чи якісно, на вашу думку, мас-медіа презентували цю подію для суспільства?
10. Проведіть дискусію: Захист цивільного населення під час військових конфліктів: шлях до перемоги чи зайві витрати?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка подія підштовхнула до появи ідеї захисту цивільного населення?
 - а) «Весна народів»;
 - б) Наполеонівські війни;
 - в) громадянська війна в США;
 - г) союз Німеччини та Італії.

2. Як називається сукупність міжнародно-правових норм і принципів, які регулюють захист жертв війни, а також обмежують методи і засоби ведення війни?

- а) Права людини;
- б) Гаазькі конвенції;
- в) Женевські конвенції;
- г) міжнародне гуманітарне право.

3. Чому стала можливою Сребреницька різанина?

- а) Через відсутність у зоні конфлікту вояків ООН;
- б) через брак механізмів впливу на злочинців;
- в) через брак міжнародного законодавства із захисту цивільних;
- г) через нератифікацію Югославією міжнародного законодавства.

4. Яка мета гуманітарної інтервенції?

- а) запобігання гуманітарній катастрофі;
- б) повідомлення про геноцид місцевого населення;
- в) встановлення контролю над спірною територією;
- г) застосування військової сили проти держави-агресора.

5. Чому НАТО взяло на себе місію стримання агресора в Боснії та Косові?

- а) через суперечливу позицію членів Ради Безпеки ООН;
- б) через просербські симпатії більшості країн – членів ООН;
- в) через відсутність на території воєнних дій військ ООН;
- г) через відсутність охочих направити своїх громадян до військ ООН.

6. За умов проведення операцій у стані миру, правова основа діяльності сил НАТО зазвичай складається з

- а) місцевого законодавства;
- б) законодавства з прав людини;
- в) хартії НАТО та законодавства з прав людини;
- г) місцевого законодавства та законодавства з прав людини.

7. На яких цивільних НЕ поширюється захист під час збройних конфліктів?

- а) членів родин осіб, які беруть безпосередню участь у збройному конфлікті;
- б) осіб, які беруть безпосередню участь у збройному конфлікті на боці однієї зі сторін;
- в) осіб, які співпрацюють з однією зі сторін, що беруть участь у збройному конфлікті;
- г) осіб, які брали безпосередню участь у збройному конфлікті, наслідком чого стало поранення та каліцтво.

8. Чому з метою захисту цивільного населення НАТО співпрацює з іншими міжнародними організаціями та інституціями?

- а) НАТО не має досвіду із захисту цивільних осіб;*
- б) НАТО не має монополії на захист цивільних осіб;*
- в) НАТО не має інституцій із захисту цивільних осіб;*
- г) НАТО не має повноважень із захисту цивільних осіб.*

9. Який напрям розуміння людського середовища НАТО зайвий?

- а) сприяння доступові до основних потреб;*
- б) активні дії для покарання військових злочинців;*
- в) сприяння утворенню безпечного та надійного середовища;*
- г) активні дії для зменшення/запобігання шкоді цивільному населенню.*

10. Яка наскрізна тема захисту цивільного населення НАТО відсутня?

- а) діти;*
- б) жінки;*
- в) чоловіки;*
- г) неповносправні.*

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. 1911 Encyclopædia Britannica, Volume 21. Peace Conferences. // Wikisource. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Peace_Conferences
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
3. Рамовська О. Армія України впроваджує новітні методи захисту цивільних // Донбас-Реаліі. – 22 березня 2019. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29834204.html>
4. Annan, Kofi; with Nader Mousavizadeh (2012). Interventions. A Life in War and Peace. Penguin Books. pp. 92–97.
5. С. Devanda, S. Rau Barriga, Pr G. Quinn, J. E. Lord Захист неповносправних цивільних під час конфліктів // NATO Review. – 01 грудня 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/Protecting-civilians-with-disabilities-in-conflicts/UK/index.htm>
6. First Geneva Convention (1864) // Wikisource. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://en.wikisource.org/wiki/First_Geneva_Convention_\(1864\)](https://en.wikisource.org/wiki/First_Geneva_Convention_(1864)).
7. Fischer, Horst; Avril McDonald (2000). Yearbook of International Humanitarian Law: 2000. Cambridge University Press. P. 27.
8. Moi aussi je me sens albanais (фр.). // Le Monde. – 18 mois 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lemonde.fr/cgi-bin/ACHATS/acheter.cgi?offre=ARCHIVES&type_item=ART_ARCH_30J&objet_id=20689
9. NATO Secretary General discusses Smart Defense and Syria after White House visit // Atlantic council. – WED, NOV 9, 2011/ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-secretary-general-discusses-smart-defense-and-syria-after-white-house-visit/>.

10. Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROC%20S19991257.pdf>
11. Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35. The fall of Srebrenica. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_549_1999.pdf.
12. Responsibility to protect // The Office on Genocide Prevention and the Responsibility. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>.
13. Srebrenica 1993–1995 // United States Holocaust Memorial Museum. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ushmm.org/genocide-prevention/countries/bosnia-herzegovina/srebrenica/background/safe-area>.
14. Waterloo Lives – museums host bicentenary exhibitions // Museums + Heritage. – 18 June 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://advisor.museumsandheritage.com/news/museums-host-exhibitions-to-mark-waterloo-bicentenary/>.

- 4.1. *Загальна характеристика активних заходів зі зменшення шкоди (АЗЗШ)*
- 4.2. *Головні процеси, що проводяться в межах заходів АЗЗШ щодо планування власних дій сил НАТО*
- 4.3. *Втілення активних заходів зі зменшення шкоди (АЗЗШ) на практичних діях сил НАТО*

Мета:

визначити передбачені альянсом основні заходи для зменшення впливу факторів шкоди на цивільне населення в зоні бойових дій.

Завдання:

- *пояснити загальну суть активних заходів зі зменшення шкоди;*
- *розглянути процес планування активних заходів зі зменшення шкоди;*
- *визначити механізм реалізації активних заходів зі зменшення шкоди в практичній площині.*

Ключові поняття:

активні заходи зі зменшення шкоди, скоювані насильства, скоювачі насильства, захист цивільного населення, розуміння людського середовища, загрози для населення, міжнародне гуманітарне право, жертви серед цивільних.

Мотивація

«Організація об'єднаних націй збільшила офіційно свою оцінку кількості жертв війни на сході України... Оцінка кількості вбитих включає близько 3300 цивільних осіб... під час конфлікту від 7 до 9 тисяч осіб були поранені».

«...по обидва боки лінії зіткнення під час бойових дій на Донбасі було пошкоджено чи зруйновано понад 50 тис. будинків цивільного населення».

«... провадити загальнодержавну політику захисту цивільного населення й надання допомоги після завданої шкоди на взіреть тих, що запроваджено в США та НАТО, але пристосованих до реалій і потреб України. Будь-яка політика має охоплювати всі аспекти захисту, включно з

механізмами запобігання шкоді ... в тих випадках, коли цивільні особи зазнають шкоди внаслідок операцій».

Чому під час конфлікту на Донбасі цивільне населення зазнає людських і матеріальних втрат?

Яким чином досвід НАТО і США стає визначальним для уникнення масштабної шкоди цивільному населенню від війни на сході України в подальшому?

4.1. Загальна характеристика Активних заходів зі зменшення шкоди (АЗЗШ)

Активні заходи зі зменшення шкоди цивільним (Mitigate Harm) заподіяної як насильниками (perpetrators of violence), так і внаслідок власних дій сил НАТО, – ключовий комплекс заходів у сфері захисту цивільного населення, який єдиний, що мають очолюють військові підрозділи сил НАТО.

Головні зусилля зосереджені на тих, хто чинить насильство, а також на розумінні мотивації, можливостей та загроз для населення, які становлять ці *скоювані насильства (СН)*, що завдають шкоди цивільним особам внаслідок: 1) помилок у власних діях, 2) поверхового ставлення до побічної шкоди або 3) завдяки цілеспрямованим діям для досягнення певної цілі.

АЗЗШ – це насамперед військова місія, яка виконується шляхом усунення або зменшення фізичних загроз цивільним особам, без завдання ще більшої шкоди під час цієї діяльності. Це означає необхідність захисту цивільних осіб від цілеспрямованих та ненавмисних наслідків бойових дій як з боку супротивника, так і від власних дій НАТО під час боротьби проти нього.

Запитання

Чому для уникнення шкоди здебільшого АЗЗШ спрямовуються на тих, хто коїть насилля, а не на цивільне населення?

АЗЗШ у НАТО охоплює весь спектр військових операцій. Такими є, зокрема бойові операції, операції з підтримку миру та контрзаколотницькі дії, що спрямовані на зміну поведінки ворожих сил, які

намагаються зробити мішенню або поставити під контроль цивільне населення для досягнення своїх політичних та/або ідеологічних цілей, здобуття тактичної переваги або економічного зиску. При плануванні та впровадженні заходів АЗЗШ звертають особливу увагу на захист тих груп, що означені в рамках РЛС як найуразливіші до насильства в локальному контексті, такі як жінки, діти, люди похилого віку або меншини.

Планування дій у рамках АЗЗШ особливо важливе під час стандартних фаз планування операцій НАТО:

- фази 2 (оперативне оцінювання стратегічного середовища);
- фази 3 (параметри військового реагування (MRO), оперативне оцінювання);
- фази 4 (розроблення стратегічного плану, оперативного плану);
- та фази 5 (виконання).

Планування заходів АЗЗШ щодо власних дій мають особливе значення під час фази 4, коли розробляються конкретні додатки.

Завдяки цивільнозорієнтованому поглядові на проблеми НАТО розглядає широкий спектр можливих СН у кризах та/або конфліктах. Деякі з них цілеспрямованою шкодою цивільним особам: геноцид, проведення етнічних чисток, повалення режиму, помсти у фазі постконфлікту, конфлікту в місцевих громадах, невибіркового хижацького насильства й заколоту. Ідентифікація *насильників* у НАТО проводиться з точки зору цивільного населення, яке постраждало. Тому насильниками можуть бути ворожі сторони, дружні сили, місцева влада, злочинні угруповання, провокатори або навіть певні елементи серед місцевого населення. Навіть сили НАТО можуть вважатися насильниками, якщо своїми власними діями вони завдають шкоди.

Правила, яким чином НАТО поводить з кожною з цих груп, залежать не лише від того,

Запитання

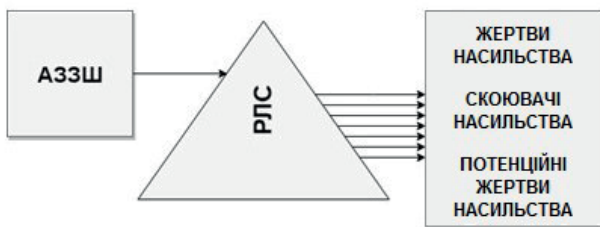
Чим відрізняються бойові операції від заходів з підтримки миру чи контрзаколотницьких дій?

Які меншини можуть стати об'єктом заподіюваного насильства в зоні конфлікту?

Запитання

Чому скоювачами насильства можуть бути сили НАТО і дружні сили?

чому і як вони завдають шкоди цивільним особам, а й від мандата (обов'язків та повноважень), законодавчих обмежень та Правил застосування сили/зброї (Rules of engagement, ROE). Головна увага робиться

на те, що їхні дії або бездіяльність, навмисно чи ненавмисно, завдають шкоди цивільним особам. Отже, цю оцінку можна застосовувати до ситуації колективної оборони, коли противники можуть застосовувати звичайні та асиметричні (гібридні) тактичні дії одночасно, подібно до того, як вона застосовується для операцій реагування на кризу, до якої залучаються як державні, так і недержавні актори.

АЗЗШ підтримує діяльність у рамках *Розуміння людського середовища (РЛС)*, допомагаючи виявити скоювані насильства, жертв насильства, а також вразливих до потенційного насильства, одночасно сприяючи проведенню загального аналізу *загроз для населення*. Для цього потрібно відповісти на ряд питань, зокрема:

- а) Яка найуразливіша група?
- б) Хто став мішенню насильства та/або кому заподіяно шкоду?
- в) Які сторони завдають шкоди цивільним особам?
- г) Яка сторона становить найбільшу загрозу для цивільних?
- г) Їхня шкода цивільним особам навмисна чи ненавмисна?
- д) Якщо шкода навмисна, яку стратегію/тактику ці скоювачі насильства застосовують проти цивільних осіб?
- е) Якщо шкода навмисна, яку стратегію та тактику використовують ці винуватці насильства щодо цивільних осіб?
- є) Які ресурси їм потрібні для завдання шкоди цивільним?

Вдале проведення АЗЗШ не можна *вимірювати* людськими життями. Але інколи тільки так можна оцінити важливість цих заходів:

З березня по листопад 2011 року була проведена спільна операція НАТО та міжнародної коаліції в Лівії «Об'єднаний захисник» (United Protector), яка сприяла падінню режиму Муаммара Каддафі, що повернув зброю проти власного народу. За даними міжнародної неурядової організації «Г'юман райтс вотч», «НАТО стверджує, що вжило

Запитання

Чому Розуміння людського середовища надзвичайно важливе для АЗЗШ?

Яким має бути ідеальний результат АЗЗШ?

масштабних заходів для мінімізації цивільної шкоди, і ці заходи, схоже, мали позитивний ефект: кількість загиблих серед цивільних осіб у Лівії від ударів НАТО була низька, враховуючи масштаби бомбардувань та

тривалість кампанії ... під час повітряних ударів НАТО загинуло щонайменше 72 цивільних, третина з яких – діти до 18 років ...».

4.2. Головні процеси, що проводяться в межах заходів АЗЗШ щодо планування власних дій сил НАТО

Для запобігання шкоді при плануванні сили НАТО роблять такі кроки:

а) *Процес вибору цілей* (у цій діяльності беруть участь кілька структур у рамках НАТО, що відповідають за вибір цілей, як, наприклад, Спільна рада щодо вибору цілей або Спільна робоча група з вибору цілей). У рамках цієї діяльності особам, які ухвалюють рішення, надається підтримка шляхом демонстрації зв'язку між військовими цілями та результатами, які мають бути досягнуті. Це робиться за допомогою визначення пріоритетних цілей, а також заходів та ресурсів, необхідних для досягнення цих результатів, а також оцінки отриманих результатів. Цей процес повинен передбачати юридичний аналіз, а також враховувати довготермінові наслідки, які можуть негативно вплинути на цивільне населення. У процесі вибору цілей враховується можливе використання всього спектра військових засобів (детальних і недетальних) для досягнення бажаних результатів, з одночасним запобіганням/мінімізацією шкоди цивільним особам.

Щодо переліку цілей, які не можуть бути атаковані (no strike list), його складання має надзвичайну важливість. НАТО приділяє надзвичайну увагу, щоб при цьому не пропустити важливої інформації, а також забезпечує постійну координацію з невійськовими сторонами задля отримання інформації щодо об'єктів, які повинні бути внесені до переліку цілей, що не можуть бути атаковані. Також важливо зазначити, що аналітичні продукти, які складаються в рамках процесу Розуміння людського середовища, також грають надзвичайно важливу роль у формуванні переліків потенціальних цілей/мішеней.

б) Інформацію про фактор цивільного населення також інтегровано до *Аналітичної системи визначення цілей* (Target System Analysis (TSA)) з метою забезпечення розуміння та оцінки бажань і можливостей цивільних сторін в операційному середовищі, а також взаємовідносин з наявними структурами та мережами. Разом з іншими аналітичними звітами НАТО це допомагає визначити критично вразливі об'єкти, що можуть стати цілями або які треба захистити від ударів – як за допомогою детальних, так і недетальних засобів.

Запитання

Які цілі при плануванні військових ударів не допускаються, щоб не завдати цивільним шкоди?

в) Аспекти захисту цивільного населення також враховуються при плануванні *захисту власних сил НАТО* під час операцій.

г) *Механізми укладання контрактів з особливою увагою до боротьби з корупцією*. Процедури НАТО щодо укладання контрактів завжди повинні відповідати меті сприяння спільним цінностям Альянсу з акцентом на верховенстві закону. Корупція може зашкодити операційній ефективності. Головні аспекти доброчесності, що пов'язані з військовими операціями і впливають на їх ефективність: використання приватних військових компаній без чіткого визначення правил підпорядкування центральному командуванню; використання приватних підрядників для підтримки логістичних та бойових операцій без проведення належних закупівель, виконання та контролю виконання відповідних контрактів. Так, забезпечується чітка правова база для діяльності приватних підрядників з метою забезпечення дотримання умов кожного окремого контракту та верховенства права загалом.

г) Ризики для цивільного населення також враховуються під час складання *Детального опису операції* (Operational Design), щоб гарантувати, що вжиті заходи та отримані наслідки не матимуть негативного впливу чи не заподіюють шкоди цивільному населенню під час досягнення військової мети. При цьому також враховуються довгострокові наслідки.

Що стосується *Дій інших сторін*, то нижчевказані процеси мають особливе значення:

а) Розроблення *Правил ведення бойових дій (відкриття вогню)*, які містять бажані результати в царині ЗЦН, приділяючи особливу увагу правилам превентивного застосування сили. Ці правила змінюються та доповнюються, якщо в цьому є потреба.

б) Створення спеціального механізму взаємодії для *боротьби з імпровізованими вибуховими пристроями (ІВП)* у співпраці з місцевою владою, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та іншими відповідними зацікавленими сторонами. Обмін аналітичними даними та інформацією з іншими учасниками процесу, щоб зрозуміти не тільки безпосередні, але й системні загрози, має важли-

ве значення для знешкодження вибухових пристроїв та зменшення кількості випадків заподіяння шкоди цивільним від вибухових пристроїв.

Запитання

Чому важливо детально прораховувати військову операцію?

«На прикладі операції в Афганістані можна навести переконливий аргумент, що захист – як від власних дій *Міжнародних сил сприяння безпеці* (International Security Assistance Force, ISAF, які діють при підтримці НАТО) так і від акцій інших антиурядових угруповань – повинен

був бути головним фокусом з **самого початку**. Дослідження показали, що ключова стратегічна наземна та цивільна підтримка була втрачена через збільшення цивільних жертв як від власних операцій, так і від операцій їхніх супротивників. Врешті-решт МССБ змінили свою тактику та стали ефективнішими в запобіганні цивільній шкоді від власних операцій, але це була запізнена дія, і десятки цивільних людей все ще ставали жертвами від інших груп. Наприклад, одним з основних джерел шкоди для цивільних осіб було використання антиурядовими групами імпровізованих вибухових пристроїв (ІБП) для атаки на міжнародні та афганські сили. У цьому випадку сама наявність міжнародних сил збільшила імовірність можливої шкоди від ІБП цивільним особам у деяких районах проти районів, де їх не було. Однак ініціативи МССБ з протидії ІБП, що розпочалися як заходи захисту військових сил, незабаром стали активним заходом захисту та зменшення шкоди цивільним».

Запитання

Яким чином запобігання корупційним ризикам при плануванні військових операцій пов'язано з успішністю АЗЗШ?

Який інструментарій використовується при плануванні АЗЗШ власних дій альянсом?

Якої помилки припустилися сили МССБ при плануванні власної операції в Афганістані?

4.3. Втілення активних заходів зі зменшення шкоди (АЗЗШ) на практиці

Діяльність у рамках цього напрямку може потребувати застосування військової сили чи загрози застосування для запобігання, стримування, превентивних дій та реагування на ситуації, коли цивільне населення стає жертвою фізичного насильства або йому загрожує таке насильство. Такі заходи проводяться з обережністю та стриманістю для мінімізації негативних наслідків для населення й вони завжди мають відповідати принципам *міжнародного гуманітарного права* (МГП). Це означає, що завжди необхідно забезпечувати захист цивільного населення від передбачуваних і непередбачуваних наслідків бойових дій.

АЗЗШ охоплює такі елементи:

а) **Власні дії – Зменшення шкоди цивільним.** НАТО дотримується позиції щодо стриманості у проведенні операцій з метою мінімізації шкоди відповідно до принципів МГП, зокрема дій щодо захисту власних сил. Така діяльність передбачає заходи щодо виявлення, розслідування та відстеження інцидентів, коли жертвами стають цивільні особи внаслідок дій сил НАТО, а також надання допомоги цивільним, яким була завдана шкода внаслідок цих операцій.

Незважаючи на те, що об'єктом процесу Зменшення шкоди цивільним (Civilian Harm Mitigation) є не заподіювачі шкоди, такі заходи є важливим складником операцій НАТО. Це робиться з певних причин: якщо місцеве населення буде вбачати в діях військових НАТО байдужість до кількості жертв серед цивільних, то це може призвести до втрати підтримки серед місцевого населення та інших присутніх у зоні кризи/конфлікту сторін, а отже делегітимізувати військову місію.

Парадоксальний висновок сил МССБ при проведенні АЗЗШ в Афганістані на поч. 2000-х рр.

Під час бойових дій в Афганістані проти сил Талібану та інших антиурядових угруповань сили МССБ дійшли логічного, але й неочікуваного висновку: «Слід пам'ятати, що вбивство численних повстанців буде контрпродуктивне, якщо побічно теж будуть убиті мирні жителі. Це створить легітимність заколоту та призведе до посилення підтримки (заколотників з боку. – Авт.) населення. З цієї причини командирам доводиться встановлювати процедури для збалансованого використання сили та уникнення зайвого її застосування, яке призводить до побічної шкоди».

Зменшення шкоди цивільним передбачає:

1) **Дотримання МГП.** Мається на увазі правомірна та належна стриманість у використанні військової сили для захисту власних сил та для виконання бойових завдань.

2) **Робота з даними щодо жертв серед цивільних** (civilian casualties – CIVCAS) передбачає заходи щодо моніторингу, фіксації, розслідування та аналізу жертв серед цивільних. Даний процес включає складання та публікацію Стратегічних повідомлень (Strategic messaging) для пояснення необхідності в застосуванні сили, опис стану розслідування випадків жертв серед цивільних, документування шкоди тощо. Для НАТО вкрай важливо швидко та точно реагувати на будь-які проблеми, які виникають внаслідок діяльності його сил для створення відповідних наративів та збереження легітимності місії.

3) Якщо НАТО завдає ненавмисної шкоди, Альянс надає **допомогу цивільним**. Такі дії включають: потенційні компенсації (репарації) та відшкодування (добровільну допомогу) для постраждалих цивільних та їхніх родин у вигляді визнання шкоди, вибачень, грошової компенсації та/або інших форм допомоги.

4) **Дотримання певної дистанції** від місцевостей, де присутнє цивільне населення. Діяльність у цій сфері пов'язана з 3-м напрямком ЗЦН, «Забезпечення доступу до основних потреб», спрямованим на зменшення впливу від власних дій НАТО. У межах цих заходів підкреслюється важливість того, щоб сили НАТО діяли (зокрема щодо

логістики та підтримки) на певній відстані від цивільного населення, бо сили НАТО – законні військові цілі й можуть загрожувати цивільним особам своєю присутністю.

б) *Дії інших сторін* – зменшення загроз від дій супротивника. Бойові дії проти ворога – традиційна роль збройних сил. Під час проведення операцій, спрямованих на захист цивільного населення, збройні сили зосереджують зусилля на веденні бойових дій проти скоювачів насильства, які навмисно атакують цивільних осіб та/або провокують жертви серед цивільного населення, діючи безпосередньо в тих районах, де мешкають цивільні. Такі бойові дії проводять для запобігання, зменшення та/або мінімізації шкоди чи загрози заподіяння шкоди цими сторонами щодо цивільного населення.

За умови чітко окресленого мандата дій НАТО, такий напрям зусиль передбачає застосування засобів впливу, летальних та нелетальних військових сил або загрозу застосування таких сил з метою тиску на скоювачів насильства. Це робиться для запобігання, стримування, превентивних дій та реагування на ситуації, коли цивільне населення зазнає фізичного насильства або ж воно йому загрожує. Такі дії також демонструють, що сили НАТО готові та здатні активно боротися проти тих, хто завдає шкоди мирним громадянам.

Коли шкоду цивільним заподіяно дружніми силами (Friendly forces), чи місцевими органами влади, чи окремими групами серед цивільного населення, основні зусилля межах АЗЗШ зосереджуються на заходах з метою зупинити чи змінити їхні дії, що завдають шкоди. Якщо рекомендації та вплив виявляються недостатніми або коли сторони налаштовані вороже, силам НАТО доводиться вступати з ними в активне протистояння, використовуючи весь спектр дій, щоб припинити, примусити або зробити неможливими їхні дії, які завдають шкоди цивільному населенню.

Запитання

Чому при проведенні АЗЗШ важливо дотримуватися принципів міжнародного гуманітарного права?

Якою мірою інформаційний складник істотний для вдалої реалізації АЗЗШ?

Які форми безпосередньої взаємодії з цивільним населенням у ході військової операції після завдання шкоди?

Який пріоритет використання АЗЗШ: проти безпосереднього ворога, чи проти скоювача насильства, якщо ці суб'єкти різні?

Як масштаб ліквідації ворожих сил пов'язаний з можливою шкодою?

Запитання

Чим відрізняються АЗЗШ в умовах дії ворожих і дружніх скоювачів насильства?

Вибір відповідних заходів завжди залежить від рішення командувача сил НАТО, який керується мандатом, місією та всебічним усвідомленням і розумінням людського середовища (РЛС). Завдяки попередньому процесові планування. Такі дії передбачають:

1) **Активний захист:** бойові дії проти тих, хто скоює насильство, з метою нейтралізації та/або примушення їх до припинення нападів на цивільне населення:

а) **Завдання поразки/знищення:** наступальні військові дії для припинення ворожої діяльності та/або знищення здатності фізично загрожувати чи заподіювати шкоду цивільним особам.

б) **Примус:** активні дії сил НАТО, які демонструють загрозу та примушують відповідні сторони конфлікту припинити свою шкідливу діяльність щодо цивільних осіб.

2) **Пасивний захист:** військові дії з метою запобігання, послаблення та зменшення можливостей ворожих сторін щодо нападів чи загроз нападів проти цивільних осіб:

а) **Стримування:** відкрито застережливе розгортання сил НАТО та/або демонстрація сили, яка використовується для зменшення рішучості ворожих сторін заподіяти шкоду цивільним.

б) **Активне стримування:** обмежене використання сили для «запобігання» поширенню насильства та шкідливим наслідкам бойових дій чи конфлікту.

Запитання

Які з дій АЗЗШ найрезультативніші?

цивільних, деескалації напруги, активізації переговорів та забезпечення гуманітарної діяльності.

Завдання

Прочитати текст і дати відповідь на питання.

в. **Уникнення:** виведення та/або переміщення збройних сил з метою запобігання протистоянню та зменшення втрат серед

артилерія та польові штаби, мали ... вплив на зрив етнічних чисток (косовських албанців). Удари щодо стратегічних цілей, таких як урядові міністерства та нафтопереробні заводи, мали довгостроковий та ширший вплив на сербську військову машину. Понад 38 000 бойових вильотів, зокрема 10 484 ударні дії, зроблено авіацією союзників, без загиблих у бою союзників – неабияке досягнення...

...Проведення повітряних ударів також гальмувалося цинічними заходами сербів, використанням цивільних будинків і споруд для приховування зброї та транспортних засобів, перемішуванням військових

«Повітряна кампанія спрямована на ослаблення військових можливостей сербів як стратегічно, так і тактично. Удари по тактичних цілях, таких як

машин з цивільними в конвоях та іноді використанням людей як живих щитів. Так турбота НАТО щодо уникнення цивільних жертв була використана сербами (з військовою метою)...

...Вибір цілей ретельно перевірявся на кількох рівнях командування, а також союзників, що завдавали ударів. Ці огляди гарантували, що вони відповідають міжнародному праву, були військово виправдані та мінімізували ризик для цивільних та їхнього майна.

Насправді турбота про уникнення ненавмисної шкоди була головним стримувальним фактором протягом усього часу (операції). Багато цілей не зазнавали нападу, бо ризик вважався занадто високим. Але такі обмеження не змінили остаточного результату. Сучасні технології, майстерність пілотів НАТО та контроль за вибором цілей дозволили альянсові досягти успіху з надзвичайно малою кількістю жертв серед цивільного населення.

Фактична кількість людських втрат ніколи не буде точно відомою, але незалежна група «Г'юман райтс вотч» підрахувала, що було 90 інцидентів, пов'язаних із загибеллю цивільних осіб, у яких від 488 до 527 людей, можливо, втратили життя, 87 з них у Корісі, де сербські сили змушували мирних жителів зайняти відому військову ціль. Ці цифри набагато нижчі за 1200 – 5700 загиблих серед цивільних осіб, заявлених югославами» [6].

Запитання

- а. З якою метою НАТО розпочало повітряну операцію проти сербської держави?
- б. Які завдання переслідувало командування НАТО при операції проти сербів?
- в. Яким чином вибір цілей для повітряних ударів впливав на інтенсивність військової кампанії?
- г. Чому автор підкреслює цинічний характер заходів, до яких вдалися серби в ході бойових дій?
- д. Оцініть позицію автора щодо кількості жертв, спричинених діями НАТО, використовуючи порівняння кількості бойових вильотів і втрат серед цивільного населення?

Завдання

Прочитати текст і дати відповідь на питання.

Вбивства цивільних у Косові – безпосередня причина, чому НАТО ухвалило рішення про гуманітарну інтервенцію

У вересні 1998 року, як і тисячі етнічних албанців у Косові, родина Деліджаїв шукала притулку в лісі після того, як їхнє село Нижне Обрінье було обстріляне під час наступу сербських сил. Приблизно за кілометр від села в лісовій місцевості знайдено трупи вісімнадцятьох цивільних. Трупи п'яти жінок та двох дітей, віком від п'яти до семи років, лежали у вузькому яру біля імпровізованого намету, де сім'я Де-

ліджаїв шукала притулку від обстрілу. Усі вони були застрелені в голову з близької відстані, мабуть, після спроби втекти від нападу. Тіла кількох жертв засвідчили чіткі каліцтва.

Село Горне Обрінье розташоване в муніципалітеті Дрениця Глоговець. У 500-літньому селі є близько 300 будинків, розділених між кількома великими родинами, зокрема сім'ями Деліджаїв та Гісенеїв.

Лулетата Деліджай, двадцять вісім років, була вагітна два місяці; її живіт був розрізаний. Паджазіта Деліджай, шістдесят п'ять років, знайдена в імпровізованому наметі з розрізаним горлом, а частина мозку видалена та лежала поруч. Сім'я Деліджаїв жила в лісі з 25 вересня 1999 року. 26 вересня, о 10:00, сербські збройні сили ввійшли в ліс. Щонайменше двоє цивільних людей загинуло в сусідньому селі Нижне Обрінье. В іншому селі, Горне Обрінье, знайдено трупи трьох людей похилого віку, зокрема жінки та інваліда, яких розстріляли з близької відстані.

Імена загиблих в Нижньому Обрінье: 1) Алі Деліджай, шістдесят три роки; 2) Адем Деліджай, тридцять три роки; 3) Меджхар Деліджай, двадцять сім років, дружина Адема Деліджая; 4) Валмір Деліджай, вісімнадцять місяців, син Адема та Меджер Деліджай; 5) Хаміде Деліджай, шістдесят років, мати Адема Деліджая; 6) Майте Деліджай, шістдесят чотири роки, тітка Адема Деліджая; 7) Люмніе Деліджай, тридцять років; 8) Джетон Деліджай, вісім років, син Люмніе; 9) Мендухіе Деліджай, чотири роки, донька Люмніе; 10) Лулетата Деліджай; 11) Паджазіт Деліджай; 12) Зекір Деліджай, сорок чотири роки; 13) Хабіб Деліджай, п'ятдесят три роки; 14) Хайсен Деліджай, п'ятдесят один рік; 15) Фазлі Деліджай, дев'яносто чотири роки, інвалід, знайдений мертвим у будинку; 16) Західе Деліджай, двадцять сім років; 17) Гентіона Деліджай, сім років, дочка Західе; 18) Доньєтта Деліджай, п'ять років, дочка Західе Деліджай.

Рачак

Треба пам'ятати, що з лютого 1998 року в Косові тривала жорстока кампанія насильства стосовно цивільного населення з боку сербських сил, від чийх рук загинули сотні цивільних: Лікошане та Чірез (1 березня 1998 р., 26 вбитих, серед них діти і вагітні жінки), Доньї Преказ (5/6 березня 1998 р., розстріляно 54 цивільних, серед них 12 жінок та 11 дітей), Льюбєніц (25 травня 1998 р., 8 чоловіків), Нові Поклек (31 травня 1998 р., 8 чоловіків зникло, 2 розстріляно), Ораховац (липень 1998 р., невідома кількість цивільних осіб убита), Горне Обрінье (26 вересня 1998 р., дивись окремий файл). Внаслідок цих операцій вже в жовтні 1998 р. бл. 300 000 косовських албанців стали біженцями, а потім ця цифра збільшилася до 800 000 осіб.

Рішенню про початок повітряної операції передувала різанина в селищі Рачаку в Косові 15 січня 1999 року. Під час зачистки села з нього була виведена група цивільних та невдовзі в лісовому масиві неподалік 45 цивільних убито, зокрема одну дитину та одну жінку. Представники

місії ОБСЄ встановили, що відбулася розправа над мирним населенням. Щоб приховати злочин, урядові сили знов атакували Рачак та заволоділи тілами вбитих, щоб представити загиблих як бойовиків Армії звільнення Косова. Зрештою, була проведена «експертиза» за допомогою білоруських та сербських експертів, які виступили із заявою про саме таку версію. Коли комісія фінських спеціалістів згодом дістала доступ до тіл та довела, що постраждалі – цивільні, то для НАТО стало очевидно, що подібні дії не припиняться, й що влада продовжуватиме фальсифікувати та приховувати злочини. Зрештою після остаточного зриву перемовин у Рамбуе, НАТО розпочало операцію “Союзна сила”.

Албанці вітають сили КФОР після проведення операції НАТО “Союзна сила”

Перед початком операції НАТО в Косові президент Клінтон заявив, що вона мала чітко визначений гуманітарний характер. Він сказав: *«Наші удари мають три цілі: спочатку продемонструвати серйозність протидії НАТО агресії та підтримку миру. По-друге, для того щоб стримати президента Мілошевича від продовження та ескалації його нападів на беззахисних мирних жителів, щоб він відчув ціну нападів. І, по-третє, якщо потрібно, зруйнувати спроможність Югославії вести війну проти Косова в майбутньому, серйозно знизивши її військові можливості».*

Під час повітряної війни НАТО за Косово багато чого робилося вперше – саме з огляду на потребу в забезпечення безпеки цивільних. В операції «Союзна сила» масово застосовувалися важкі бомбардувальники. Наприклад, з приблизно 700 бойових літаків США, які взяли участь у цій операції, всього 21 бомбардувальник (10 В-52, 5 В-1s і 6 В-2) випустив 11000 з більш ніж 23000 боєприпасів класу «повітря-земля» протягом 78-денного перебігу операції. Але при цьому використання точних керованих боєприпасів досягло безпрецедентних рівнів. У «Бурі в пустелі» лише 10 відсотків американських ударних літаків, які брали участь в операції, були обладнані засобами для застосування високоточних керованих боєприпасів (ВКБ). Цей відсоток зріс до 69 відсотків в операціях „Обдуманна сила” та до 90 відсотків в “Союзній силі” .

Завдяки надзвичайно активному використанню ВКБ як для підвищення оперативної ефективності, так і уникнення шкоди для цивільних, з більше ніж 400 фіксованих цілей, визначених для ураження, три чверті з них знищено саме завдяки ВКБ – з мінімальною шкодою для оточення . Завдяки ВКБ також уражено 64 відсотки від загалом 9 815 цілей. Від усього 23 515 використаних боєприпасів ВКБ становили безпрецедентно високий відсоток – 29 % (6728).

І хоча зафіксовано 500 випадків загибелі цивільних у близько 90 інцидентах, якщо порівняти ці цифри із загальною кількістю літако-вильотів – понад 38 000 (серед них 10 484 – ударні) за 78 днів – то це означає лише те, що бойові дії велися з надзвичайно суворим застосуванням обмежень задля захисту цивільних.

Досвід проведення операції «Союзна сила» став відправним пунктом для планування подальших операцій НАТО з метою мінімізації втрат серед цивільного населення.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Яким чином цивільні в Косово намагалися уникнути насильства з боку сербських сил безпеки?
2. Навіщо серби вдалися до активного знищення цивільних в Косово?

3. Які були позиції різних експертних груп, щодо ідентифікації загиблих в Косово?

4. Яку мету ставили перед собою сили НАТО перед початком операції «Союзна сила»?

5. В чому інноваційність операції «Союзна сила» у порівнянні із попередніми, проведеними силами НАТО?

6. Оцініть результат спільної операції НАТО в Косово і який досвід вона надала для подальшого удосконалення АЗЗШ?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що НЕ належить до переліку скоюваних насильств під час бойових дій?

а) мародерство;

в) шахрайство;

б) вбивства;

г) незаконне позбавлення волі.

2. АЗЗШ це дії...

а) гуманітарного характеру;

в) освітнього характеру;

б) військового характеру;

г) юридичного характеру.

3. Що Не належить до спектра АЗЗШ?

а) контрзаколотницькі дії;

в) каральні заходи;

б) бойові операції;

г) підтримка миру.

4. Хто НЕ може бути скоювачами насильства під час бойових дій?

а) військові дружні сили;

б) місцева влада і представники місцевого населення;

в) Міжнародний комітет Червоного Хреста;

г) військові ворожі сили.

5. Що при плануванні АЗЗШ допомагає виявляти Розуміння людського середовища?

а) військово-стратегічне становище супротивника;

б) потенційні вразливі групи цивільного населення;

в) логістику ворожого тилу;

г) інформаційні прогалини в пропаганді ворога.

6. Які заходи вживаються при плануванні АЗЗШ?

а) переговори із супротивником;

б) контактування із силами спротиву;

в) організація медичної служби;

г) процес обрання цілей.

7. Яке право – основа для АЗЗШ?

- а) кримінальне право;*
- б) міжнародне гуманітарне право;*
- в) цивільне право;*
- г) адміністративне право.*

8. Які форми допомоги цивільним після заподіяння шкоди НЕ використовуються при АЗЗШ?

- а) Грошова компенсація;*
- б) відшкодування;*
- в) інформування про заходи безпеки;*
- г) вибачення за завдану шкоду.*

9. Які активні заходи запобігання шкоді мають найменш виражений характер?

- а) активне стримування;*
- б) примус;*
- в) стримування;*
- г) уникнення.*

10. Які заходи вживаються, коли шкоди завдали дружні сили?

- а) покарання дружніх сил;*
- б) зупинка і зміна дій дружніх сил;*
- в) сприяння діям дружніх сил;*
- г) зміна командування дружніх сил.*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Доповідь про втрати цивільного населення, руйнування житла та інфраструктури внаслідок збройного конфлікту на сході України. URL: <https://tinyurl.com/y5yqewj4> (дата звернення: 09.01.2020).

2. «Зруйноване житло цивільного населення: порядок денний на п'ятому році конфлікту» Матеріали круглого столу. URL: <https://tinyurl.com/y5sjl59e> (дата звернення: 09.01.2020).

3. Рекомендації громадської організації «Центр з питань цивільних осіб в умовах конфлікту». URL: <https://tinyurl.com/y5n2yskm> (дата звернення: 09.01.2020).

4. Unacknowledged Deaths Civilian Casualties in NATO's Air Campaign in Libya. URL: <https://tinyurl.com/y8ams6mj> (дата звернення: 09.01.2020).

5. Marla B. Keenan, Alexander William Beadle Operationalizing Protection of Civilians in NATO Operations. URL: <https://tinyurl.com/we9g3ue> (дата звернення: 09.01.2020).

6. Аналіз кампанії НАТО «Союзна сила». URL: <https://tinyurl.com/y5ue26by> (дата звернення: 09.01.2020).

7. Звіт «Г'юман райтс вотч». URL: <https://tinyurl.com/tprxh3h> (дата звернення: 09.01.2020).

8. D Bruce R. Nardulli, Walter L. Perry, Bruce Pirnie John Gordon IV, John G. McGinn/ Disjointed War Military Operations in Kosovo, 1999. URL: <https://tinyurl.com/t6kypbq> (дата звернення: 09.01.2020).

9. Виступ генерал Веслі Кларка щодо оцінки ефективності операції. URL: <https://tinyurl.com/u4wwl9m> (дата звернення: 09.01.2020).

НАТО: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ОСНОВНИХ ПОТРЕБ ТА ПОСЛУГ ДЛЯ ЦИВІЛЬНИХ

ТЕМА 5.

- 5.1. Суть доступу до основних потреб та послуг для цивільних
- 5.2. ДОП і планування операцій НАТО та гуманітарна підтримка місцевого населення
- 5.3. Британська армія в Африці, як приклад забезпечення доступу до основних потреб
- 5.4. Практичний досвід НАТО для України

Мета:

зрозуміти суть політики НАТО із забезпечення доступу до основних потреб та послуг для цивільних.

Завдання:

- знати основні засади взаємодії НАТО з цивільним населенням, фази планування операцій у цьому контексті;
- розуміти основні принципи діяльності організації та трансформацію цих принципів на сучасному етапі;
- наводити приклади взаємодії НАТО і цивільного населення в окремих країнах.

Ключові поняття:

базові потреби людини, доступ до основних потреб та послуг для цивільних, гуманітарна інтервенція, гуманітарна допомога.

Мотивація

Завдання

Розгляньте фото, подані нижче.

Джерело: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pictures/graphics_topics/20161018_protection-civilians_rdx_775x440.jpg

Джерело: <https://www.thelocal.dk/userdata/images/article/ec81c88af7b6f65af2762c6f256ada93d9b3068244f05d7a55a6e00fee6a852a.jpg>

Джерело: <https://www.nupulsepro.com/wp-content/uploads/soliderandkids.jpg>

Бесіда

1. Охарактеризуйте зображене в контексті відомих Вам знань про НАТО.
2. Які меседжі посилає дане зображення?
3. Які стереотипи руйнує дане зображення?
4. Чи вважаєте ви ці фото постановними?
5. Якою має бути політика НАТО і щодо дорослих?

5.1. Суть доступу до основних потреб та послуг для цивільних

Діяльність НАТО за напрямком *доступу до основних потреб та послуг для цивільних* (ДОП, англ.: Facilitating Access to Basic Needs – FABN) зосереджується на цивільному населенні в операційній зоні із залученням громадянського суспільства, а також місцевих та міжнародних постачальників допомоги. Роль цього напрямку для сил НАТО в межах Захисту цивільного населення (ЗЦН) полягає в забезпеченні доступу до основних потреб та послуг для цивільних, які їх потребують, шляхом підтримки працівників, що надають гуманітарну допомогу.

Основні потреби та послуги стосуються головних засобів для виживання, таких як: їжа, вода, притулок, санітарно-гігієнічні умови та основна медична допомога, що гуманітарні за своєю суттю. Забезпечення доступу до інших потреб та послуг (окрім критично важливих для виживання), які дозволяють населенню рости та процвітати, такі

як освіта, зайнятість тощо, підпадає під категорію «допомогу для розвитку» і зазвичай не входить до компетенції сил НАТО. Забезпечення доступу до будь-якої з цих потреб та послуг залежить від:

- мандата операції НАТО,
- ретельного аналізу людського середовища для виявлення місцевих потреб,
- рівня розвитку та часових меж допомоги.

Захист цивільних осіб НАТО пропонує різними засобами та заходами, зокрема:

- пом'якшення цивільної шкоди від власних дій;
- захист цивільних осіб від дій інших осіб;
- підтримка гуманітарних дій;
- особливості захисту цивільних осіб;
- комунікаційні аспекти;
- внесення аспектів захисту цивільних осіб у сценарії навчань;
- підготовка персоналу, що бере участь в операціях за участю НАТО;
- навчання місцевих сил;
- врахування місцевих особливостей та потреб у спроможності безпеки;
- використання партнерських програм.

1999 року Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй ухвалила першу резолюцію щодо дітей та збройних конфліктів. Дана резолюція також визначила та засудила шість серйозних порушень, які найбільше зачіпають дітей.

НАТО було розроблено політичний документ «Захист дітей у збройних конфліктах – шлях вперед», який запроваджено 2015 року і включає:

- підтримку зусиль ООН з метою моніторингу випадків тяжких порушень стосовно дітей, що постраждали від збройного конфлікту;
- підготовку військового командування та особового складу для участі в операціях чи місіях під керівництвом НАТО до розпізнавання та реагування

Завдання

До якої групи захисту цивільних осіб ви віднесли б таку інформацію?

на можливі серйозні порушення, що виявлені Генеральним секретарем;

- надання належної уваги захистові дітей, що постраждали від збройного конфлікту, під час навчань місцевих сил НАТО;
- поширення адекватних механізмів звітування та моніторингу, зосереджуючись на шести серйозних порушеннях;
- розробку стандартних операційних процедур повідомлення про порушення.

Оскільки напрямок НАТО ДОП має справу з «потребами», він також повинен надавати інформацію в межах *Розуміння людського середовища* (РЛС) щодо «очікувань населення», з метою забезпечити належне інформування громадськості з боку НАТО, що воно може, а що не може робити. Дуже важливо бути готовим до наслідків, якщо очікування населення не задовольняються, зокрема втрати підтримки місії та змагання за підтримку з потенційно ворожими групами, готовими забезпечити ці потреби. Основні правила реалізації ДОП:

Країна, у якій відбувається операція НАТО (Host Nation – HN), завжди має пріоритет у забезпеченні доступу до *основних потреб та послуг* для свого населення.

Якщо ця країна не бажає або не може виконувати цю основну функцію уряду, сили НАТО намагаються підтримувати відповідні місцеві, регіональні та/або міжнародні організації у сфері допомоги та розвитку, які тимчасово відповідають за цю функцію.

Сили НАТО готові взяти на себе головну роль у наданні гуманітарної допомоги – у крайніх випадках, якщо жодна інша організація чи структура не можуть надати ці послуги.

Сили НАТО продовжують виконання цього завдання доти, поки інші структури допомоги цивільним чи приймає країна не зможуть взяти на себе виконання цієї ролі.

Рівень військової активності та взаємодії з місцевим населенням для полегшення доступу до основних потреб населення часто залежить від спроможності місцевих органів влади, груп громадянського суспільства та/або міжнародної спільноти з розвитку та надавання гуманітарної допомоги.

Якщо ці сторони бажають і здатні забезпечувати потреби населення, тоді військові сили повинні знати про ці потреби, тобто стежити, але не втручатися в процес, якщо тільки не буде зроблений запит.

Хоча військовим силам слід підтримувати здебільшого «безконтактний» підхід до гу-

Завдання

Чи погоджуєтесь ви з тезою, висловленою в останньому абзаці допису? Чому ви так вважаєте?

Чи можна вважати діяльність НАТО в Афганістані як надання доступу до основних потреб та послуг для цивільних осіб?

Чого було досягнуто за допомогою міжнародної підтримки?

Після падіння режиму талібів життя афганського народу значно поліпшилося в аспекті безпеки, освіти, охорони здоров'я, створення можливостей економічного розвитку та врядування.

- Збільшилася чисельність і підвищився рівень підготовки Афганських національних сил безпеки (АНСБ), які дедалі більше виявляються готовими перебирати на себе основні завдання в галузі безпеки. У 2001 році вони навіть не існували, а сьогодні Афганська національна армія стає повноцінним збройним формуванням, що має потенціал у галузі розвідки, медичного і матеріально-технічного забезпечення, а також авіатехніки.
- Паралельно зі зміцненням безпеки відбувається розбудова необхідної

інфраструктури, розвиток основних послуг та поліпшення умов життя.

- Після десятиліть конфлікту стрімко зростає економіка Афганістану: відкриваються нові ринки і дедалі більше людей відчувають переваги підвищення рівня життя.
- Афганський народ має змогу скористатися перевагами освіти. Відвідання шкіл зросло більш як у вісім разів порівняно з 2001 роком, причому до шкіл пішло значно більше дівчаток. Із 2002 року було підготовлено десятки тисяч нових вчителів.
- Значного прогресу вдалося досягти у галузі охорони здоров'я. Дитяча смертність знизилася вдвічі порівняно з 2003 роком, а середня тривалість

життя серед жінок зросла більш як на 20 років.

- Дедалі більше афганців прагнуть того, щоб їхні голоси були почуті. Після падіння режиму талібів, як гриби після дощу, почали виникати нові ЗМІ. До кінця 2011 року на території Афганістану діяло 75 телевізійних станцій, було зареєстровано близько мільйона Інтернет-користувачів і сотні друкованих видань, тоді як за часів талібів ЗМІ в країні майже зовсім не було.

НАТО допомогла створити умови, завдяки яким усі ці досягнення стали можливими. Північноатлантичний альянс продовжуватиме співпрацювати з Афганістаном, щоб допомогти країні стати самодостатньою.

манітарної діяльності, вони повинні розуміти, що підтримка цих зусиль може не тільки допомогти полегшити людські страждання, але й зменшити подальшу нестабільність, що виникає внаслідок настроїв зневіри та страху серед населення через брак підтримки місцевих органів влади та міжнародної спільноти. Ці прогалини можуть бути навіть заповнені антиурядовими групами, що може ще більше підірвати ситуацію з безпекою.

Ознаки гуманітарної інтервенції за Е. Фраєм, експертом з безпеки:

1. Гуманітарна інтервенція припускає використання збройних сил як одного з центральних елементів.

2. Це інтервенція в тому сенсі, що тягне за собою втру-

Завдання

Прочитайте два повідомлення. Який зв'язок між ними ви вбачаєте? Які висновки ви можете зробити?

1.

НАТО не згоратиме операцію в Лівії

18:30, 22 червня 2011 491

Читати новину на руском

Генеральний секретар Альянсу Андерс Фог Расмуссен

Генеральний секретар Альянсу Андерс Фог Расмуссен заявив сьогодні, що НАТО не має наміру припинити операцію "Об'єднаний захисник" у Лівії.

"Ми продовжимо цю місію, оскільки якщо ми припинимо її, незрівняно більше цивільних осіб позбудуться життя", — заявив генсек НАТО.

Расмуссен заповнив, що натовськими військовими, зі свого боку, буде зроблено все необхідне, щоб уникнути нових випадків загибелі населення під час проведення операції "Об'єднаний захисник".

2. Опитування «ORB International» 2011 року також виявило широкую підтримку інтервенції, 85 % лівійців за-

явили, що вони рішуче підтримують дії, спрямовані на усунення режиму Каддафі.

хоча вона не вчинила акту агресії проти іншої держави.

3. Втручання у відповідь на ситуації, які не обов'язково становлять безпосередню загрозу для стратегічних інтересів держав, але може бути задля гуманітарних цілей.

Завдання

Дайте власне означення поняттю «Гуманітарна інтервенція», звернувшись до визначення істотних ознак гуманітарної інтервенції експерта з питань національної безпеки Елтона Фрая та врахувавши слова Генерального секретаря ООН Кофі Аннана в статті газети «Гардіан» від 7 квітня 1999 року, яка називається.

чання у внутрішні справи суверенної держави, на територію або в повітряний простір якої направляються військові сили,

Кофі Аннан «Жоден уряд не має права ховатися за національним суверенітетом з метою порушення прав людини»

«... Організація Об'єднаних Націй як інституція завжди ставитиме людину в центр усього, що ми робимо.

Жоден уряд не має права ховатися за національним суверенітетом, щоб порушити

права людини або основні свободи своїх народів. Незалежно від того, належить людина до меншини чи більшості, її права та основні свободи людини священними.

Ця розвивальна міжнародна норма поставить перед ООН фундаментальні виклики.

У цьому не можна сумніватися.

Але також не може бути сумнівів, якщо ми розв'яжемо цю проблему, якщо ми дозволимо Організації Об'єднаних Націй стати притулком «етнічного очищувача» або масового вбивці, ми зрадімо ті самі ідеали, які надихнули на заснування Організації Об'єднаних Націй.

Ця надія на людство, можливо, надто пізно прийшла для відчайдушних тисяч, які були насильно вигнані з домівок у Косові, і для сотень, якщо не тисяч, що були вбиті просто за те, хто вони є».

Завдання

Оцініть діяльність НАТО з точки зору поняття «гуманітарна інтервенція».

5.2. ДОП і планування операцій НАТО та гуманітарна підтримка місцевого населення

Забезпечення доступу до основних потреб має на меті прагнення НАТО зменшити шкоду

цивільним особам від негативних наслідків конфліктів та/або криз внаслідок браку доступу до основних потреб для виживання. НАТО

завжди прагне мінімізувати свій власний негативний вплив на місцеve середовище, інфраструктуру, ресурси та населення, підтримуючи, де це потрібно, операції з гуманітарної допомоги. Це робиться за допомогою моніторингу та оцінки потреб цивільного населення та підтримки гуманітарної діяльності.

Заходи за напрямком ДОП особливо важливі під час стандартних фаз планування операцій НАТО. Найголовніше для належного планування у сфері ДОП є розуміння потреб, вразливих місць та надійності ланцюга постачань базових ресурсів для цивільного населення. Пам'ятаючи, що країна, у якій проводиться операція НАТО (приймальна країна – ПК) має провідну роль у процесі, НАТО завжди проводить ретельний аналіз ситуації в зоні проведення операції. Такий аналіз може охоплювати, але не обмежуватися, такими елементами:

- оцінювання урядових, місцевих та міжнародних постачальників допомоги, які намагаються забезпечити базові потреби;
- виявлення основних потреб та загроз щодо доступу до них населення;
- оцінювання того, чи/як ці потреби задовольняються, ким, а також можливі наслідки, якщо ці потреби не будуть задоволені.

Діяльність у межах Забезпечення доступу до основних потреб надає можливість дістати належне Розуміння людського середовища, допомагаючи ідентифікувати найважливіші потреби та послуги цивільного населення. Для досягнення цієї мети в межах операцій НАТО використовуються такі питання:

1. Які основні потреби населення?
2. Які потреби не задовольняються?
3. Хто може задовольнити ці потреби?
4. Хто забезпечує ці потреби? Які загрози для забезпечення цих потреб?
5. Чи наявні достатні ресурси для задоволення цих потреб?
6. Які очікування має населення щодо задоволення цих потреб з боку НАТО?
7. Якими будуть наслідки для безпеки, якщо ці потреби не будуть задоволені?

Знання основних потреб та послуг для населення – ключовий складник РЛС. Вони залежать від контексту, а отже спе-

Запитання

Які джерела необхідно використати для проведення аналізу на стадії планування доступу до основних потреб цивільного населення?

Завдання

Розгляньте перелік п'яти базових потреб, щоб визначив відомий психолог А. Маслоу.

Завдання

Розташуйте ці потреби, на власний розсуд, за важливістю їх дотримання під час військових конфліктів. Поясність свій вибір.

цифічні для кожного місцевого населення та середовища.

- *Потреби в повазі* стосуються особистих досягнень, компетентності, повазі з боку оточення, визнанні.
- *Потреби в безпеці* стосуються захисту від фізичних і психологічних небезпек з боку навколишнього світу і впевненості в тому, що фізіологічні потреби будуть задоволені в майбутньому.
- *Соціальні потреби* (в належності, дружбі, любові) охоплюють почуття належності до чого-небудь або кого-небудь, підтримки.

- *Потреби в самовираженні, самореалізації* стосуються реалізації своїх потенційних можливостей і зростання як особистості.
- *Фізіологічні потреби* (найнижчий рівень) необхідні для виживання. Вони охоплюють потребу в їжі, воді, захисті, відпочинку.

На основі оцінки потреб вибудовується розуміння викликів, які стоять перед Альянсом під час проведення операції чи місії, та окреслення варіантів відповіді на дані виклики. Військові сили сприяють гуманітарному доступові, забезпечуючи умови, необхідні місцевим та міжнародним організаціям гуманітарної допомоги для вільної та безпечної діяльності, а також для їхнього доступу до постраждалих людей. У деяких випадках сили НАТО надають гуманітарну допомогу на прохання відповідних місцевих органів влади або для негайної допомоги, якщо немає інших структур, які можуть/хочуть допомогти цивільним.

Головним напрямком ДОП є *зменшення впливу від власних дій*. Цей напрямок тісно пов'язаний з медико-гуманітарною концепцією «не нашкодь». Основні зусилля при цьому зосереджуються на зменшенні негативних наслідків від просто присутності сил НАТО у тій самій місцевості, де наявне населення та постачальники допомоги. Даний напрямок спрямований на мінімізацію шкідливого впливу військових підрозділів на місцеве середовище, інфраструктуру та послуги, зокрема через конкуренцію для отримання ресурсів.

Відповідно, військові сили НАТО постійно оцінюють вплив від власних операцій та сил на місцеві громади з погляду щодо доречності залучення місцевих обмежених ресурсів та послуг, зокрема квалі-

фікованої робочої сили та професіоналів, які інакше могли б давати користь місцевій громаді. Ця самооцінка важлива, бо розгорнуті сили НАТО здебільшого покладаються на співпрацю з місцевими структурами (країни, де проводиться операція) та контракти з місцевими підрядниками, замість перевезення обладнання та ресурсів з власних країн. Така діяльність має проводитися обережно, бо може створитися хибна місцева «економіка», що буде залежна від сил НАТО. Такі економічні відносини можуть видаватися стабільними та перспективними, але насправді це не так. Такі відносини можуть призвести до ще більшої дестабілізації, коли сили НАТО будуть виведені з країни. І, навпаки, виснаження місцевих ресурсів із боку НАТО може сприяти ворожому до нього ставленню, а також погіршити загальну гуманітарну ситуацію. Завжди слід враховувати важливість дій для зменшення негативного впливу в довготерміновій перспективі, бо нові проблеми можуть знову відродити першопричини нестабільності та/або стати на заваді довгостроковим потребам у розвитку місцевої країни (де проводиться операція НАТО).

Відмітимо проблеми, які враховуються під час підготовки операцій НАТО військовими та спеціалістами з планування з метою уникнення зростання негативного впливу кризи/конфлікту на місцеве населення:

1. **Відплив мізків:** залучення місцевих освічених фахівців для підтримки власних місій НАТО (наприклад, використання місцевих лікарів та інженерів як перекладачів та водіїв). Такий підхід забирає в місцевої країни важливих спеціалістів, які могли б допомогти розвитку власної держави.

2. **Шкода для місцевої економіки:** залучення сил НАТО до місцевої економіки може підвищити ціни на землю та нерухомість, а також підвищити вимоги до місцевих виробників основних харчових продуктів та матеріалів. Наслідком може бути штучна інфляція, яка зробить основні товари фінансово недоступними для місцевого населення.

3. **Руїнування інфраструктури:** використання місцевих доріг, мостів і водних шляхів для військових ліній комунікації, щоб перевозити обладнання, запаси та підкріплення, може погіршити або навіть знищити місцеві транспортні маршрути, бо багато з них не розраховані на перевезення важкої військової техніки (наприклад, бронетехніки).

4. **Обмежене використання та переміщення:** населенню може бути важко переміщатися, якщо місцеву транспортну інфраструктуру та вузли активно використовують військові.

5. **Утворення військових цілей:** якщо військові використовують місцеві будівлі та інфраструктуру для приймання, розміщення та переміщення військовослужбовців, бойової техніки та приладдя, це перетворює такі будівлі та інфраструктуру на законні цілі для атак

супротивника та збільшує ймовірність жертв серед цивільних внаслідок того, що споруда використовується спільно як цивільними, так й військовими.

6. Шкода навколишньому середовищу: військові сили генерують відходи, що може спричинити шкоду навколишньому середовищу, якщо вони переповнять місцеві полігони для захоронення сміття та очисні споруди. Це може призвести до локальної шкоди довкіллю, яка може мати значні наслідки для довгострокового розвитку, зокрема забруднення ґрунту та повітря, питної води, появи різноманітних шкідників та захворювань.

Коли це можливо і доцільно, сили НАТО захищають та охороняють культурні цінності. Скажімо, у Косові частина мандату НАТО полягає в захисті та підтримці охорони культурних об'єктів, зокрема таких, як монастирі. Під час операції «Єдиний захисник» в Лівії НАТО використовувала дані з кількох джерел, зокрема ЮНЕСКО, щоб інтегрувати захист культурних цінностей у планування авіаударів НАТО.

7. Корупція: створення можливостей для корупції або співучасть у корупційній діяльності разом із корумпованими суб'єктами, наприклад із місцевих органів влади та бізнес-спільноти. Такі факти можуть знищити легітимність місії НАТО, послабити діяльність, спрямовану на побудову доброчесності (Building Integrity), одночасно підсилюючи ворожі елементи місцевого населення.

8. Створення залежностей: деякі заходи, зокрема навіть проста присутність у певному середовищі, може створювати залежності. Місцеві ринки та галузі промисловості (наприклад, послуги з прибирання або ремонту машин) інколи починають розвиватися лише завдяки постачанню та послугам для військових баз НАТО. Інколи допомога/проекти з боку військових (тільки аби відчувати себе добре за те, що щось зробили), коли вони використовують власні військові запаси, можуть створити невиправдані очікування серед населення. Сили НАТО повинні уникати створення залежностей, які можуть вплинути на загальну якість життя місцевих жителів, призвести до ворожнечі та погіршити гуманітарну ситуацію, перешкоджаючи поверненню до норми.

Завдання

Прочитайте інтерв'ю про допомогу НАТО Пакистанові 2006 року у зв'язку з землетрусом та дайте відповіді на запитання.

Інтерв'ю з Ендрю Волтоном, командувачем частин НАТО для боротьби з катастрофами в Пакистані

МОДЕРАТОР: Ми сьогодні

говоримо з повітряним комодором Уолтоном, командувачем розгорнутої Спільної робочої групи. Ласкаво просимо, повітряний комодоре.

Ендрю Волтон (повітряний комодор, командир розгорнутої Спільної робочої групи): Дякую.

Запитання: Перше питання: Прем'єр-міністр Пакистану нещодавно надіслав листа Генеральному секретареві НАТО, в якому подякував за підтримку зусиллями з надання допомоги після руйнівного землетрусу в жовтні минулого року. Чи не могли б ви нагадати, які основні елементи допомоги НАТО?

ВОЛТОН: Першим елементом став повітряний міст, який НАТО налагодив протягом двох днів після прохання про допомогу уряду Пакистану. Це близько 3000 тонн допомоги протягом 100 вильотів ... 170 вильотів протягом усієї місії.

На додаток до цього ми розгорнули інженерів. Ми розгорнули медичні можливості, польову лікарню. І ми розгорнули гелікоптери та екіпажі. І разом цей пакет надавав допомогу з подолання стихійного лиха вцілілому після землетрусу населенню протягом 90-денного періоду місії.

Запитання: НАТО не гуманітарна організація. То чому НАТО вирішила взяти участь у заходах з надання допомоги? Чи вважаєте ви, що це створює прецедент у майбутньому?

ВОЛТОН: Це не прецедент, бо це друга операція з ліквідації наслідків катастрофи, яку провело НАТО...

Запитання: Деякі згадані вами елементів – координація постачання, авіап перевезення, вони справді досить складні. Які були головні виклики, що НАТО довелося долати під час цієї операції?

ВОЛТОН: Ну, одне з перших, що нам довелося зробити, це пояснити пакистанському населенню, що таке НАТО, що ми є. Хоч уряд Пакистану запросив НАТО, було очевидно, що значна більшість населення не розуміє, що робить НАТО, як це робить. І тому воно спочатку нас трохи втомило, але ми швидко подолали це, відверто пояснивши, що ми робимо, і дали йому побачити, що ми робимо. Тож це було першим викликом, якщо хочете. Але це був досить невеликий виклик. Координація з усіма іншими агенціями, які беруть участь у цьому усуненні наслідків катастроф: ООН, звісно, була там; пакистанська армія, звісно, була там; окремі нації були там і десь 28 міжнародних організацій, неурядові організації. Тож велась координація всіх наших зусиль з надання допомоги для забезпечення рівномірного розподілу.

Запитання: Це було б моє останнє запитання, але стає моїм передостаннім питанням. Народ Пакистану, мабуть, не так добре знайомий із НАТО. Це євроатлантична організація. Тож чи вважаєте ви, що участь НАТО в заходах з надання допомоги змінила все це? Як ви думаєте, вони набагато більше обізнані?

ВОЛТОН: Так, я це бачив у ряді форумів. Ми бачили в медіа. Ми бачили це в телевізійних програмах, де вони обговорювали те, що ро-

бить НАТО в межах цих міжнародних заходів з надання допомоги. Ми бачили це в медіа, редакціях та коментарях та просто в прямому звіті. Ми бачили це в наших стосунках з пакистанською армією та урядом Пакистану та в різних урядових відомствах. Ми це бачили в жителях Кашміру. І я думаю, що враження, які ми залишили, — це те, що НАТО — сила добра, НАТО — здібна, професійна та надійна організація. І це дуже задовольняє.

Запитання: Тож, на вашу думку, є основна наука, яку ви здобули з операції?

ВОЛТОН: Я думаю, що головна наука, яку засвоєно, — це те, що сили реагування НАТО досягають зрілості, що нам вдалося розгорнути ці сили на відстані чверті діаметра всієї планети за дуже короткі терміни, щоб доставити їх у складний район, район землетрусу, в Гімалаях, взимку — не пікнік. І щоб працювати в суворих умовах, люди в наметових умовах, далеко від дому в складних обставинах.... Тож наука в тому, який я забираю, що ми рухаємось у правильному напрямку. Потрібно ще трохи роботи. Ми дізнаємося про ... Кожна операція повинна проводитися краще. Ця нічим не відрізняється. Але ми рухаємось до того, що НАТО може використовувати дуже вдалі можливості сил реагування.

*Штаб-квартира НАТО в Брюсселі.
22 лютого 2006 р.*

Запитання

1. Що нового ви дізналися про діяльність НАТО?

2. Які основні критерії успіху операції?

3. Які питання ви б особисто поставили Ендрю Волтону?

Військові сили можуть підтримувати життєдіяльність шляхом забезпечення таких факторів:

1. **Безпеки:** мається на увазі надання військових ресурсів та засобів для захисту критичної інфраструктури, гуманітарних безпечних зон, пунктів розподілу харчових продуктів та води, таборів для переміщених осіб тощо.

2. **Підтримки:** передбачає пряму та непряму підтримку місії гуманітарного доступу. Непряма підтримка охоплює такі аспекти, як розчищення доріг та завалів на дорогах, відновлення інфраструктури, що дає змогу виконувати як військові, так і гуманітарні місії. Пряма підтримка повинна надаватися на прохання відповідних органів влади, й зазвичай також стосується логістичних операцій (наприклад, перевезення) або надання військового супроводу.

3. **Гуманітарна допомога,** яка надається на прохання влади країни або провідної гуманітарної організації, стосується непрямої та

прямої допомоги як засобу для порятунку людей в екстремальних ситуаціях, а також заходи захисту для задоволення ключових гуманітарних потреб, що виникають внаслідок конфліктів або надзвичайних ситуацій. Такі заходи передбачають пряме надання товарів та послуг нужденним.

За ступенем контакту з постраждалим населенням військову підтримку НАТО для гуманітарної допомоги можна розділити на три категорії:

1. **Пряма допомога:** розподіл товарів та послуг безпосередньо, наприклад роздавання засобів для допомоги, надання першої допомоги, перевезення людей, опитування біженців, розміщення сімей тощо.

2. **Непряма допомога:** вже на певній дистанції від населення – перевезення засобів для допомоги, побудова таборів та притулків для біженців, забезпечення джерел водопостачання, розмінування тощо.

3. **Підтримка інфраструктури:** загальні сервісні послуги, які полегшують надання допомоги, що не обов'язково видимі для постраждалого населення або робляться лише для них, наприклад ремонт загальної інфраструктури, експлуатація аеродромів, надання інформації про погоду, забезпечення доступу до мереж зв'язку тощо.

5.3. Британська армія в Африці, як приклад забезпечення ДОП

Поза межами Великої Британії найбільша кількість підрозділів її збройних сил наразі проводить навчання або операції в Африці.

Протягом 2019 року Велика Британія розміщувала багато короткотермінових військових навчальних команд для сприяння нарощуванню спроможності національних військових сил, забезпечуючи те, щоб ряд держав по всій Африці могли відповідати належним чином і пропорційно на загрози безпеці, з якими вони стикаються, зокрема тероризм, незаконну торгівлю дикими видами флори і фауни, які охороняються, порушення прав людини та виникнення гуманітарних криз.

Постійно підтримуючи розвиткові країн в Африці, допомагаючи їм покращити безпеку та подолати загрози, британ-

Завдання

Розгляньте матеріал підрозділу. Виділіть категорії гуманітарної допомоги (пряма, непряма, підтримка інфраструктури), заповнивши таблицю конкретними прикладами.

ські збройні сили роблять світ стабільнішим і зберігають свою країну в мирі та безпеці.

Визначимо основні напрямки британської активності у Африці:

1. *Боротьба з тероризмом.* Велика Британія допомагає нарощувати потенціал країн-партнерів, як тих, що безпосередньо постраждали від загрози безпеці, так і тих, що можуть відігравати лідерську роль на континенті для зміцнення стабільності.

2. *Гуманітарна допомога.* Посилюється здатність міжнародних і регіональних організацій розв'язувати кризи на континенті за допомогою військових розгортань Великої Британії для підготування військових до операцій АС та ООН і посилення підтримки миротворчої діяльності ООН та запобігання піратству.

3. *Миротворчі операції в Африці.* Велика Британія подвоїла свій внесок у місії ООН із підтримки миру в Африці через додаткове розміщення сил у Південному Судані, Сомалі та Демократичній Республіці Конго, що демонструє її глобальну прихильність до підтримання миру.

4. *Незаконна торгівля дикими видами флори і фауни, які охороняються.* Військовослужбовці проводять навчання трекерів на континенті, збільшуючи можливості місцевих паркових рейнджерів для захисту слонів від браконьєрів у незаконній торгівлі дикими видами флори і фауни, які охороняються.

ПІДГОТОВЧИЙ ПІДРОЗДІЛ БРИТАНСЬКОЇ АРМІЇ, КЕНІЯ (ВАТУК)

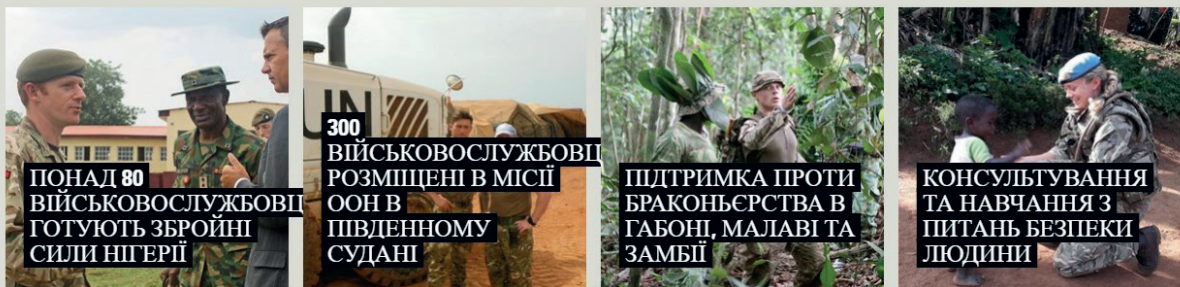
ВАТУК – це постійний навчальний підрозділ, що базується переважно в Нанюкі, за 200 км на північ від Найробі, але з невеликим представництвом у Найробі. ВАТУК забезпечує вимогливі тренування підрозділів, що готуються до розгортання в операціях або беруть на себе завдання високої готовності. ВАТУК складається з

близько 100 постійних співробітників, а до коротких турів долучається ще 280 осіб персоналу.

Згідно з угодою з урядом Кенії, до шести піхотних батальйонів на рік проводять восьмижневі навчання в Кенії.

5. Навчання «*Royal Engineer*» є основою проєктів цивільного будівництва, та медичні розгортання, коли надається первинна медична допомога цивільній громаді.

ПІДТРИМКА В АФРИЦІ

Військові НАТО долучаються до діяльності в місіях лише в крайньому разі, зокрема, для збереження життя та коли немає інших місцевих чи міжнародних акторів. Військові дії в цій ситуації можуть викликати суперечки через сприйняття іншими військовими та цивільними сторонами, які працюють разом для надання допомоги. Таке сприйняття може піддати небезпеці цивільних надавачів гуманітарної допомоги та порушити гуманітарні принципи гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності. Інші механізми забезпечення доступу до основних потреб та послуг стосуються встановлення гуманітарної павзи (режиму тиші) або створення гуманітарного коридору. Гуманітарна павза охоплює «тимчасове припинення бойових дій тільки для гуманітарних цілей», але лише на певний період часу, й обмежена конкретно географічною територією. Гуманітарний коридор передбачає встановлення конкретних маршрутів та логістичних засобів, «щоб забезпечити переміщення гуманітарних товарів та/або людей з одного місця в інше в зоні активних бойових дій». Обидва ці механізми вимагають узгодження всіх відповідних зацікавлених сторін.

Неспроможність забезпечити доступ до основних потреб та послуг не збільшує страждання людей, але може погіршити ситуацію з безпекою. Хоча напрямок ДОП націлено на полегшення людських страждань, він також може пригальмувати зростання нестабільності, що виникає внаслідок зневіри та страху цивільного населення через брак підтримки з боку місцевої влади та міжнародної спільноти.

Ці прогалини можуть навіть заповнити супротивник чи антиурядові групи, і чим ще більше розхитати ситуацію та піддати успіх місії небезпеці. Отже, ДОП захищає цивільних осіб, не лише шляхом виконання гуманітарних зобов'язань, але й сприяючи прийняттю сил НАТО з боку місцевого населення, збільшуючи легітимність місії та мінімізуючи шанси на погіршення ситуації з безпекою.

5.4. Практичний досвід НАТО для України

Українські військові при проведенні операцій будуть враховувати ризики для цивільного населення. Про це заявили в управлінні цивільно-військового співробітництва Збройних сил України. Офіцери спільно з іноземними радниками розробили пілотний проєкт із захисту мирних жителів в умовах бойових дій. Його почнуть реалізовувати в листопаді. У зоні проведення операції Об'єднаних сил з'являться групи офіцерів, які будуть розслідувати всі інциденти, де постраждали цивільні люди або об'єкти інфраструктури, з'ясовувати причини цього і шукати шляхи запобігання подібним випадкам у майбутньому.

Враховувати ризики і можливі негативні наслідки від військових операцій українських командирів зобов'язують наказом командувача операцією Об'єднаних сил з першого листопада. Про це заявили в керівництві ООС. Спеціальні групи будуть досліджувати всі випадки, коли через бойові дії страждали мирні жителі або цивільні об'єкти. Цей процес зазвичай проходить у кілька етапів.

Цей процес безперервний. Він відбувається до, під час і після операцій. До проведення бойових дій важливо встановити пріоритет захисту цивільних. Завжди всі завдання для військових стоять у певній послідовності, залежно від важливості. Тому наше завдання зробити так, щоб захист мирного населення виявився якомога вище в цьому списку. Сили сектору оборони і безпеки повинні дотримуватися цього під час проведення операцій. Військові повинні не лише декларувати захист мирного населення, але й демонструвати це. І третій етап – це аналіз», – пояснює старший військовий

радник Центру захисту цивільного населення Сергій Дьома.

Таку практику використовували американські військові в Іраку і Афганістані, і вона дала свої плоди: кількість жертв серед мирних жителів скоротилася в рази. Цей процес обов'язковий для армій країн НАТО.

Запитання

1. Чи відповідає сказане Сергієм Дьомою реаліям НАТО?
2. Якою ще, на вашу думку, має бути взаємодія військових і цивільних в Україні, виходячи з досвіду НАТО?

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Як ви розумієте поняття «забезпечення доступу до основних потреб»?
2. Які засоби та заходи пропонує НАТО для захисту цивільних осіб?
3. Чи можна вважати діяльність НАТО в Афганістані як надання доступу до основних потреб та послуг для цивільних осіб?
4. Відповідь на які питання в рамках операцій НАТО допомагає в «розумінні людського середовища»?
5. Які висновки ви можете зробити з інтерв'ю Ендрю Уолтона, командувача частинами НАТО з боротьби з катастрофами в Пакистані.
6. Назвіть приклади гуманітарної допомоги НАТО – прямої, непрямої, підтримки інфраструктури – під час контакту з постраждалим населенням?
7. Які функції виконує британська армія в Африці?
8. Чому може навчити українську армію досвід НАТО в забезпеченні доступу до основних потреб?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Серед базових потреб людини визначте потреби найнижчого рівня:
 - а) потреби в безпеці;
 - б) потреби в повазі;
 - в) соціальні потреби;
 - г) фізіологічні потреби.
2. НАТО розуміє забезпечення доступу до основних потреб та послуг для цивільних як:
 - а) головні засоби для виживання,
 - б) реалізацію своїх потенційних можливостей,
 - в) забезпечення роботою і працевлаштування,
 - г) організацію початкової освіти.
3. Вставте пропущене слово в політичний документ НАТО, запроваджений 2015 року, – «Захист _____ у збройних конфліктах – шлях уперед»:
 - а) дорослих;
 - б) дітей;
 - в) чоловіків;
 - г) жінок.
4. Враховування ризиків і можливих негативних наслідків від військових операцій дозволяє:
 - а) збільшити втрати серед військових,
 - б) створити нову військову інфраструктуру,
 - в) зменшити кількість жертв серед мирних жителів,
 - г) покращити постачання зброї в регіон бойових дій.

5. Військові якої країни беруть участь у боротьбі проти браконьєрства в Габоні, Малаві і Замбії?

- а) Єгипту;*
- а) Японії;*
- б) Австралії;*
- г) Великої Британії.*

6. Який із заходів гуманітарної допомоги НАТО безпосередньо стосується розвитку інфраструктури?

- а) Забезпечення доступу до мереж зв'язку,*
- б) розмінування території,*
- в) надання першої допомоги,*
- г) опитування біженців.*

7. Який із заходів гуманітарної допомоги НАТО безпосередньо стосується прямої допомоги?

- а) побудова таборів та притулків для біженців,*
- б) роздавання їжі, води, лікувальних засобів,*
- в) ремонт загальних доріг та аеродромів,*
- г) боротьба з наркоторгівлею.*

8. НАТО вперше надало гуманітарну допомогу після:

- а) катастрофи на Чорнобильській АЕС в 1986 році,*
- б) цунамі в Індійському океані в 2004 році,*
- в) урагану Катріна у США у 2005 році,*
- г) аварії на атомній електростанції Фукусіма-1 (Японія) в 2011 році.*

9. Якщо НАТО не буде враховувати в підготовуванні власних операцій фактор боротьби з корупцією, то це:

а) може знищити легітимність місії НАТО, послабити діяльність організації, спрямовану на побудову доброчесності, одночасно підсилюючи ворожі елементи місцевого населення,

б) дозволить використати загальні сервісні послуги, що полегшують надання допомоги, які не обов'язково видимі для постраждалого населення або робляться лише для них,

в) може призвести до локальної шкоди навколишньому середовищу, що може мати значні наслідки для довгострокового розвитку, зокрема забруднення ґрунту та повітря, питної води,

г) може призвести до штучної інфляції, яка зробить основні товари фінансово недоступними для місцевого населення.

10. Під час операцій з гуманітарної допомоги розгорнуті сили НАТО здебільшого покладаються на:

- а) неформальні збройні формування,*
- б) співпрацю з місцевими структурами,*

- в) обов'язкові угоди з міжнародними корпораціями,
г) благодійні організації «Host Nation».

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Защищать мирное население по стандартам НАТО. Вооружённые силы Украины обещают уменьшить потери среди мирных жителей. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii--zashchita-mirnogo-naselenija/29534660.html> (дата звернення: 09.01.2020).
2. НАТО і Афганістан : запитання та відповіді. - Brussels : NATO Graphics & Printing, 2012. - 17 с. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20121016_NATO_and_Afgh_LR_ukr.pdf (дата звернення: 09.01.2020). НАТО не згоратиме операцію в Лівії. URL: https://24tv.ua/nato_ne_zgortatime_operatsiyu_v_liviyi_n105954 (дата звернення: 09.01.2020).
3. Alton Frye. 'Humanitarian Intervention: Crafting a Workable Doctrine.' New York: Council on Foreign Relations, 2000.
4. 4 in 5 libyans agree country 'heading in right direction', according to post-revolution citizen poll. URL: <https://web.archive.org/web/20170608060559/https://www.orb-international.com/article.php?s=4-in-5-libyans-agree-country-heading-in-right-direction-according-to-post-revolution-citizen-poll> (дата звернення: 09.01.2020).
5. An Introduction to Operations Planning at the Operational Level. A summary of the allied command operations comprehensive operations planning directive (copd) interim v2.0 dated 4 Oct 13. URL: https://www.act.nato.int/images/stories/events/2016/sfpdpe/copd_v20_summary.pdf (дата звернення: 09.01.2020).
6. Cultural property protection. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166114.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 09.01.2020).
7. Humanitarian intervention. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Humanitarian_intervention (дата звернення: 09.01.2020).
8. Interview with Andrew Walton, Commander of NATO's Disaster Relief team in Pakistan. URL: <https://www.nato.int/docu/speech/2006/s060222a.htm> (дата звернення: 09.01.2020).
9. Kofi Annan: «No government has the right to hide behind national sovereignty in order to violate human rights». URL: <https://www.theguardian.com/world/1999/apr/07/balkans.unitednations> (дата звернення: 09.01.2020).
10. NATO's involvement in humanitarian operations/disaster response. URL: http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-cd0e42a4-2f1a-48df-a884-19593d05d915/c/10_Jacuch_NATOS_Involvement.pdf (дата звернення: 09.01.2020).
11. Overcoming protection of civilian failures. The case for an evolutionary approach within NATO. OPEN Publications Volume 1 I Number 4 I Spring 2017. URL: <https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/open201704-roc.pdf> (дата звернення: 09.01.2020).
12. Protection of civilians. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_135998.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 09.01.2020).
13. The british army in Africa. URL: <https://www.army.mod.uk/deployments/africa/> (дата звернення: 09.01.2020).

СПРИЯННЯ УТВОРЕННЮ НАДІЙНОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА (СУНБС)

ТЕМА 6.

6.1. Яке середовище є надійним та безпечним

6.2. Заходи СУНБС під час стандартних фаз планування НАТО

6.3. Дії НАТО для створення надійного та безпечного середовища

Мета:

з'ясувати шляхи та умови забезпечення надійного та безпечного середовища в перед- та постконфліктній стадіях.

Завдання:

- визначити етапи створення безпечного середовища;
- розкрити реформи сектору безпеки та розбудови обороноздатності на територіях країни, де проводиться операція НАТО;
- охарактеризувати відповідальність місцевих органів влади за безпеку, керування, забезпечення верховенства права, економічний та інфраструктурний розвиток;
- оцінити заходи НАТО для створення надійного та безпечного середовища.

Ключові поняття:

надійне та безпечне середовище, реформа сектору безпеки, роззброєння, демобілізація, реінтеграція, стабільність.

Мотивація

Завдання

Прочитайте повідомлення.

Визначте, яку роль відіграє НАТО в забезпеченні безпечного та мирного середовища для жителів Косово.

11 липня 2012 року генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен і послы всіх 28 країн – членів НАТО відвідали КФОР (KFOR (Kosovo Force) — міжнародні сили під керівництвом НАТО, відпо-

відальні за забезпечення стабільності в Косові) разом з послами країн-партнерів, які беруть участь у цій місії. Їх супроводжував виконавчий генеральний секретар Європейської служби зовнішньої

дії П'єр Вімонт. Цей візит став чітким сигналом про спільне прагнення до стабільності та безпеки в регіоні й потужним виразом підтримки місії КФОР зі створення безпечного і мирного середовища.

«НАТО прагне цілковитої стабільності та безпеки на Західних Балканах – ніде так, як у Косові», – сказав генеральний секретар на пресконференції в Приштині. – Протягом минулих 12 років місія на чолі з НАТО допомагала тут зберегти мирне і безпечне середовище для всіх мешканців Косова – твердо, справедливо і неупереджено».

Виступаючи після зустрічей, генеральний секретар підкреслив, що НАТО і його міжнародні партнери в Косові прагнуть євроатлантичного майбутнього для цього регіону. «Ми всі знаємо, що майбутнє Західних Балкан – це розбудова мирної співпраці, а не повернення до конфліктів минулих часів», – сказав пан Расмуссен.

Генеральний секретар наголосив, що політичні проблеми регіону можна розв'язати лише через діалог і знову підтвердив цілковиту підтримку НАТО переговорів між Белградом і Приштиною, які ведуться за сприяння Європейського Союзу.

«Я закликаю всіх лідерів і всі громади в цьому регіоні демонструвати відповідальність і стриманість. Я закликаю всіх лідерів і всі громади вибирати діалог замість конфронтації. Тому що народи цього регіону заслуговують на краще майбутнє в складі євроатлантичної спільноти», – сказав він.

Генеральний секретар і послі також відвідали Мітровіцу і подивилися на результати зусиль КФОР зі збереження мирного і безпечного середовища для населення Косова.

Джерело: https://www.nato.int/cps/cz/natohq/news_89079.htm?selectedLocale=uk.

6.1. Яке середовище є надійним та безпечним

Сприяння утворенню надійного та безпечного середовища (СУНБС, Contributing to safe and secure environment – C-SASE) спрямовано на підтримку розвитку незалежних, стійких, самодостатніх і легітимних державних органів та установ, водночас беручи до уваги першопричини нестабільності/кризи/ конфлікту, з метою запобігання погіршенню ситуації та/або повторному вибухові збройного конфлікту. Хоча необхідність у створенні надійного та безпечного середовища (НБС, safe and secure environment) існує для всіх фаз місії

та операцій, діяльність у межах СУНБС здебільшого відбувається в перед- чи постконфліктній стадії.

Відповідно, в межах завдання НАТО щодо колективної оборони та реагування, СУНБС передбачає діяльність щодо запобігання конфліктам, стабілізації, розбудови спроможності та розвитку. На роль НАТО в цих випадках значно впливатимуть мандат операції та відносини з країною, де відбувається така операція, а також ролі міжнародних організацій та партнерів.

У НАТО існує консенсус щодо забезпечення повернення до стану надійного та безпечного середовища – надзвичайно важливий *політичний імператив* для всіх місій та операцій НАТО та тих, що проводяться під керівництвом НАТО. Головну роль в утворенні надійного та безпечного середовища відіграє сама країна, в якій проводиться операція, її державні структури та установи, а отже роль НАТО – у підтримці зусиль місцевих органів влади, спрямованих на створення умов для зміцнення та посилення легітимного державного врядування, безпеки, верховенства права, громадського порядку та соціального добробуту населення. Тож основний внесок з боку військових НАТО в цей напрям зусиль полягає в розв’язанні конфліктів через забезпечення безпеки та стабільності, підтримання розвитку незалежних та стійких інституцій влади шляхом *реформи сектору безпеки* (РСБ) та *розбудови обороноздатності* (РО).

Один з ключових аспектів діяльності в межах СУНБС – здатність збройних сил НАТО успішно забезпечити перехід, коли утворенням НБС займатиметься приймаюча країна. Дарма що умови та особливості НБС завжди специфічні для конкретної місії та місцевості, загалом діяльність щодо утворення надійного та безпечного середовища не передбачає ведення масштабних бойових дій. Щоб це відбулося, *легітимні місцеві органи влади*, зокрема місцеві сили безпеки, відповідальні за все місцеве населення та підзвітні всьому цьому населенню, повинні мати можливість забезпечити:

а) безпеку: місцеві військові та поліцейні сили повинні мати здатність і волю захищати власне населення, підтримувати громадський порядок, зберігати територіальну цілісність (прикордонний контроль), захищати критичні об’єкти та інфраструктуру, забезпечувати свободу пересування та охороняти важливі об’єкти культурної спадщини;

б) врядування: центральні, обласні та місцеві політичні структури/урядові установи, що мають легітимні правові та виконавчі повноваження повинні забезпечувати та/або створювати умови для надання основних послуг (питна вода, електрика, каналізація, медична допомога та освіта) з метою забезпечення добробуту всього населення;

в) верховенство права: має існувати система кримінального правосуддя з повноваженнями щодо вживання правоохоронних заходів,

заходів судочинства та покарання для порушників закону відповідно до законодавства приймальної країни. Цю систему має вважати легітимною місцеве населення, і вона повинна забезпечувати розв'язання внутрішніх суперечностей;

г) *економічний та інфраструктурний розвиток*: економічна, валютна та фіскальна політика, що забезпечуватиме фінансові можливості для всього населення. До цієї сфери завдань також належить забезпечення умов як для професійного розвитку, так і для працевлаштування.

Успішне забезпечення всіх вищезазначених аспектів дозволяє створити *соціальний добробут населення*: задоволення базових людських потреб, серед них доступ до основних потреб і послуг, безпека, права людини, освіта та робота.

Перехід від залежного функціонального суспільства до бажаного незалежного функціонального суспільства може бути складним. Перехід до незалежності, врешті-решт, передбачає завершення зовнішньої підтримки (військової, економічної тощо), що зазвичай спричинює сильний шок для чинної системи. Ця зовнішня підтримка може забезпечити помилкове відчуття нормальності, створити небажані залежності та приховати структурні слабкості, які тимчасово захищені простою присутністю сил НАТО в країні. Неправильне розуміння людського середовища через неадекватну оцінку та помилкові припущення про прогрес може призвести до помилкового відчуття стабільності та некоректного уявлення про початок діяльності повністю функціональної держави з сильними державними інституціями. Таке некоректне уявлення може призвести до передчасного завершення підтримки та швидкого краху інституцій, що звикли працювати за підтримки ззовні.

6.2. *Заходи СУНБС під час стандартних фаз планування НАТО*

Заходи за напрямком СУНБС особливо важливі під час стандартних фаз планування операцій НАТО: фази 3 (параметри військового реагування (MRO), оперативне оцінення); фази 4 (розроблення стратегічного та оперативного планів); фаза 5 (виконання) та фази 6 (перехід).

СУНБС як напрямок діяльності НАТО щодо захисту цивільного населення концентрується на розумінні наявних можливостей і потенціалу місцевих органів влади та державних установ, які забезпечують безпеку, правопорядок, соціальний добробут і належні економічні умови для

Завдання

Які, на вашу думку, найважливіші послуги в межах операцій НАТО має забезпечити держава?

власного населення. Розгляд цих аспектів стає частиною аналізу в межах формування *розуміння людського середовища* та загального аналізу загроз для населення.

Для розгляду аспектів СУНБС в межах операцій НАТО використовуються такі питання:

- а) Які послуги з боку держави потрібні населенню в кризовій зоні?
- б) Які послуги з боку держави очікує населення в кризовій зоні?
- в) Хто надає ці послуги?
- г) Які установи повинні надавати ці послуги?
- г) Кому держава надає найважливіші послуги?
- д) Які побічні загрози існують щодо надання цих послуг?
- е) Чи механізми надання цих послуг стійкі?
- е) Якими будуть наслідки для безпеки надійності середовища, якщо ці основні послуги надаватимуться недостатньою мірою?
- ж) Чи місцеві органи влади володіють достатньою спроможністю забезпечити безпеку?
- з) Чи спроможні забезпечити місцеві органи влади:
 - надійність,
 - врядування,
 - верховенство права,
 - громадський порядок?

СУНБС забезпечує проведення комплексних заходів (зокрема політичних, цивільних і військових), спрямованих на підсилення або розбудову можливостей органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Ці заходи об'єднуються під назвою «*Навчання, консультивання та надання допомоги*» (Training, Advice and Assistance – ТАА). Роль НАТО в межах цього напрямку зусиль полягає в забезпеченні необхідних умов щодо безпеки для належного розвитку і підтримки можливостей місцевих органів влади. Це робиться також для зменшення ймовірності локальної чи широкомасштабної повторної ескалації, раптового поширення кризи чи навіть повернення до збройного конфлікту.

НАТО – лише одна з багатьох сторін, що сприяють утворенню НБС (надійного та безпечного середовища). НАТО завжди готове планувати та вести власні дії, тісно координуючи їх з іншими відповідними місцевими та міжнародними сторонами. Головний напрямок додання зусиль – створення ситуації, коли для відновлення, підтримки та зміцнення стабільності основну діяльність ведуть цивільні структури.

Очолована заступницею генерального секретаря НАТО Роуз Геттемюллер, Північно-атлантична рада (НАС) в п'ятницю, 27 жовтня 2017 року, за участю представників країн – учасниць КФОР з країн членів Альянсу і Європейського Союзу, зустрілася з командувачем КФОР гене-

Запитання

Прочитайте повідомлення. В чому успіх НАТО в Косові?

рал-майором Джованні Фунго, директором дорадчо-зв'язкової групи НАТО, бригадним генералом Ралфом Гофманом, керівником Сил безпеки Косова Рустемом Берішею та представниками низки міжнародних організацій в Косові (ООН, ЄС і ОБСЄ).

«КФОР – це успіх Альянсу і наших партнерів. Ми свідомі багатьох викликів, що стоять перед силами в Косові. КФОР залишатимуться в Косові стільки, скільки потрібно», – сказала заступниця генерального секретаря Геттемюллер на пресконференції в штаб-квартирі КФОР.

Під час візиту послы країн альянсу обговорили поточну діяльність НАТО, спрямовану на посилення взаємодії з Косовом. На додаток пані Геттемюллер провела двосторонню зустріч з Гашимом Тачі та Далібором Євтічем. Протягом дня Північноатлантична рада підтвердила давню ідею НАТО про те, що процес нормалізації відносин між Приштиною і Белградом повинен продовжуватись.

Уже протягом 18 років НАТО працює над підтримкою безпеки в Косові й усьому регіоні за допомогою місії КФОР, а також через підтримку і поради, які допомагають розбудувати спроможність Сил безпеки Косова і його цивільних інститутів.

6.3. Дії НАТО для створення надійного та безпечного середовища

Складовими активності НАТО для створення надійного та безпечного середовища є:

1. **Стабілізація**, яка застосовується для зменшення/ліквідації кризи/конфлікту, підтримки законної політичної влади, а також з метою створення умов для довгострокової стабільності. Під час даного процесу використовуються комплексні цивільні та військові заходи для зменшення ступеня насильства, відновлення безпеки та припинення заворушень, пов'язаних із соціальними, економічними та політичними проблемами. Стабілізаційні сили НАТО можуть при цьому посилювати або тимчасово замінювати місцеву поліцію з метою сприяння відновленню та/або підтриманню громадського порядку та безпеки, верховенства права та захисту прав людини.

2. **Залучення невійськових сторін**, що допомагає налагодити ефективний обмін інформацією та уможлиблює розробку спільного (з цивільними сторонами) підходу до розуміння конфлікту/кризи. Спільне уявлення про конфлікт/кризу є важливим, оскільки розумін-

ня різними сторонами сутності надійного та безпечного середовища, зазвичай може істотно різнитися. Міжнародні гуманітарні організації або місцеве населення можуть мати інші уявлення щодо того, що сили НАТО вважають надійним і безпечним середовищем. Відповідно, використання таких інструментів, як цивільно-військове співробітництво та стратегічна комунікація, є ключовим для розв'язання потенційних проблем у сфері відповідей на очікування з боку місцевого населення, контрпропаганди та підвищення обізнаності.

3. *Стратегічні повідомлення* є значною складовою безпеки та стабільності та залежить від їх належного сприйняття місцевим населенням. НАТО та його структури проводять кампанії стратегічної комунікації. Для доведення відповідної інформації до громадськості. Це допомагає реагувати на очікування місцевого населення, розв'язувати проблеми, що викликають у нього занепокоєння, і протидіяти негативним планам ворога і провокаторів. Щонайменше місцеві жителі повинні знати, чому сили НАТО присутні в регіоні та яку роль виконують. Якщо НАТО цього не зробить, інші заповнять цю прогалину, що може поставити під загрозу всю місію. Тому НАТО вважає необхідною комунікацію з місцевим населенням у реальному часі шляхом використання різних засобів (інтернету, медіа), за допомогою яких надаватиметься важлива інформація місцевим громадам про ключові заходи.

4. *Розмінування та знешкодження вибухонебезпечних об'єктів* є важливим елементом зусиль щодо зменшення жертв серед цивільного населення у фазі після завершення конфлікту. Ці зусилля сприятимуть підвищенню безпеки та свободи пересування шляхом очищення місцевості від мін, вибухонебезпечних залишків війни (ERW) та саморобних вибухових пристроїв.

5. *Мінімізація наслідків/ліквідація конфліктів* зазвичай проводиться одночасно з підтримкою розвитку незалежних та стійких органів місцевої влади та сил безпеки шляхом запровадження таких ініціатив, як розбудова спроможності сектору безпеки та оборони. В межах цього заходу надається консультативна та матеріальна допомога, підтримка, навчання, освіта. Це робиться з метою зміцнення стабільності, сприяння розвитку сильної, надійної та законної державної влади: органів, установ, інституцій та сил безпеки.

Ця діяльність спрямована на підтримку розвитку законних та підзвітних інституцій безпеки, що уможливають ефективну внутрішню та зовнішню безпеку, одночасно розв'язуючи проблеми з першопричинами нестабільності та закладаючи підґрунтя для довгострокового миру та розвитку. Ці інституційні зміни мають на меті покращити належне самоврядування, верховенство права та дотримання прав людини.

6. *Роззброєння, демобілізація та реінтеграція* проводяться у межах реформ сектору безпеки. Цей механізм застосовується для сприяння примиренню та активізації мирного процесу шляхом інтеграції колишніх учасників бойових дій до суспільства як соціально, так і економічно. Це досягається за допомогою вилучення їхнього озброєння, ліквідації військових структур і роботи з громадами.

Реформи сектору безпеки також включають інші заходи. *Надається допомога місцевим силам безпеки*, що спрямована на розбудову як їх спроможності, так і пов'язаних з ними урядових установ. Для посилення місцевої поліції та/або її тимчасової заміни та встановлення стабільності проводяться заходи сприяння реформам сектору безпеки, зокрема через навчання та надання обладнання.

Підтримка розвитку функціональних державних органів та установ, які здатні ефективно надавати державні послуги населенню, – надзвичайно важливий крок для уникнення створення формувань, що можуть ненавмисно продовжувати кризи/конфлікти. Заходи в царині СУНБС покликані закласти підвалини стабільного миру через підтримку розбудови ефективних функціональних державних інституцій. Ці інституції повинні бути:

а) *незалежними*: незалежні урядові установи мають повноваження, бажання та здатність виконувати урядові функції і не покладаються на інші сторони для забезпечення належного врядування, верховенства права та безпеки і стабільності для власного населення. Як такі ці інституції повинні керуватися самостійно та мати власні ресурси;

б) *стабільними*: стабільні державні установи здатні функціонувати, утримуватися та не припиняти діяльності з часом, не залежачи при цьому від зовнішньої підтримки. Шлях до стабільного розвитку забезпечується за допомогою чітко спланованого та плавного перехідного процесу, що належним чином та послідовно знижує ступінь підтримки з боку сил НАТО (фінансової та людської), щоб забезпечити можливість місцевим органам влади впоратись із завданням;

в) *стійкими*: стійкі урядові установи здатні протистояти (чинити опір) та/або швидко відновлюватися після потрясінь, адаптуватися до змін навколишнього середовища та трансформуватися, щоб протистояти наявним та майбутнім викликам. Відповідно, стійкі державні установи здатні забезпечити послідовність і безперервність державного врядування та надання найважливіших товарів і послуг у періоди природних чи техногенних катастроф;

г) *легітимними*: легітимні державні установи діють відповідно до місцевого законодавства, норм та цінностей, а також мають підтримку населення. Хоча легітимність (законність) можуть надавати інші міжнародні суб'єкти з метою дотримання міжнародних норм і стандартів, ці зовнішні вимоги зазвичай не вирішальний елемент у забез-

печенні місцевої безпеки та стабільності. У цьому разі легітимність базується на сприйнятті та врешті її визначає місцеве населення, а не зовнішні насаджені критерії.

Проблему Афганістану не можна розв'язати лише військовими методами. Розв'язання проблем країни потребує комплексного підходу, який би залучав цивільних та військових гравців і передбачав би заходи з підтримання безпеки в поєднанні з належним врядуванням, забезпеченням верховенства права і довгострокового розвитку.

2011 року НАТО створило Польову місію підтримки з питань верховенства права (Rule of Law Field Support Mission (NROLFSM)) у межах місії ISAF в Афганістані. NROLFSM мала на меті підтримати розбудову спроможності кримінальної юстиції в Афганістані та розширити доступ цивільного населення до розв'язання суперечностей, тим самим допомагати підвищенню ефективності уряду Афганістану в межах комплексного підходу. NROLFSM зосередилася на обмеженому спектрі завдань: захисті цивільних експертів та тренерів з питань верховенства права, координуючи їхні стосунки з іншими зацікавленими сторонами для забезпечення зв'язку та співпраці. Також НАТО надало підтримку в модернізації інфраструктури в центрах верховенства права та судах. Сама по собі місія NROLFSM не була залучена до розбудови верховенства права. Вона скоріше підтримувала і давала можливості афганській владі та міжнародним організаціям здійснювати свої повноваження для досягнення поставленої мети.

Завдання

Проаналізуйте інформацію і дайте відповідь, яким чином НАТО допомагало громадянам Афганістану боротися за права людини?

12 травня 2006 року на інтернет-сторінці Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» оприлюднено таку інформацію.

Країни НАТО зацікавлені в безпечному середовищі на східних кордонах Альянсу – стабільності, відсутності воєнних конфліктів, потоків біженців тощо, а також у достатньо сильній Україні, яка може робити внесок у спільну безпеку континенту, а не створювати для неї проблеми. Проте найбільше у власній безпеці і відсутності війни на своїй території зацікавлена сама Україна. Кроки України щодо розвитку контактів з НАТО дали змогу Україні почати активне залучення НАТО до розв'язання політичних питань, ключових для національної безпеки України, таких як гарантування незалежності, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, а також до технічних питань зі зміцнення обороноздатності України та її спроможності реагувати на кри-

зові явища в галузі безпеки. Інтенсифікуючи відносини з НАТО, Україна утвердила своє значення як суб'єкта геополітики, який має власні інтереси й політичну волю їх відстоювати.

Завдання

Проаналізуйте інформацію. Як ви вважаєте, чи змінилася позиція НАТО у зв'язку з агресією Росії проти України?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Чому заходи НАТО в царині сприяння утворенню надійного та безпечного середовища спрямовані на підтримку розбудови ефективних функціональних державних інституцій?
2. Які державні інституції, на Вашу думку, НАТО підтримує в першу чергу? Підтвердіть свою гіпотезу фактами.
3. Які права людини мають гарантуватися при реалізації програми НАТО зі сприяння утворенню надійного та безпечного середовища?
4. Чому НАТО лише одна з багатьох сторін, що сприяють утворенню надійного та безпечного середовища? Які інші інституції зацікавлені у створенні надійного та безпечного середовища?
5. Візуалізуйте складові активності НАТО для створення надійного та безпечного середовища у вигляді піктограм.
6. Як мас-медіа висвітлюють політику НАТО щодо сприяння утворенню надійного та безпечного середовища? Поясніть, де у повідомленнях мас-медіа наявні факти, а де судження.
7. Запропонуйте критерії оцінки ефективності заходів НАТО щодо сприяння утворенню надійного та безпечного середовища.
8. Як досвід НАТО щодо сприяння утворенню надійного та безпечного середовища може використати Україна?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Хто відіграє головну роль в утворенні надійного та безпечного середовища?
 - а) НАТО;
 - б) країна, в якій проводиться операція;
 - в) ООН;
 - г) ОБСЄ.
2. В чому полягає основний внесок військових НАТО у створенні СНБС?
 - а) у підтримці зусиль місцевих органів влади;
 - б) у підтримці громадського порядку;

- в) у забезпеченні добробуту населення;
- г) у створенні органів місцевого самоврядування.

3. Назвіть ключовий аспект діяльності НАТО в межах СУНБС.

- а) ведення масштабних бойових дій;
- б) можливість НАТО забезпечити безпеку, врядування, верховенство прав
- в) можливість НАТО забезпечити врядування, верховенство права, економічний та інфраструктурний розвиток;
- г) розв'язання конфліктів через забезпечення безпеки та стабільності, підтримання розвитку незалежних та стійких інституцій влади шляхом реформи сектору безпеки (РСБ) та розбудови обороноздатності (РО)

4. Назвіть дії НАТО для створення надійного та безпечного середовища.

- а) розмінування та знешкодження вибухонебезпечних об'єктів;
- б) стратегічні повідомлення;
- в) залучення невійськових сторін. Стабілізація;
- г) всі перераховані вище.

5. Який механізм застосовується для сприяння примиренню та активізації мирного процесу шляхом інтеграції колишніх учасників бойових дій до суспільства як соціально, так і економічно?

- а) роззброєння, демобілізація та реінтеграція;
- б) допомога місцевим силам безпеки;
- в) ліквідація військових структур і робота з громадами;
- г) все перераховане вище.

6. Якими повинні бути функціональні державні органи та установи?

- а) залежними від міжнародних структур;
- б) стабільними;
- в) стійкими;
- г) незалежними, стабільними, стійкими, легітимними.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Північноатлантична рада відвідала КФОР, підтвердивши підтримку Косова з боку НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_148027.htm (дата звернення: 09.01.2020).

2. Північноатлантична рада і партнери відвідали КФОР. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_89079.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 09.01.2020). Ясник 17.

3. Інтереси НАТО ідентичні національним інтересам України. URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-17-interesi-nato-identichninatsionalnim-interesam-ukraini> (дата звернення: 09.01.2020).

4. Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction: Safe and Secure Environment. URL: <https://www.usip.org/guiding-principlesstabilization-and-reconstruction-the-web-version/safe-and-secureenvironment> (дата звернення: 09.01.2020).

5. NATO's role in Kosovo. URL: https://www.nato.int/cps/fr/natohq/topics_48818.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 09.01.2020).

6. Safe and secure environment. URL: https://www.usip.org/sites/default/files/GP_46-70_Safe_Secure_Environment.pdf (дата звернення: 09.01.2020).

ТЕМА 7.

УКРАЇНА – НАТО: СПІВПРАЦЯ

7.1. Основні напрямки співпраці

7.2. Реформування структур безпеки і оборони

7.3. Оборонно-технічне співробітництво та програма «Наука заради миру і безпеки»

7.4. Готовність цивільного суспільства та громадська дипломатія/стратегічні комунікації

Мета:

розкрити особливості співпраці Україна – НАТО.

Завдання:

- *визначити основні напрями співпраці;*
- *охарактеризувати участь України в місіях під проводом НАТО;*
- *проаналізувати реакцію на російсько-український конфлікт.*

Ключові поняття:

підтримання миру, реформування структур безпеки і оборони, військове співробітництво, оборонні технології, розвиток оперативної сумісності, готовність цивільного суспільства, громадська дипломатія.

Ключова цитата:

«Ми будемо разом працювати задля розвитку та адаптації нашого особливого партнерства під егідою Комісії Україна – НАТО, що зробить внесок у забезпечення стабільної, мирної і неподільної Європи. Незалежна, суверенна і стабільна Україна, неухильно віддана демократії і верховенству права, має першорядне значення для безпеки на євроатлантичному просторі».

Мотивація**Запитання**

Які висновки можна зробити з наведеного тексту щодо важливості співпраці Україна – НАТО?

Звертаючись до історії, пригадуємо, що відносини України з НАТО розпочалися 1992 року, коли молода незалежна держава приєдналася до Ради євроатлантичного співробітництва. З 1994 року Україна – активний учасник програми Альянсу «Партнерство заради миру». У 1995-му на Яворівському полігоні (Львівська область) пройшли перші в історії України багатонаціональні навчання НАТО «Щит миру». Зі спогадів кореспондента Укрінформу в Брюсселі: «Пам'ятаю, як одну роту 7-го механізованого полку (м. Львів), що брала участь у маневрах від Збройних сил України, показово переодягли з кирзових чобіт у дуже дефіцитні й престижні тоді черевики «берці». Це було предметом неабиякої гордості для українських солдатів, які першими відчували на собі стандарти НАТО». Відтоді країна стала активним учасником різноманітних програм та навчань під егідою Альянсу та єдиним з партнерів, який брав і бере участь в усіх основних операціях та місіях НАТО.

7.1. Основні напрямки співпраці

Розкриваючи питання про основні напрями співпраці Україна – НАТО відзначимо влучне питання, яке поставив капелан, військовий медик Євген П'янков: *«Я багато чую від командирів: «Ми ідемо у НАТО» – прекрасно, правильні слова, а чи вони реальними справами підкріплені? Адже спільних навчань з вояками країн – членів Альянсу замало, як і наявності інструкторів НАТО, які тренують наших бійців. Реформа за стандартами НАТО – це, як на мене, багатогранніший й глибший процес...»*¹. Тому важливо розібратися, що нині відбувається у сфері зазначеного співробітництва.

Консультації і співробітництво між Україною і НАТО охоплюють широке коло галузей, зокрема: операції з підтримання миру, рефор-

¹ <https://www.radiosvoboda.org/a/kapelan-pro-armiju/30258133.html>

мування структур безпеки і оборони, безпосереднє військове співробітництво, оборонні технології, розвиток оперативної сумісності, оборону промисловість і готовність цивільного суспільства, а також науку і докільля й громадську дипломатію. Співробітництво в багатьох галузях нині активізується, маючи на меті підвищити здатність України гарантувати власну безпеку з огляду на конфлікт з Росією і сприяти її зусиллям із запровадження в життя широкомасштабних реформ.

Операції з підтримання миру є важливим напрямком співпраці Україна-НАТО. Україна здавна робить активний внесок у гарантування євроатлантичної безпеки, надаючи війська до складу спільних миротворчих місій з країнами НАТО й іншими державами-партнерами. Попри конфлікт з Росією Україна продовжила брати участь в операціях і місіях під проводом НАТО.

Україна долучилася до операцій з підтримання миру під проводом НАТО на Балканах, зокрема у Боснії і Герцеговині. Нині вона продовжує брати участь у діяльності сил у Косові (КФОР), виділяючи інженерно-саперний взвод з важким обладнанням, здатний вести боротьбу з саморобними вибуховими пристроями.

На підтримку діяльності *Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ)* під проводом НАТО в Афганістані країна дала дозвіл на проліт над її територією і транзит предметів постачання для військ, дислокованих на території Афганістану. Також Україна надсилала медичний персонал для роботи у складі груп з відбудови провінцій в Афганістані й інструкторів до складу Навчальної місії НАТО в Афганістані. Після завершення діяльності МССБ наприкінці 2014 року Україна долучилася і нині бере участь у місії НАТО, що дістала назву *«Рішуча підтримка»* і має на меті забезпечити навчання й надання консультативної і практичної допомоги афганським силам безпеки.

Від березня 2005 року Україна виділяла офіцерський склад для роботи в *Навчальній місії НАТО в Іраку*, яка завершилася у грудні 2011 року.

Починаючи з 2007 року, Україна шість разів відряджала кораблі ВМС для участі в операції Альянсу *«Активні зусилля»* – військово-морській місії НАТО в Середземному морі, покликаний стримувати, запобігати і забезпечувати захист від тероризму. Останнє розгортання кораблів ВМС України відбулося в листопаді 2010 року. Наприкінці 2013 року Україна також відрядила фрегат ВМС для участі в операції *«Океанський щит»*, яка була спрямована на боротьбу з піратством поблизу узбережжя Сомалі.

Запитання

Поміркуйте, чому, попри конфлікт з Росією, Україна продовжила брати участь в операціях і місіях під проводом НАТО?

Завдання

Прочитайте уривок тексту статті з сайту новин Військово-морських сил «Три дні фрегата «Гетьман Сагайдачний» в операції НАТО «Океанський щит»

40 каб «скіф» відвернув на віддалення від корабля. Контакт був втрачений. Корабель був на дрейфі. Через 20 хвилин після виявлення дали хід, розпочали переслідування. Провели оповіщення цивільних суден у коридорі безпеки. Одне з них надало дані про підозрілий «скіф». Через 40 хвилин виявили ціль повторно. «Скіф» на звукові сигнали та сигнали сигнальними ракетами не реагує, на запити по радіо не відповідає. Намагається відірватися від корабля. Підозрілий «скіф» був зупинений вертольотом після того, як був зімітований бойовий захід. Після зупинки на «скіфі» почали скидати за борт зброю та приладдя. На відео зафіксовано скидання до 5-ти автоматів та, імовірно, одного РПГ. Після розвідки «скіфа» з вертольота та оптичними засобами корабля розпочали його огляд. Огляд тривав більше ніж 3 години. Документів на судні немає, екіпаж – етнічні сомалійці, 8 чоловік, два потужні навісні мотори, надмірний запас палива. Провели фотографування та зняття біометричних даних, вилучили мобільні телефони, блокнот з телефонними номерами, GPS-навігатор. Після того, як впевнилися, що зброї та знаряддя для піратської діяльності немає, наявні запаси палива дозволяють повернутися до Сомалі (160 миль на південь), «скіф» з дозволу командира тактичної групи відпустили. Проведений аналіз змісту мобільних телефонів та блокнота показав:

- наявність номерів телефонів мобільних операторів Великої Британії та США;
- наявність СМС-повідомлень від мобільного банкіngu про банківські операції на суми від 1000 до 30 тис. доларів;
- фотографії з берегового табору піратів з великою кількістю зброї. Вилучені матеріали передали командирові тактичної групи. Опера-

Запитання

Поміркуйте: Чому співпраця Україна – НАТО в морських просторах важлива? Що дає Україні така співпраця? Яка вигода співпраці для НАТО?

Знешкодження піратської групи

17 листопада 2013 року радіолокаційно та візуально на дистанції 60 каб було виявлене судно типу «скіф», яке рухалося зі швидкістю 28 вуз. На дистанції

цього корабля розпочали його огляд. Огляд тривав більше ніж 3 години. Документів на судні немає, екіпаж – етнічні сомалійці, 8 чоловік, два потужні навісні мотори, надмірний запас палива. Провели фотографування та зняття біометричних даних, вилучили мобільні телефони, блокнот з телефонними номерами, GPS-навігатор. Після того, як впевнилися, що зброї та знаряддя для піратської діяльності немає, наявні запаси палива дозволяють повернутися до Сомалі (160 миль на південь), «скіф» з дозволу командира тактичної групи відпустили. Проведений аналіз змісту мобільних телефонів та блокнота показав:

• наявність номерів телефонів мобільних операторів Великої Британії та США;

• наявність СМС-повідомлень від мобільного банкіngu про банківські операції на суми від 1000 до 30 тис. доларів;

• фотографії з берегового табору піратів з великою кількістю зброї. Вилучені матеріали передали командирові тактичної групи. Операція зупинення їх Інтерполом, особливо телефонів та блокнота, підтвердило причетність «скіфа» до одного з піратських угруповань. Двоє з екіпажу цього «скіфа» були в грудні 2013 року затримані в Сомалі...²

² <https://navy.mil.gov.ua/elementy-operatsij-nato-okeanskyj-shhyt-ta-yes-atalanta/>

Відколи у 2016 році розпочалася військово-морська операція «Морський охоронець», Україна постійно надає інформацію з метою сприяння поліпшенню обізнаності НАТО з ситуацією в Чорноморському регіоні і навколо.

Важливість Чорноморського регіону підкреслив на останньому Львівському безпековому форумі під час дискусійної панелі «Мілітаризація Криму: виклики для регіону та НАТО» віце-адмірал, начальник штабу – перший заступник командувача ВМС України Андрій Тарасов. *«Ми в спадок від Радянського Союзу вважали море як такий собі бар'єр, але натомість, зокрема і в країнах НАТО, море сприймається як шлях, можливість реалізації свого потенціалу будь-де, в будь-який час, в тому числі біля берегів противника... Ми бачимо зростання дій Росії у Чорному морі. Маючи контроль над Чорним морем, Росія має контроль над усім регіоном. Це загроза не тільки Україні, це загроза і Туреччині, і Болгарії і Румунії».* Тому тут важлива співпраця, яка забезпечить ситуацію на морі.

Україна першою серед країн-партнерів долучилася до Сил реагування НАТО (СРН), виділивши у 2011 році взвод захисту від ядерної, біологічної і хімічної зброї, а також, того ж року, засоби стратегічних авіаперевезень. Протягом 2015 і 2016 рр. Україна сприяла стратегічним авіаперевезенням, надавала військово-морські та медичні ресурси. Нині Україна продовжує забезпечувати стратегічні авіаперевезення.

Запитання

На вашу думку, яка мета Сил реагування НАТО? Визначте важливість для України долучення до Сил реагування НАТО?

7.2. Реформування структур безпеки і оборони

Співпраця між Україною і НАТО в галузі реформування структур безпеки і оборони вирішальна для продовження трансформації безпекової позиції України і залишається важливим складником поточних демократичних перетворень у країні.

НАТО сприяє реформуванню структур безпеки і оборони України під егідою *Спільної робочої групи з оборонної реформи*, у рамках *Процесу планування і огляду сил, Програм НАТО зі сприяння доброчесності та розвитку військової освіти*, діяльності *Спільної робочої групи з оборонно-технічного співробітництва*, а також *дорадчої місії при Представництві НАТО в Києві*.

У межах Комплексної програми допомоги Україні, яку затверджено на засіданні Комісії Україна – НАТО в рамках Варшавського саміту НАТО у 2016 році, НАТО пообіцяла підтримати Україну

Запитання

На вашу думку, чому сектор безпеки і оборони України – пріоритетний напрямок розвитку? Чому важливо реформувати цей сектор за допомогою НАТО і за стандартами Альянсу?

щодо здійснення її мети реформувати структури безпеки і оборони відповідно до стандартів НАТО шляхом надання консультацій на стратегічному рівні, а також втілення в життя 40 спеціально розроблених заходів підтримки.

Основне завдання в цій галузі – зміцнення цивільного демократичного контролю над збройними силами і безпековими установами України. Держави-члени НАТО також сприяють трансформації оборонних і безпекових установ України в сучасну й ефективну організацію під належним цивільним і демократичним контролем, яка була б в змозі забезпечити надійне стримування агресії і захист від воєнних загроз. Завдяки підтримці з боку НАТО Україна має змогу проводити модернізацію структури національних збройних сил і механізмів командування й керування, реформування системи матеріально-технічного забезпечення, а також вдосконалювати оборонний потенціал, планування і процедури. До того ж НАТО надає цілеспрямовану підтримку з метою сприяння справедливому керуванню структурами безпеки і боротьбі з корупцією.

Участь України у *Процесі планування і огляду сил (ППОС)* – важливий механізм для визначення досяжних цілей реформування і вдосконалення функціональних спроможностей національних структур безпеки і оборони взаємодіяти з силами Альянсу під час проведення операцій з урегулювання криз й інших національних і міжнародних заходів з гарантування безпеки та стабільності.

ППОС допомагає спрямовувати процеси трансформації і реформування в оборонній і безпековій галузях. Перелік Цілей партнерства на 2018 рік, у якому викладено цілі, узгоджені з міністерствами оборони і внутрішніх справ України, має чітку мету сприяти стратегічним організаційним реформам в Україні, а також процесу розбудови установ в оборонних і безпекових структурах держави. Це сприятиме запровадженню Україною реформ, окреслених у *Стратегії національної без-*

пеки і Воєнній доктрині від 2015 року, а також Стратегічному оборонному бюлетені від 2016 року. Щодо Цілей партнерства, 26 з них стосуються Міністерства оборони і Збройних сил; 15 – Міністерства внутрішніх справ і підпорядкованих йому підрозділів безпеки; а одна ціль – кіберзахисту.

Розвиток спроможностей і цивільний контроль є важливим елементом функціонування силових структур демократичної держави. Програми й ініціативи НАТО сприяють конкретним аспектам зміцнення цивільного контролю над установами безпеки і оборони, зокрема розвідувальними службами. Підвищення ефективності роботи цих установ відіграє фундаментальну роль у становленні України як демократичної держави. Саме такі першочергові завдання в межах Комплексної програми допомоги НАТО Україні і Цілей партнерства, узгоджених за програмою ППОС. У межах розширеної співпраці в цій галузі ухвалено низку практичних ініціатив.

У жовтні 2005 року запроваджено Програму професійного розвитку. У ній беруть участь цивільні співробітники безпекових і оборонних установ України, до того ж 2014 року бюджет цієї програми збільшено вдвічі.

Основний наголос під час реалізації програми робиться на підтримці процесу трансформації і реформування шляхом впровадження стандартів НАТО і передової світової практики, забезпеченні здатності України власними силами забезпечувати професійний розвиток персоналу, а також на поліпшенні міжвідомчої взаємодії і обміну інформацією. 2017 року в межах програми також запроваджено нові концептуальні проекти, такі як ініціатива «100 чемпіонів», завдяки якій надається сприяння Україні щодо розвитку кадрів цивільних службовців, безпосередньо залучених до процесів євроатлантичної інтеграції.

Від 2007 року Україна бере участь у **Програмі НАТО з розвитку добросовісності** у структурах безпеки. 2013 року завершено новий процес самооцінки і експертного аналізу. На його основі вироблено

Завдання

Ознайомтеся з «Указом Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»³

Обговоріть у групах, яке значення має стратегічний бюлетень для розвитку безпеки України?

Запитання

Чому і як НАТО сприяє професійному розвитку військових і цивільних фахівців України?

³ <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>.

низку рекомендацій, які мають на меті вдосконалити доброчесність, прозорість, підзвітність і сприяти справедливому керуванню і боротьбі з корупцією у структурах безпеки і оборони України. Відповідно, розроблено Річну програму конкретних заходів, спрямованих на надання допомоги за двома напрямками, а саме: обміну досвідом з інституціями України з питань забезпечення справедливого керування і використання оборонних ресурсів (фінансових, кадрових і матеріально-технічних) і заходів у галузі освіти і підготування з метою розбудови потенціалу власне України в цій галузі. Нині триває аналіз запровадження реформ, пов'язаних із заходами в галузі боротьби з корупцією і виконанням Програми з розвитку доброчесності, які запроваджувалися, починаючи з 2014 року.

2015 року запроваджено конкретні освітні заходи за Програмою з розвитку доброчесності, покликані підвищити усвідомлення того, яка шкідлива корупція, і забезпечити внесення принципів програми доброчесності до поточних освітніх програм. Участь у них беруть військові та відповідні безпекові установи Львова, Харкова, Хмельницького, Києва, Одеси і Житомира, а також Національний університет оборони України в Києві. Роботі в цій галузі сприяє реалізація спільного проєкту із залученням Програми розвитку військової освіти. Також надається додаткова підтримка в галузі розбудови установ як структурам безпеки і оборони, так і цивільним організаціям.

Завдання

Прочитайте текст «Допомога НАТО Україні» та дайте відповіді на питання.

Україна бере участь у програмі НАТО з розвитку доброчесності з 2007 р. і наразі продовжує діставати переваги в рамках індивідуального підхо-

ду третього етапу програми. В 2015 – 2018 рр. програма фокусувалася на наданні дорадчої стратегічної підтримки та підвищенні індивідуальної обізнаності з корупцією і можливостями зменшення корупційних ризиків, а також на покращенні належного керування ресурсами. Навчальні заклади Києва, Львова, Харкова, Хмельницького, Одеси та Житомира, а також Національний університет оборони України – основні бенефіціари індивідуально орієнтованої діяльності з розвитку доброчесності. Навчально-тренувальний центр з розвитку доброчесності Національного університету оборони України, який у 2018 р. внесено до переліку партнерів НАТО з впровадження програми розбудови доброчесності, продовжує навчальну та тренувальну діяльність в Україні з нарощування національної спроможності у цій сфері (підготування тренерів). Впродовж 2017 – 2018 рр. близько 2000 представників сектору оборони та безпеки, а також особового складу брали участь у заходах з роз-

витку спроможності щодо доброчесності, передбачуваності, прозорості та боротьби з корупцією. До основних залучених інституцій належать: Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ, Національна гвардія, Державна прикордонна служба, Служба безпеки України, Національна поліція, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Запитання

З якою метою Україна бере участь у Програмі НАТО з розвитку доброчесності? На кого орієнтована ця програма? У чому полягає її важливість?

До того ж НАТО надає сприяння з питань розбудови потенціалу в галузі кіберзахисту. Зокрема, започатковано експертні зустрічі з представниками безпекових установ. Такі заходи сприяють розвитку міжвідомчої взаємодії й координації, а також надають допомогу в розробленні національної стратегії кібербезпеки України.

Програма розвитку військової освіти (ПРВО) полягає в удосконаленні та реструктуризації системи військової освіти та професійного підготування. 2012 року, відгукнувшись на прохання міністра оборони України, НАТО розробила ПРВО, що стала наймасштабнішою серед подібних ініціатив для країн-партнерів Альянсу. Програму насамперед зосереджено на восьми закладах військової освіти в Києві, Львові, Харкові, Одесі та Житомирі і п'яти навчальних центрах для сержантського складу в Десні, Яворові, Старичах, Миколаєві та Василькові (йдеться також про відновлення спроможності частково готувати курсантів ВМС при Одеській морській академії).

У межах ПРВО НАТО надає поради з питань керування закладами військової освіти, зокрема допомогу викладацькому складові стосовно методики викладання і розробляння курсів з розвитку навичок лідерства і процесів ухвалення рішень. Допомогу з боку НАТО також зосереджено на розбудові дистанційного навчання і вдосконаленні володіння англійською мовою серед викладацького складу закладів військової освіти. Також докладено зусиль з таких аспектів, як проведення навчань з комп'ютерним моделюванням і курсів для інструкторів-саперів.

Від 2017 року увагу в межах ПРВО переміщено на розробці навчальних курсів з питань цивільного і демократичного контролю, керування кадрами, стратегічних комунікацій, лідерства, управління якістю і оперативне планування НАТО. На прохання Міністерства оборони термін дії програми подовжено до 2020 року.

Підготовка і професіоналізація рядового і сержантського складу має вирішальне значення для загального успіху реформування

Збройних сил України. У межах ПРВО визначено недоліки з цих питань, насамперед у чотирьох галузях, з яких НАТО нині намагається залучити двосторонню допомогу. Йдеться про такі галузі: а) основні програми бойової підготовки; б) курси підготовки майбутніх інструкторів зі складу кращих курсантів; в) проектування програми професійного кар'єрного росту для сержантського складу; г) розробка програми професійного підготування для сержантського складу.

Завдання

Прочитайте думку Глена Гранта, підполковника британської армії (у відставці), експерта з національної безпеки та оборони Українського інституту майбутнього та дайте відповідь на питання.

«Хоча генерали зробили все, що могли, щоб стримувати Росію, вони зробили багато, безперечно, але на наступному етапі повинні прийти зміни, і ці зміни потрібні тому, що радянська парадигма, радянський спосіб роботи не дозволяють молодим

офіцерам сходити цими навчальними сходинками, які їм згодом будуть необхідні.

Тому весь навчальний процес, освітній процес, мусить змінитися, бо це не процес, що генерує довіру. Довіра означає, що можна довіритися, що можна дати людям шанс на помилку, можна дозволити їм помилитися, а радянська централізована система цього не дозволяє, вона так не працює. Тому ці зміни потрібні. Бо п'ять років поспіль означає, що на шостий рік зміни самі собою не стануться. Фактично божевілля — це коли ви щоразу робите те саме, а надієтеся, що станеться щось нове, саме тому нам потрібна нова парадигма лідерства, новий підхід. Я не маю всіх відповідей, але, мабуть, ідеться про нові підходи до навчання, нових старших офіцерів, інакше підходити до того, яким лідером має бути офіцер».

Запитання

Які проблеми військової освіти визначив підполковник Грант? Чому військова освіта необхідна та актуальна для України? Визначте основні напрями військової освіти?

Обмін даними про повітряну обстановку (ОДПО) є важливою складовою створення міждержавного безпекового поля. Україна приєдналася до програми ОДПО в липні 2006 року. Обмін відсортованою інформацією про повітряну обстановку дає змогу скоротити ризик потенційних транскордонних інцидентів і оптимізувати реагування на потенційні терористичні напади із застосуванням цивільних літаків. Починаючи з кінця 2008 року, Україна і НАТО підтримували зв'язок через Угорщину, а з середини 2011 року — через Туреччину. З огляду на російсько-українську кризу, НАТО нині надає дані про повітряну обстановку, які охоплюють ширшу географічну територію.

Проекти Цільових фондів на підтримку реформування структур безпеки і оборони і розбудови потенціалу теж стосуються України. На Вельському саміті НАТО 2014 року держави – члени Альянсу ухвалили рішення про запровадження нових істотних ініціатив з метою розширення допомоги з боку НАТО щодо розвитку здатності та розбудови потенціалу структур безпеки і оборони України. Запроваджено шість проєктів Цільових фондів – механізму, який дає змогу окремим державам Альянсу і партнерам робити фінансові внески на реалізацію конкретних проєктів на добровільній основі. Поступово до цих проєктів так чи інакше долучилися всі держави – члени НАТО.

Проект Цільового фонду в галузі командування, керування, комунікацій і комп'ютеризації (С4) має на меті допомогти Україні реорганізувати і модернізувати її структури та потенціал у галузі командування, керування, комунікацій і комп'ютеризації, сприяючи підвищенню оперативної сумісності з силами НАТО з метою участі в навчаннях і операціях під проводом Альянсу, а також вдосконаленню здатності України гарантувати власну безпеку і оборону.

Провідні країни в межах проєкту – Канада, Німеччина і Велика Британія, а Агенція НАТО з питань зв'язку і інформації виступає в ролі виконавчої структури. НАТО провела аналіз технічних можливостей, щоб оцінити потенціал і потреби України в галузі С4 за підсумками оцінних місій в Україні, які мали на меті визначити нагальні потреби країни в галузі командування, керування, комунікацій і комп'ютеризації шляхом проведення консультацій з відповідними українськими органами. Остаточний Звіт з рекомендаціями щодо реформування, реорганізації і модернізації Збройних сил України і їхнього потенціалу а галузі командування, керування, комунікацій і комп'ютеризації видано у вересні 2016 року.

Завдання

Наведіть 3 аргументи, що підтверджують необхідність співпраці Україна – НАТО з питань обміну даними про повітряну обстановку.

У межах *Проекту Цільового фонду в галузі командування, керування, комунікацій і комп'ютеризації (С4)* на основі попередніх рекомендацій запроваджено три початкові проєкти, а саме:

- Регіональну програму безпеки повітряного простору, яка має на меті сприяти просуванню регіональної співпраці з питань

Завдання

Виходячи з опису проєктів, проаналізуйте, чому НАТО зацікавлене в них? Які вигоди може дістати Україна від їх реалізації?

повітряного простору і оперативної сумісності з НАТО, вдосконаленню внутрішньої цивільно-військової координації з питань повітряного простору в Україні, а також розвиткові потенціалу транскордонної координації з державами – членами альянсу з метою найефективнішого реагування на порушення безпеки повітряного простору.

- Проект надійних тактичних комунікацій, у межах якого держави альянсу забезпечать Україну обладнанням безпечного зв'язку, маючи на меті сприяти розбудові потенціалу України в галузі надійного командування і керування, а також системи обізнаності з ситуацією в національних збройних силах.
- Обмін інформацією з метою надання Україні доступу до предметних знань держав НАТО, підготування, стандартів, передових методів і наставництва, а також дорадчої допомоги з боку відповідних фахівців НАТО їхнім українським колегам.

Нині розробляється четвертий проект:

- Підвищення обізнаності з ситуацією з метою запровадження стандартів НАТО, надання інструментів програмного забезпечення (зокрема, JOCWatch, JCHAT, iGeoSit), забезпечення процедур, наставництва/підтримки з боку профільних фахівців у галузі розбудови спроможностей.

Цільовий фонд у галузі матеріально-технічного забезпечення і стандартизації має на меті підтримати поточну реформу системи матеріально-технічного забезпечення і стандартизації у Збройних силах та, у разі доцільності, інших військових формуваннях, таких як Національна гвардія і Державна прикордонна служба.

Проект запроваджується під проводом Чеської Республіки, Нідерландів і Польщі. Він ґрунтується на висновках Аналізу стратегічних недоліків, який проведено протягом 2015 року, доповнює і узгоджується з іншими заходами НАТО в цій галузі, зокрема в межах Процесу планування та огляду сил, діяльності Спільної робочої групи з питань оборонно-технічного співробітництва і Спільної робочої групи з питань оборонної реформи. Проект реалізовується протягом трьох років завдяки реалізації трьох ініціатив, що походять з потреб потенціалу на підтримку довготривалих цілей, зокрема, щодо вдосконалення національного потенціалу в галузі кодифікації, керування ланками постачання і стандартизації.

Цільовий фонд у галузі кіберзахисту, як проект під проводом Румунії, сприяє розвиткові лише оборонного технічного потенціалу з метою протидії кіберзагрозам. Він допоможе створити в Україні Центр реагування на комп'ютерні інциденти для відстеження пору-

шень кібербезпеки та лабораторії для розслідування таких інцидентів. Водночас проєкт має навчальний і дорадчий вимір, що відповідає потребам установ безпеки і оборони України. Наразі забезпечено підготовка українських фахівців та надано поради щодо вироблення керівних документів.

Якщо хтось думає, що кібербезпека держави – це про умовних гакерів, які ламають сайти та крадуть гроші, і це не стосується вас персонально, то ви помиляєтеся. Гакери можуть впливати на життя кожного, наприклад, дистанційно вимкнути електроенергію в цілій області, заблокувати роботу аеропорту, водоканалу.

...Гакерські атаки – потужна зброя масового впливу.

Кібероперації проти України – це лише складник загальних операцій з боку Росії. Це такий додатковий вектор атаки, щоб вплинути на громадську думку і змінити її на проросійську.

Яким чином такі кібератаки впливають? Їхня кінцева мета – це розум українців. Якщо на 6 годин відімкнули електроенергію, значить влада не може забезпечити мою безпеку, – думають люди.

Деякі кібератаки проводилися з тактичними цілями – випробувати нові методи, перевірити ефективність нової зброї, показати замовникові свої можливості.

Завдання

Прочитайте уривок зі статті журналіста В. Рихліцького від 20 травня 2019 р. «Чому Україна вразлива до гакерських атак і як це виправити – розповідає експерт з кібербезпеки» та дайте відповіді на питання.

Запитання

Чи погоджуєтеся ви з думкою автора про зміст і вплив гакерських атак? На вашу думку, що має робити держава, щоб їм протидіяти? Яку користь може надати НАТО в питанні кібербезпеки?

Цільовий фонд у галузі медичної реабілітації поранених покликаний гарантувати швидкий доступ до належного медичного обслуговування пацієнтам з категорії чинних і звільнених військовослужбовців і цивільних співробітників структур безпеки і оборони. До того ж проєкт спрямований на те, щоб в Україні запрацювала стабільна система медичної реабілітації, що у змозі забезпечувати тривале лікування.

Цей проєкт під проводом Болгарії і Агенції НАТО з питань забезпечення як виконавчої структури розпочато 2015 року й реалізовувався протягом 48 місяців.

Завдяки проєкту сотні українських військовослужбовців отримали медичну, спортивну та трудову реабілітацію та протезування. Цивільні/внутрішньоопереміщені особи з Донбасу мали можливість пройти

спортивну реабілітацію. У співпраці з проектом, за сприяння НАТО, з соціальної адаптації колишніх військовослужбовців понад 6 000 колишніх військовослужбовців змогли дістати психологічну допомогу. Від 2017 року українська команда виступає в Іграх нескорених. До відділень медичної реабілітації в українських лікарнях надійшло належне обладнання, що істотно поліпшить якість лікування. Перша в Україні спеціально обладнана кухня для осіб з обмеженими можливостями, перший сучасний реабілітаційний басейн і перший семінар

Завдання

Перегляньте уривок відео «Фактор безпеки» 0 – 7.45 хвилини⁴.

Обговоріть, який внесок НАТО робить у реабілітацію поранених в Україні внаслідок війни на сході?

для учасників на візках в урядовій установі – усе це здобутки проекту. У заходах з підвищення професійної кваліфікації взяли участь тисячі українських лікарів і психологів, які працюють як у державних, так і недержавних структурах медичної реабілітації.

Починаючи з березня 2018 року, у межах проекту Цільового фонду також надається сприяння щодо розробки навчальних програм, які були б визнані на міжнародному рівні, для підготування таких фахівців, як протезист/ортопед і технік-ортопед, що офіційно визнані в Україні як професійні кваліфікації у 2016 році.

Цільовий фонд у галузі соціальної адаптації військовослужбовців під проводом Норвегії сприяє Україні у виробленні та запровадженні в життя надійного й ефективного підходу до соціальної адаптації колишніх військовослужбовців, який був би невіддільною частиною кадрової політики у Збройних силах України.

Проект має на меті сприяти підвищенню усвідомлення з боку офіцерського корпусу України основних організаційних і управлінських концепцій систем соціальної адаптації, а також розвитку їхніх професійних навичок. Він також допоможе визначити параметри щодо надання допомоги в працевлаштуванні на рівні національних Збройних сил шляхом проведення низки семінарів, робочих зустрічей, ознайомчих візитів і укладання аналітичних звітів.

Цільовий фонд з питань утилізації боєприпасів, що не вибухнули, і знешкодження саморобних вибухових пристроїв (СВП) під проводом Словаччини опікується безпосереднім втіленням у життя окремих конкретних рекомендацій НАТО з питань утилізації боєприпасів, що не вибухнули, і знешкодження СВП, які містяться в Плані допомоги Україні. У межах проекту надається вибіркова підтримка цивільним гуманітарним заходам, спрямованим на усунення загроз, які похо-

⁴ <https://youtu.be/n-WyQUiTZKk>.

дять від вибухонебезпечних предметів, зокрема СВП. За проектом надаватиметься допомога зі створення умов для трансформації процесів утилізації боеприпасів, що не вибухнули, і розбудови механізмів знешкодження СВП в Україні відповідно до усталеної політики і практики НАТО, насамперед коли йдеться про міжвідомчу співпрацю.

Безпосереднє військове співробітництво підсилює збройну потугу нашої країни. Надання Україні допомоги щодо реалізації цілей оборонної реформи – ключовий напрям безпосереднього військового співробітництва, що доповнює роботу, яка запроваджується під егідою Спільної робочої групи з питань оборонної реформи і Процесу планування та огляду сил, забезпечуючи військовий складник.

Важливим напрямом співробітництва є розбудова оперативного потенціалу й оперативної сумісності зі збройними силами НАТО в межах широкого спектра заходів і військових навчань. Завдяки цим навчанням військовослужбовці мають змогу набувати практичного досвіду взаємодії зі збройними силами країн НАТО й інших партнерів.

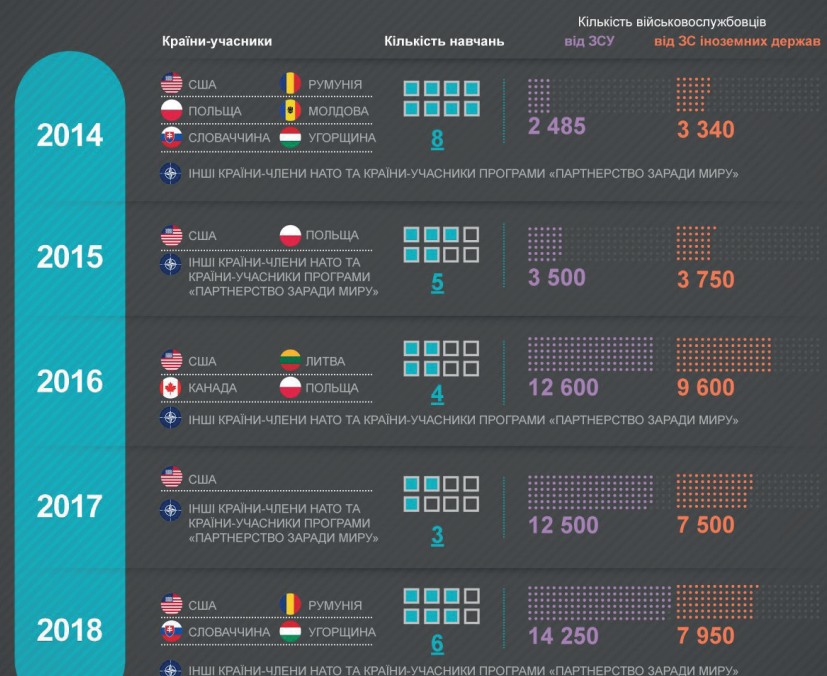
Україна бере участь в **Ініціативі оперативної сумісності партнерства**, запровадженій на Уельському саміті Альянсу 2014 року, яка має на меті зберегти той рівень оперативної сумісності, якого досягли підрозділи з різних країн, що разом служили у складі Міжнародних сил сприяння безпеці під проводом НАТО в Афганістані (2003 – 2014 рр.).

Завдання

Розгляньте та проаналізуйте інфографіку:

https://media.slovoidilo.ua/media/infographics/9/81733/81733-1_uk_origin.png

БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІ ВІЙСЬКОВІ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ У 2014-2018 РР.

Інфографіку створено за даними офіційного веб-порталу ВРУ станом на 26.02.2019 року

СЛОВО і ДІЛО

Робочий план Військового комітету з Україною становить інший вагомий аспект практичного військового співробітництва. Він ґрунтується на поєднанні освітніх і навчальних заходів, а також навчань, допомоги і дорадчої підтримки, які НАТО пропонує державам-партнерам.

Запровадженням Робочого плану опікуватиметься Управління військового партнерства двох стратегічних командувань НАТО. Усі ці заходи покликані сприяти підвищенню рівня оперативної сумісності та вдосконаленню оперативного потенціалу Збройних сил України, водночас істотно сприяючи поточному процесові оборонної та безпекової реформи.

Активна участь України у *Програмі оцінювання і зворотного зв'язку* в межах Концепції оперативних можливостей сприяє подальшій розбудові Збройних сил України, водночас даючи змогу Альянсові краще формувати контингенти для участі в майбутніх операціях і місіях під проводом НАТО.

Військове співробітництво відіграло чільну роль також під час розроблення правової бази, яка дає змогу Україні та НАТО поглиблювати співробітництво на оперативному рівні, а саме:

- Угода «Партнерства заради миру» (ПЗМ) про статус збройних сил на території іноземної країни, що набула чинності у травні 2000 року, полегшує участь у військових навчаннях у межах програми ПЗМ шляхом звільнення учасників навчань від паспортних і візових формальностей, а також від імміграційних перевірок під час в'їзду і виїзду з території країни, де проводяться навчання;
- Угода про надання підтримки з боку країни дислокації військ, ратифікована в березні 2004 року, спрямована на розв'язання питань, пов'язаних з наданням допомоги з боку цивільних органів і військового відомства військам країн – членів НАТО, що перебувають на території України або пересуваються транзитом через її територію в мирний час, під час кризової ситуації або у разі воєнних дій;
- Угода простратегічні авіаперевезення, ратифікована в жовтні 2006 року, дає Україні змогу робити значний внесок у можливості НАТО щодо транспортування великогабаритних вантажів шляхом передання в лізинг державам – членам Альянсу літаків виробництва заводу імені Антонова. Така домовленість економічно вигідна для України.

Запитання

Які висновки ви можете зробити, порівнявши і проаналізувавши представлені дані?

Завдання

Уважно перечитайте зміст описаних вище угод. З якою метою їх укладено? Яка їх стратегічна роль?

Старші українські офіцери також регулярно проходять навчання на курсах в Оборонному коледжі НАТО в Римі (Італія) і в Школі НАТО в Обераммергау (Німеччина). Контакти з цими освітніми закладами Альянсу стали у нагоді під час запровадження нового багатонаціонального факультету при Національній академії оборони України.

7.3. Оборонно-технічне співробітництво та програма «Наука заради миру і безпеки»

Оборонно-технічне співробітництво спрямоване на підвищення оперативної сумісності українських підрозділів, визначених для участі в міжнародних операціях, із збройними силами країн НАТО.

Початок співпраці в цій галузі дано, коли Україна приєдналася до програми «Партнерство заради миру» і, особливо, у межах її участі в діяльності низки груп під егідою Ради національних керівників в галузі озброєнь (ННКО) – найвищого органу НАТО, який керує розвитком співробітництва між державами-членами і партнерами в галузі озброєнь. ННКО визначає можливості для співпраці між державами у галузі розбудови потенціалу, у процесі закупівель військової техніки і обладнання й узгодження технічних стандартів.

Спільна робоча група з оборонно-технічного співробітництва, перше засідання якої відбулося в березні 2004 року, поставила мету забезпечити розширення співробітництва між Україною і НАТО в цій галузі. Серед поточних пріоритетів у її роботі такі:

- стандартизація і кодифікація як засіб підвищення оперативної сумісності Збройних сил України і НАТО;
- реалізація проектів Цільового фонду в галузі командування, керування, зв'язку і комп'ютеризації (С4) й утилізації застарілих боєприпасів, надлишкової стрілецької зброї і легких озброєнь;
- співпраця під егідою ННКО й Організації НАТО з питань науки і технологій;
- участь України в проєктах ініціативи Розумної оборони НАТО, у межах якої 2017 року вона долучилася до трьох із них, а саме: «Платформи обміну інформацією про шкідливі комп'ютерні програми», «Багатонаціональної системи освіти і підготування НАТО з питань кіберзахисту», а також «Вироблення гнучкого і сумісного набору інструментів відповідно до оперативних вимог під час майбутніх операцій на мілководді і в обмежених водах»;
- надання підтримки Україні з питань модернізації національної оборонної промисловості;
- поточне застосування і подальше вдосконалення програми обміну даними про повітряну обстановку (ОДПО);
- захист гаваней і підвищення ролі жінок у галузі безпеки й оборони.

У Збройних силах України наразі служить майже такий самий відсоток жінок, як в арміях НАТО. І це відбиває загальну тенденцію значного збільшення залученості жінок до всіх сфер суспільного життя в Україні після Революції гідності, заявила віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе під час участі у панельній дискусії Українського дому в Давосі, повідомляє кореспондент Укрінформу.

«У нас нині 10,6 % Збройних сил України становлять жінки. Це дуже близько до середнього показника армій НАТО, який становить 10,9 %», – зазначила віце-прем'єр.

Вона додала що за останні роки вдалося зняти заборону на більш ніж 400 професій, які раніше вважалися «небезпечними» для жінок. Зокрема, нині вже є перша жінка-водолаз і жінка-кінолог у Національній гвардії. Також був розширений список військових професій і звань, які можуть обіймати жінки, бо на початку війни ті з них, хто воював, були змушені записуватися бухгалтерами чи поварами.

Завдання

Ознайомтеся з інформацією на офіційному сайті Міністерства оборони України, висловіть своє ставлення щодо служби жінок у збройних силах та дайте відповідь на питання.

Запитання

Як, на вашу думку, можна забезпечити рівні права та можливості жінок і чоловіків у сфері безпеки і оборони?

Активну участь у проєктах програми НАТО «**Наука заради миру і безпеки**» (НМБ) Україна почала брати від 1991 року. Співпрацею в цій галузі керує Спільна робоча група з питань науки і довкілля. Внаслідок російської агресії у квітні 2014 року практичне співробітництво з Україною з питань пов'язаної з безпекою цивільної науки і технологій дістало новий поштовх.

Поточні проєкти в межах НМБ передбачають широке коло новітніх викликів у галузі безпеки, таких як боротьба з тероризмом, передові технології, кіберзахист, енергетична безпека і захист від хімічних, біологічних, радіоактивних та ядерних (ХБРЯ) речовин.

Проєкти НМБ також зачіпають гуманітарні та соціальні аспекти безпеки, як, наприклад, імплементація Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 з питань жінок, миру і безпеки; сприяння розроблянням передових технологій, які можуть застосовуватися в галузі безпеки; а також надання допомоги у виявленні та знешкодженні мін і боєприпа-

Завдання

Проаналізуйте викладені вище положення. Які висновки щодо функцій НАТО можна виокремити? Підтвердьте чи спростуйте твердження, що НАТО – це військовий блок.

сів, що не вибухнули. Істотна частка поточних проектів сприяє подоланню негативних наслідків кризи, залучаючи науковців з України і держав – членів НАТО до значущої практичної співпраці, створюючи мережі партнерства і допомагаючи Україні розвивати власний науковий потенціал.

У межах програми НМБ проводяться спеціальні заходи з розвитку спроможностей і розбудови потенціалу. Це сприяє реалізації *Комплексної програми допомоги Україні*, затвердженої на Варшавському саміті НАТО 2016 року. У зв'язку з цим запроваджено вагомий проєкт з надання допомоги Україні в галузі гуманітарного розмінування завдяки вдосконаленню здатності Державної служби з надзвичайних ситуацій України проводити операції з розмінування на сході країни. У межах цього проєкту за програмою НМБ вдалося забезпечити невідкладну допомогу у відповідь на прохання України про термінове надання необхідного обладнання у зв'язку з вибухами на складах боєприпасів у Балаклії в березні 2017 року. До того ж поточний багаторічний проєкт, у межах якого розроблено прилад для виявлення мін у трьох вимірах, сприятиме тому, щоб заходи в цьому напрямі мали тривалий ефект.

За програмою було також надано сприяння з питань розбудови спроможностей у галузі телемедицини і невідкладної медичної допомоги під егідою КПД. У межах проєкту в Україні обладнано два центри долікарської допомоги, а 30 українських фельдшерів пройшли навчання на курсах підготовки майбутніх інструкторів у Румунії. Під час польових навчань Євроатлантичного центру координації реагування на катастрофи (ЄАЦКРК) у Тузлі (Боснія і Герцеговина) 2017 року успішно випробувано в дії в режимі реального часу потенціал у галузі телемедицини, завдяки чому лікарі з усього світу мали змогу надати допомогу потерпілим внаслідок катастроф або нещасних випадків, хоч би де вони сталися. Нині цей проєкт успішно завершено.

Українські фахівці також беруть участь у новій вагомій ініціативі за програмою НМБ, покликаний розробити інноваційну технологію дистанційного виявлення вибухівки – проєкті, який сприяє підвищенню ролі НАТО в боротьбі з міжнародним тероризмом. У ній будуть поєднані різні технології виявлення вибухівки, з метою забезпечити високі результативність, надійність і чутливість.

Починаючи з 2014 року, загалом запроваджено 58 заходів НМБ, у межах яких Україна відіграє чільну роль, до того ж українські науковці й експерти також брали участь у низці інших проєктів чи семінарів, організованих за сприяння НМБ, під час яких вони виступали як дослідники або доповідачі. Лише 2017 року країни – члени Альянсу ухвалили 16 нових проєктів НМБ із залученням України. Україна –

найбільший отримувач грантів НАТО за програмою НМБ. У межах програми також надається сприяння молодим науковцям, до того ж з 2014 року понад 300 молодих українських науковців взяли участь у різних заходах НМБ.

Україна регулярно бере участь у навчаннях з питань готовності до катастроф і ліквідації їх наслідків, які проводить Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (ЄАЦКРК).

Україна тричі прийняла на своїй території такі навчання: у 2000, 2005 і 2015 рр. Навчання ЄАЦКРК у 2015 році, які урочисто відкрили генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг і президент Петро Порошенко, були одними з наймасштабніших, що колись проводив ЄАЦКРК. У них взяли участь понад 1100 учасників з 26 країн Альянсу і держав-партнерів.

7.4. Готовність цивільного суспільства та громадська дипломатія/ стратегічні комунікації

Готовність цивільного суспільства і надалі вагома рушійна сила співробітництва між Україною і НАТО. Починаючи з 2014 року, коли сталася криза в Криму і на сході України, готовність цивільного суспільства була центральним складником солідарності та підтримки України з боку Альянсу. У квітні 2014 року група цивільних фахівців НАТО відвідала Київ з метою надання порад керівництву України щодо планування на випадок непередбачуваних ситуацій і вироблення заходів кризового реагування в галузі захисту життєво важливої енергетичної інфраструктури і цивільного населення.

Нині співпрацю Україна – НАТО в галузі готовності цивільного суспільства зосереджено на вдосконаленні національних спроможностей у галузі готовності та стійкості цивільного суспільства в протистоянні гібридним загрозам шляхом обміну набутим досвідом і передовими методиками й надання експертних порад.

Український уряд і НАТО надають особливого значення інформуванню громадськості про відносини Україна-НАТО і переваги, які забезпечує співпраця з Альянсом у контексті процесу реформування в Україні. Країни – члени Альянсу співпрацюють з керівництвом України, прагнучи підвищити обізнаність населення з сучасним НАТО і роз'яснити, у чому полягають відносини Україна – НАТО.

Розташований у Києві *Центр інформації та документації НАТО* – провідна установа, яка інформує громадськість щодо НАТО. Центр організовує семінари та зустрічі, а також координує візити по-

Запитання

На вашу думку, чому НАТО витрачає кошти на підтримку наукових досліджень і чому Україна – пріоритетний отримувач грантів?

садовців НАТО в Україну і представників української громадськості до штаб-квартири НАТО.

НАТО також надає *консультативну і фінансову допомогу* з метою сприяння розбудові потенціалу українського уряду в галузі громадської дипломатії, відносин з медіа і стратегічних комунікацій. НАТО, зокрема, підтримує Український кризовий медіацентр і газету «Київ пост» у їхніх зусиллях з надання вірогідної і правдивої інформації щодо подій на окупованому Кримському півострові і на сході України.

22 вересня 2015 року підписано *Дорожню карту партнерства в галузі стратегічних комунікацій*. Її підписали секретар РНБО України Олександр Турчинов і генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг. Документ передбачає надання українській владі допомоги в галузі стратегічних комунікацій шляхом забезпечення краще структурованої консультативної підтримки на тривалу перспективу, а також підготування і обміну досвідом у цій галузі.

Завдання

Детальніше ознайомтеся з документом «Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО»⁵.

Дайте оцінку документові. Яке його спрямування і в чому його важливість?

у заходах ПЗМ; реалізація проєктів Цільових фондів за програмою «Наука заради миру і безпеки» в Україні; а також інші аспекти, які становлять спільну зацікавленість.

Завдання

Ознайомтеся з інформацією та зробіть висновки.

Від 2014 р. в українському суспільстві продовжує переважувати орієнтація на вступ до НАТО як найкращий варіант гарантування національної безпеки України. Проти 2012 р. частка тих, хто вважає цей шлях кращим за інші опції безпеки, зросла більш ніж втричі: у 2012 р. вступу до НАТО як джерела безпеки надали перевагу 13 %, у травні 2014 р. – 33 %, у вересні

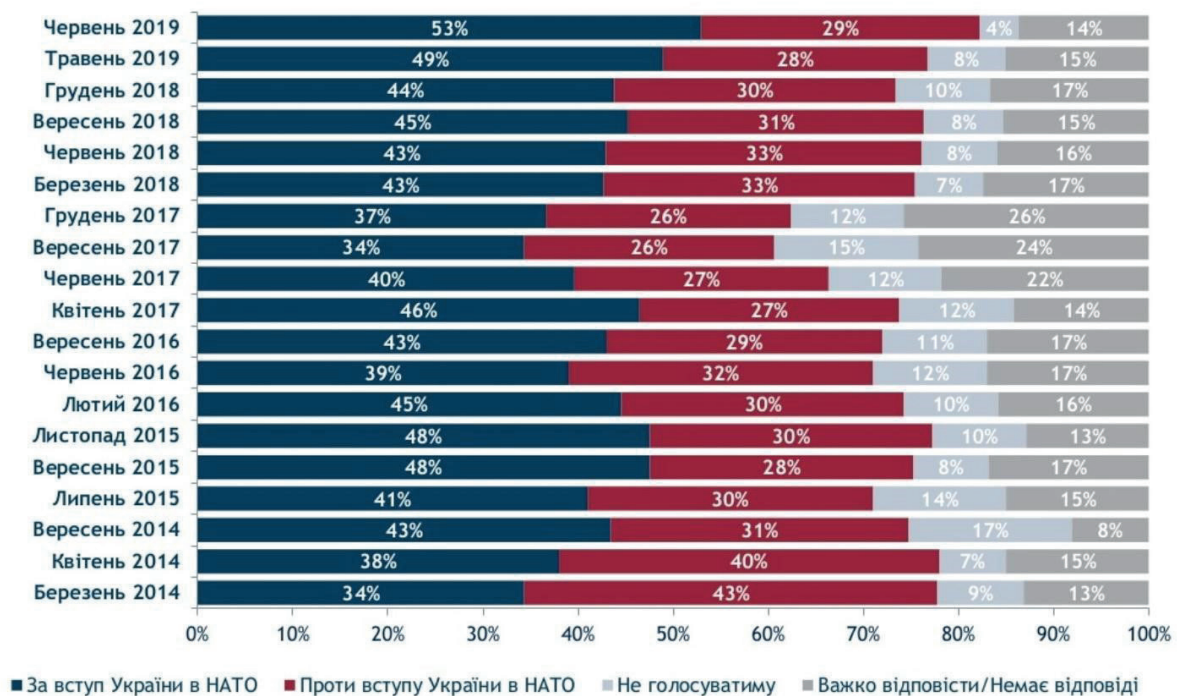
⁵ https://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Roadmap_Ukr.pdf

2014 р. – 44 %, листопаді 2015 р. – 46 %, червні 2017 – 47 %, травні 2018 – 43 %. Станом на серпень 2018 р. приблизно 42 % українців вважають членство в НАТО найкращою гарантією національної безпеки⁶.

У червні 2019 року проведено дослідження соціологічної групи «Рейтинг» на замовлення Міжнародного республіканського інституту (IRI). Згідно з опитуванням, якби сьогодні проводився референдум про вступ України до НАТО, 53% респондентів **підтримали** б вступ, 29 % виступили б **проти**.

Не брали б участі в референдумі 4 % опитаних. Ще 14 % було важко відповісти на запитання⁷.

Якби сьогодні проводився референдум про вступ України в НАТО, як би Ви проголосували?

ЗАВДАННЯ НА ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Проаналізуйте дані соціологічних досліджень, окресліть основні тенденції підтримки вступу України до НАТО. Прокоментуйте дані досліджень.

2. Займіть позицію, чи потрібно Україні вступати до НАТО: «ТАК», «НІ», «НЕ ЗНАЮ». Відповідь аргументуйте.

⁶ Детальніше можна ознайомитися з інформацією на сайті Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» за лінком: <https://dif.org.ua/article/shcho-ukraintsi-dumayut-i-znayut-pro-nato243>.

⁷ <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2809699-spilna-zaava-komisii-ukraina-nato.html>

3. Проведіть дебати з питання: Україна має залишитися позаблоковою державою: за і проти.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Угода «Партнерства заради миру» (ПЗМ) про статус збройних сил на території іноземної країни, набула чинності в

- А. травні 2000 року,
- Б. липні 2006 року,
- В. квітні 2014 року,
- Г. травні 2016 року.

2. Для участі в якій операції, спрямованій на боротьбу з піратством поблизу узбережжя Сомалі, Україна наприкінці 2013 року відрядила фрегат ВМС:

- А. Океанський щит,
- Б. Щит миру,
- В. Морський охоронець,
- Г. Морський вовк.

3. Україна бере участь у діяльності сил у Косові (КФОР), її вклад полягає в тому, що вона:

- А. дала дозвіл на проліт над її територією і транзит предметів постачання для військ,
- Б. виділила інженерно-саперний взвод з важким обладнанням, для боротьби з саморобними вибуховими пристроями,
- В. надала підрозділ для стримування, запобігання і забезпечення захисту від тероризму,
- Г. надала взвод захисту від ядерної, біологічної і хімічної зброї.

4. У 2016 р. Указом Президента України ухвалено документ, який став дорожньою картою оборонної реформи з визначенням шляхів її впровадження на засадах і принципах, якими керуються держави – члени НАТО. Цей документ має назву:

- А. Воєнна доктрина,
- Б. Рішуча підтримка,
- В. Стратегія національної безпеки,
- Г. Стратегічний оборонний бюлетень.

5. 2017 року Україні надається сприяння щодо розвитку кадрів цивільних службовців, безпосередньо залучених до процесів євроатлантичної інтеграції в межах проекту:

- А. «Професійний розвиток»,
- Б. «Дорадча місія»,
- В. «100 чемпіонів»,
- Г. «Демократичний контроль».

6. Рішення про запровадження нових істотних ініціатив з метою розширення допомоги з боку НАТО щодо розвитку здатності та розбудови потенціалу структур безпеки і оборони України та запровадження шести проєктів Цільових фондів – механізму, який дає змогу окремим державам Альянсу і партнерам робити фінансові внески на реалізацію конкретних проєктів на добровільній основі, стало результатом:

- А. Вельзького саміту НАТО 2014 року,
- Б. Варшавського саміту 2016 року,
- В. Брюссельського саміту НАТО 2018 року,
- Г. Львівського без пекового форуму 2019 року.

7. Дорожню карту партнерства в галузі стратегічних комунікацій між Україною і НАТО підписано в:

- А. березні 2005 року,
- Б. грудні 2011 року,
- В. вересні 2015 року,
- Г. липні 2016 року.

8. Визначте, яке твердження хибне:

- А. Україна – найбільший отримувач грантів НАТО за Програмою «Наука заради миру і безпеки»,
- Б. НАТО забороняє Україні брати участь у своїх операціях і місіях через конфлікт з Росією,
- В. НАТО надає консультативну і фінансову допомогу з метою сприяння розбудові потенціалу українського уряду в галузі громадської дипломатії,
- Г. НАТО підтримує Український кризовий медіацентр і газету «Київ Пост» у їхніх зусиллях з надання вірогідної та правдивої інформації щодо подій на окупованому Кримському півострові і на сході України.

9. Україна з 2007 року бере участь у програмі, що сприяє справедливому керуванню і боротьбі з корупцією у структурах безпеки і оборони України. Це –

- А. Програма розвитку військової освіти,
- Б. Комплексна програма допомоги Україні,
- В. Річна національна програма Україна-НАТО,
- Г. Програма НАТО із розвитку доброчесності в структурах безпеки.

10. З 1 січня 2019 р. контактними посольствами НАТО в Україні виступають:

- А. США і Литва,
- Б. Угорщина і Туреччина,
- В. Німеччина і Франція,
- Г. Велика Британія і Канада.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Брежнєва Т. Україна-НАТО: безпека через партнерство та співробітництво// Незалежний культурологічний часопис «І». URL: <http://www.ji.lviv.ua/n77texts/77-zmist.htm> (дата звернення: 09.01.2020).
2. Генеральний секретар НАТО процитував вірш Тараса Шевченка у Верховній Раді. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nato-verkhovna-rada/30246040.html> (дата звернення: 09.01.2020).
3. Громадська думка щодо вступу в НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/inform-center/gromadsyuka-dumka-shhodo-vstupu-v-nato> (дата звернення: 09.01.2020).
4. Із спільної заяви Комісії Україна – НАТО 31.10.2019, Київ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2809699-spilna-zaava-komisii-ukraina-nato.html> (дата звернення: 09.01.2020).
5. Костюк Б. Капелан про проблеми, які «роз'їдають» українську армію. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kapelan-pro-armiju/30258133.html> (дата звернення: 09.01.2020).
6. Лавренюк П. Україна-НАТО: особливе партнерство в особливий період. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2261180-ukrainanato-osoblive-partnerstvo-v-osoblivij-period.html> (дата звернення: 09.01.2020).
7. Рихліцький В. Чому Україна є вразливою для хакерських атак і як це виправити – розповідає експерт із кібербезпеки. URL: <https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/22908/2019-05-20-chomu-ukraina-e-vrazlivoyu-dlya-khakerskikh-atak-i-yak-tse-vipraviti-rozpovidaє-ekspert-iz-kiberbezpeki/> (дата звернення: 09.01.2020).
8. Три дні фрегату «Гетьман Сагайдачний» в операції НАТО «Океанський щит». URL: <https://navy.mil.gov.ua/elementy-operatsij-nato-oceanskyj-shhyt-ta-yes-atalanta/> (дата звернення: 09.01.2020).
9. У ЗСУ служить такий самий відсоток жінок, як в арміях НАТО - Климпуш-Цинцадзе. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/genderni-pitannya-u-sferi-bezpeki/u-zsu-sluzhit-takij-samij-vidsotok-zhinok-yak-v-armiyah-nato-klimpush-czinczadze.html> (дата звернення: 09.01.2020).
10. Указ Президента України №240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> (дата звернення: 09.01.2020).
11. Утилізація радіоактивних відходів в Україні. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/utilizacija-radioaktivnih-vidkhodiv-v-ukrajini> (дата звернення: 09.01.2020).
12. Хронологія відносин Україна-НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/reasons> (дата звернення: 09.01.2020).

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА, КОНСТРУЮВАННЯ ІМІДЖУ НАТО ЯК АГРЕСОРА ТА УКРАЇНСЬКА ВІДПОВІДЬ

ТЕМА 8.

- 8.1. *Витоки і основні меседжі антинатівської пропаганди періоду холодної війни*
- 8.2. *Сучасні пропагандистські меседжі про НАТО: хто, навіщо, як?*
- 8.3. *Нові виклики безпеки та постійна модернізація відносин Україна – НАТО*

Мета:

з'ясувати, для чого російська пропаганда конструює імідж НАТО як агресора, та чи реагує / відповідає України на нові виклики безпеки.

Завдання:

- *охарактеризувати радянську антинатівську пропаганду і її наслідки;*
- *оприятити основні пропагандистські меседжі РФ і конструювання оновленого іміджу НАТО як агресора;*
- *оцінити нові виклики безпеці.*

Ключові поняття:

інформаційна війна, холодна війна, мова ненависті, стереотипи, пропаганда.

Ключова цитата:

«Трактування Росією НАТО як загрози, підтримання нею в особі Організації Північноатлантичного договору стереотипу «образу ворога» – це не рудимент холодної війни, а ціннісна сутність Росії.

Постійна модернізація механізму співпраці України і НАТО, що характеризує відносини між ними за останні два десятиліття, значною мірою зумовлена тим, що проблема постановки нових викликів безпеці потребує адекватної відповіді. Відносини України з НАТО деякі оглядачі небезпідставно оцінюють як найпродуктивніші з тих, що їх має Україна з усіма іншими міжнародними організаціями світу».

Ігор Тодоров, історик, експерт-натознавець

8.1. Витоки й основні меседжі інформаційного протистояння періоду холодної війни

Однією з причин утворення Північноатлантичного блоку стало захоплення країн Східної і Центральної Європи радянськими військами в останній рік Другої світової війни. Своєю чергою, НАТО на довгі роки стає основним подразником для радянської влади, адже очевидно, що Альянс не дозволить завоювати Європу.

Холодна війна – глобальна геополітична, економічна та ідеологічна конфронтація між СРСР і його союзниками та США і країнами Заходу та іншими союзниками, що розпочалася 1946 р. і тривала до 1992 р. **Ця війна – глобальне явище**, яке затягнулося на кілька десятиліть, ідеологічний конфлікт, що відбувався без безпосереднього військового зіткнення. Однією з її визначальних рис стало *формування образу ворога засоби пропаганди, спрямоване до власного населення*.

Центральні постаті будь-якого конфлікту – образ ворога і образ захисника. Інформаційні війни стали відігравати ключову роль у військовому протистоянні держав із початком Першої світової війни, конфлікту, в який виявилися втягнутими солдати масових (нерегулярних армій) і мирне населення. З Другої світової війни її учасники та переможці вийшли оснащені неабияким перевіреним арсеналом пропагандистських технологій впливу на маси. Війна стає не лише військовим явищем, а й комунікативним, коли битва першочергово ведеться за людську свідомість. Саме пропаганда створює модель світу з чітким розмежуванням на своє і вороже, чуже.

Інформаційна війна – вид дій, в якому головний об'єкт впливу – людська свідомість, а чільні засоби впливу – засоби масової інформації та мистецтво. **Інформаційна війна** – це маніпулювання інформацією, якій довіряє аудиторія, задля того щоб вона ухвалювала рішення, які суперечать її інтересам, але просувають інтереси, тих, хто веде інформаційну війну.

Після переможних Німецько-радянської і Радянсько-японської

воєн у СРСР вже не залишилося яскраво вираженого зовнішнього і внутрішнього ворогів, тоді як застосування саме цих пропагандистських технологій задля мобілізації суспільства вже довело свою ефективність. Зазвичай, інформаційна війна розпочинається тоді, коли поширення достовірної інформації не дає очікуваних ефектів.

Завдання

Пригадайте, хто в радянській військовій пропаганді був чільним зовнішнім та внутрішнім ворогом?

Як змінилася сфера пропагандистської боротьби в 1946 р.?

Чи хтось із «внутрішніх ворогів» радянської влади цього періоду залишився серед пропагандистських цілей, на твою думку, сьогодні?

Після Другої світової війни світ став біполярним. Важливим елементом радянської пропаганди виступає критика блокової політики Заходу – “брюссельської змови проти світу миру в Європі” тощо. Наприклад, якщо в 1 півріччі 1947 року в мегапопулярному сатиричному журналі “Крокодил” було 2 матеріали на цю тему, то в другій половині – 7; 1948 р. – відповідно, 8 і 11.

Яким же поставало НАТО в радянській пропаганді?

- Це військовий агресивний блок, який керується «звіриною ненавистю до всього радянського», де абсолютний лідер – головний геополітичний супротивник СРСР – США;
- цей союз ослаблений суперечностями між його членами;
- США та НАТО – провокує «ядерну гонитву озброєнь».

І хоча радянське керівництво не перекреслювало цілком можливості входження в НАТО, але найголовнішим світоглядним постулатом довгі роки залишався агресивний характер Альянсу.

Образ ворога набув чотирьох основних форм, які відповідали напрямкам політики радянського керівництва:

- американський імперіалізм уособлював усі жахи капіталізму;
- НАТО – це агресивний блок, підконтрольний Вашингтону, який підтримує капіталістичну експлуатацію трудящих мас;
- югославські сепаратисти, «кліка Тіто», поставали як зрадники справи соціалізму в Східній Європі;
- внутрішнім ворогом став «відщепенець-космополіт» – антипатріот, низькопоклонник перед Заходом.

Образ ворога формувався через приписування противникові всіх антицінностей радянського суспільства: вистражданому миру протистояла «гонитва озброєння», замість радянського «ми» – західне «я», культ побутового мінімалізму vs культу споживання.

Олег Панфілов, російський журналіст і правозахисник, дитинство якого припало на 1960-і пригадував: «Зі шпальт газет і сторінок журналів, з екранів телевізорів і кінотеатрів, з рупорів радіо нам щодня говорили, що НАТО – це щось на зразок величезного монстра, який клацає зубами, випускає смердючий дим з вогняної пащі, гострить свої пазурі, щоб усіх нас погубити».

Антинатівська, як і загалом антиімперіалістична пропаганда водночас легітимізувала високий рівень військових витрат у СРСР, твердий контроль над зовнішньою та внутрішньою політикою східноєвропейських країн і над людськими долями. Сотні тисяч людей намагалися покинути «щасливий світ» соцтабору. І навіть коли їм це фізично вдавалося, то «приморозок» не покидав їх.

Європейська кіноакадемія найкращим фільмом 2018 року визнала кінострічку сина політичних емігрантів із Польщі реж. Павла Павліковського, який «створює картину розірваної по живому Єв-

Завдання

Переглянь офіційний трейлер фільму «Холодна війна» українською мовою: <https://www.youtube.com/watch?v=n6kL-B445FA>.

Де відбуваються, на твою думку, події фільму?

ропи: Берлін, Париж, Белград. І, зрозуміло, холодна Польща, що потопає в сотнях відтінків сірого. З неї вигнанці біжать, але й нею полонені, приморожені довічно».

Завершення холодної війни

- 1980-і рр. : під час процесів перебудови, тодішні політичні лідери СРСР «розвернули» зброю радянської пропаганди в протилежний бік: її ціллю став не капіталізм, а комунізм.
- 1989 р. Альянс святкував 40 років підпису угоди, що забезпечила основу колективної оборони та спільної безпеки держав-членів та зберегла стратегічний баланс у світі протягом холодної війни,
- 1 лютого 1992 в Кемп-Девіді президенти США і Росії Джордж Буш і Борис Єльцин підписали спільну декларацію, що вперше офіційно проголосила закінчення холодної війни.

Холодну війну за втратами порівнюють з «гарячими» Першою і Другою світовими війнами.

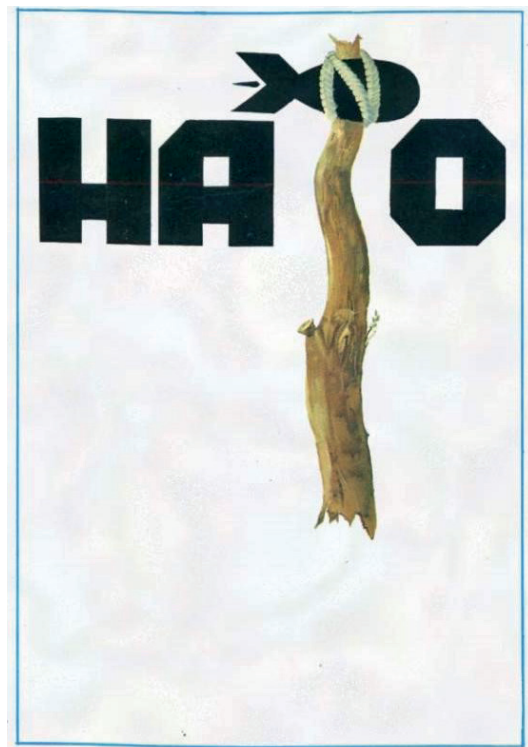
Холодна війна завершилася, але залишилася вигартувана 40 роками протистояння мова ненависті, мова підбурення, що формує певну емоційну заданість, яка і породжує відчуття впевненості в здатності протистояти ворогові. **Образ НАТО як агресора від початків вибудовувався так, щоб консолідувати суспільство в умовах небезпеки.** Одним із спадків холодної війни стала система мітологом, яка й далі успішно функціонує в політичній культурі, бо карикатура, плакат (а по-сучасному – мем) – один з найсильніших механізмів формування тих чи тих візуальних образів-стереотипів.

Завдання

Переглянь карикатури та плакати.

Які радянські та американські пропагандистські меседжі вони відтворюють?

На які історичні події вони реагують?

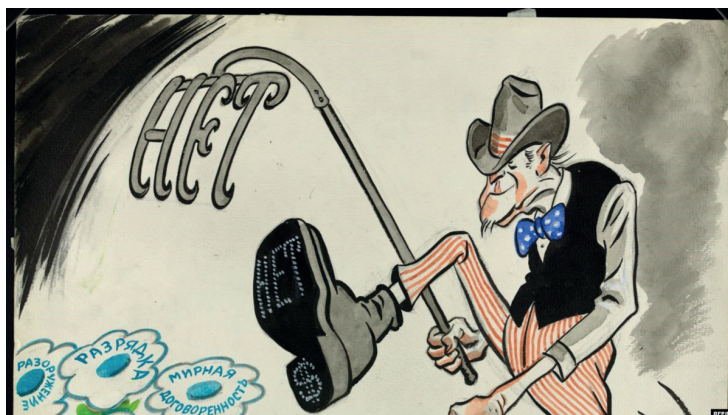

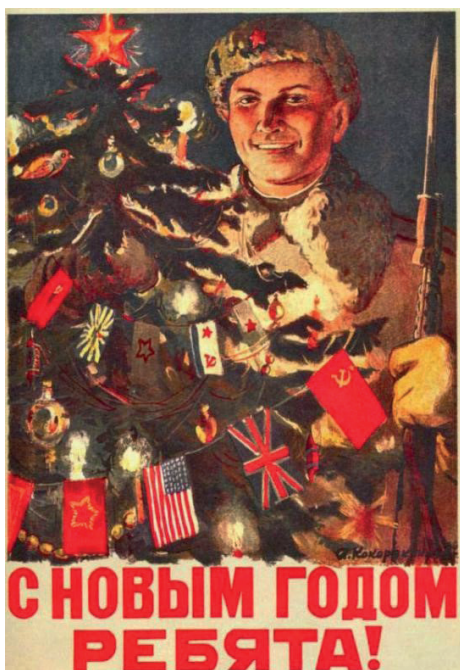
-Ну, вот, дети, на прошлом уроке мы с вами знакомились с историей Америки, а теперь познакомимся с нравами и обычаями американцев!

Джерело:
https://new-retail.ru/lifestyle/samye_shokiruyushchie_karikatury_o_ssha_vremyeh_kholodnoy_voyny9592/

Джерело:
<https://www.svoboda.org/a/1606221.html>.

Джерело: <https://www.learnrussianineu.com/ru/sovetskie-plakati-chast-1-obshhestvo-politika>.

Завдання

Переглянь відео з англійськими субтитрами *Forest Brothers - Fight for the Baltics*:

<https://www.youtube.com/watch?v=h5rQFp7FF9c>.

Ознайомся з реакцією офіційних осіб і ЗМІ Росії.

«Хвалебный ролик о «героической борьбе» прибалтийских «лесных братьев» с советскими войсками вызвал гневную реакцию в Москве. Российский МИД напомнил, что за «лесными братьями» стояли западные спецслужбы, а жертвами «организации, созданной на основе фашистских недобитков», стали тысячи мирных жителей. Стоит ли ждать от НАТО аналогичного видео, где героями будут ОУН-УПА, Роман Шухевич или Степан Бандера?..

Прославление сообщников нацистов – не что иное, как «историческое извращение, сознательно распространяемое НАТО» с целью подрыва итогов Нюрнбергского трибунала, подчеркнула официальный представитель МИД».

Джерело: <https://vz.ru/politics/2017/7/13/878479.html>.

Йосип Кобзон, заступник голови Комітету Госдуми РФ з культури:

«Первый заместитель председателя комитета Госдумы по культуре Иосиф Кобзон в беседе с RT рассказал, что готов выступить с предложением снять исторически справедливый фильм о Великой Отечественной войне в ответ на ролик о «лесных братьях», который был опубликован в Twitter. ... Отснятая НАТО короткометражка — это вандализм и русофобия, подчеркнул Кобзон. По его словам, существует документальный фильм Михаила Ромма “Обыкновенный фашизм”, который следовало бы всем пересмотреть».

Запитання

Чи спостерігаєш ти ознаки мови ненависті і підбурення?

Джерело: <https://russian.rt.com/russia/news/408518-lesnye-bratya-gosduma-film>.

Закінчення холодної війни зумовило кардинальні зміни у розкладі сил на світовій арені. З поміж інших, це: перерозподіл значної більшості зон впливу СРСР на користь США і НАТО.

8.2. Сучасні пропагандистські меседжі про НАТО: хто, навіщо, як

Упродовж часів холодної війни образ НАТО в радянській пропаганді змінювався відповідно до контексту. В середині 1990-х років

НАТО сприймалося передусім уже не як військовий, а як політичний союз, членство в якому було практично обов'язковим етапом на шляху вступу в ЄС для багатьох країн Центральної та Східної Європи. На пострадянському просторі формувалася нова антинатовська мітологія, що еклектично поєднувала різні міти. Політолог Олександр Палій, який досліджує українську суспільну думку про НАТО, в 2006 р. вважав, що ставлення до НАТО:

- надзвичайно залежить від ситуативних змін у політиці та дій медій;
- в Україні поширене існування взаємонесумісних геополітичних орієнтацій (тобто можливість існування суперечливих ідей одночасно в світогляді одних і тих же громадян).

Але сьогодні одне із сенсовірних джерел неомітологізації НАТО – російська пропаганда. За Путіна антизахідна дезінформація поповнилася новими героями та лиходіями, але НАТО та США залишалися незмінними противниками, розпочався неоімперський проект авторитарної Росії, яка ґрунтується на експлуатації путінською елітою власного населення та сусідніх країн. Для російської громадськості подаються меседжі, що НАТО планує ізолювати Росію. На думку частини західної громадськості, НАТО розпалює і провокує конфлікти з Росією та обмежує суверенітет європейських держав. Щодо України, то:

Від початку російської агресії НАТО послідовно дотримувалося чіткої позиції щодо цілковитої підтримки суверенітету і територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Держави – члени Альянсу негайно засудили і відтоді неодноразово неухильно заявляли, що ніколи не визнають незаконну і нелегітимну анексію Криму Росією.

З 2014 р. генеральний секретар Альянсу Єнс Столтенберг повторює це чи не на кожній публічній зустрічі або пресконференції. НАТО буде взаємини з Росією за двома магістральними напрямками – оборона і діалог. НАТО зупинило всю практичну співпрацю з Росією ще 2014 року. Експерти вважають, що «гібридні дії» Росії проти НАТО виходять далеко за рамки поширення фальшивих новин або проштотування маніпулятивних наративів. Російський інструментарій гібридної війни може запропонувати більше, зокрема агресивні дії. Росія використовує дуже широкий спектр методів: маніпуляцію, дезінформацію, спотворення виступів офіційних осіб, кібератаки, послідовне формування негатив-

Завдання

Переглянь відео «Міти про НАТО», яке підготувала журналістка Радіо Свобода щодо сучасних мітів про НАТО?

https://www.youtube.com/watch?v=q_d2bPclnos.

Чому саме ці мітологічні конструкції поширюють російські пропагандисти?

До якої аудиторії вони апелюють?

ного образу військовиків НАТО тощо. Наприклад, 80 % усіх згадок про НАТО, які Росія поширює в британських медіях (за даними дослідження «Новини як зброя: RT, «Спутнік» і прицільна дезінформація», проведеного в 2019 році), містить негативні ключові повідомлення. НАТО описується як експансіоністська загроза для Росії, йдеться про негативні наслідки членства в НАТО, виправдання російської агресії в Україні.

Яка ж мета гібридної війни?

Вадим Трюхан, голова правління ГО «Європейський Рух України» вважає:

Програма-мінімум режиму Путіна:

- не допустити членства в ЄС і НАТО країн, які утворилися на теренах колишнього СРСР, – Грузії, Молдови та України на-самперед;
- зламати євроатлантичну та європейську єдність і отримати залежні від Москви режими в якомога більшій кількості європейських країн, а також забезпечити лояльність США;
- дістати доступ до дешевих, а краще дармових (як у випадку з т. зв. ДНР/ЛНР, звідки масово вивозять обладнання з промислових об'єктів) ресурсів, зокрема людських.
- Програма-максимум – вийти на щось типу “Ялти-2”, під час якої провести новітній поділ світу на зони впливу, як це було за результатами Другої світової і що врешті призвело до холодної війни. Саме з огляду на це й піднімаються ставки у великій геополітичній грі шляхом втягнення Росії в сирійську авантюру та постійного брязкання зброєю уздовж кордонів РФ.

Де проходить передова «інформаційної війни»?

Видання TEXTY.ORG.UA розробило ось таку інструкцію.

В інформаційній війні Росія завжди створює якомога більше майданчиків, які повторюють її тези. Деталлями і версіями ці тези можуть відрізнятись, але суть повідомлень одна й та ж.

Сьогодні російську дезінформаційну війну в Україні ведуть три основні «рої».

1. Респектабельні проросійські ЗМІ, які працюють в Україні. Вони мають гарне фінансування, яке дозволяє наймати кваліфікованих редакторів та журналістів, працювати оперативно. Вони якісно «упаковують» свою дезінформацію. З формального боку, їхні повідомлення «чисті».

Ці ЗМІ також можуть вказувати на джерела своєї інформації чи подавати різні погляди. Головна їхня зброя – це брехливе пояснення поточних подій, що ґрунтується на пересмикуванні фактів і хибній аргументації. Не всі новини тут брехливі. Повідомлення, які не стосуються їхніх «мішеней» (українських реформ та успіхів, української ідентичності, української влади), – можуть бути цілком достовірними.

Приклад такого видання – Страна.ua.

2. «Зливні бачки». Декілька сотень інтернет-сайтів, які часто під виглядом новин публікують відверті вигадки та напівправду, лише зрідка домішуючи в стрічку правдиві новини.

Це сайти на кшталт ВВСсCNN. Часом аудиторія цих «медій» досить велика, їхні заголовки активно поширюються через соцмережі. Заголовок має бути яскравим, чіпляти, інтригувати... Люди здебільшого не читають сам текст новини, але заголовки проглядають. І ті стають цеглинками, за допомогою яких паразити свідомості посилюють чи формують свої упередження у вашій голові. Не всі сайти цього типу працюють на Росію, частина просто заробляє гроші.

3. Боти, тролі та групи в соцмережах. Група може мати патріотичну назву – і постити, задавалося б, патріотичний контент. Однак у нього влітаються меседжі, потрібні російській пропаганді. Відомий випадок, коли популярну у фейсбуці групу «Патріоти України» модерував колишній бойовик ДНР, що на той час мешкав у Москві (детальніше про це читайте в нашому матеріалі <http://texty.org.ua/d/fb-trolls/> Тролесфера).

Пряма мова

Барбора Маронкова, керівниця Центру інформації і документації НАТО в Україні

Не тільки Україна, а й НАТО – ціль пропаганди. За 70 років свого існування в НАТО добре зрозуміли, що це означає. Північноатлантичний Альянс протистояв пропаганді з боку СРСР та країн – учасниць Варшавського договору 40 років. Після завершення холодної війни члени Альянсу протягом 10-15 років думали, що протистояння вже немає і тому потрібно розповідати про НАТО у країнах колишнього соціалістичного табору. З 2014 року питання пропаганди повернулося до порядку денного.

Рецепт протидії дезінформації від НАТО:

- усвідомити та зрозуміти проблему;
- зрозуміти ситуацію та контекст;
- щодня робити моніторинг медій, зокрема й російських. Перевіряти, що говорилося, і звідки ця інформація надходить;
- активно комунікувати та передбачати загрози. Прагнути бути першими, хто доносить важливі меседжі;
- спростування: звертатися до авторів, редакторів, які випадково опублікували фейки. Зазвичай вони виправляють неправдиву інформацію;
- спільна контратака.... Важливо протистояти власними правдивими наративами.

Завдання

Вивчи основні пропагандистські нарративи РФ. Які з них походять з періоду холодної війни, а які були сконструйовані вже в пострадянські часи?

Міти і факти з офіційної сторінки НАТО

Під час оцінення достовірності інформації надзвичайно важливі першоджерела. Звертаємося до офіційної сторінки НАТО (https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_111767.htm).

[topics_111767.htm](https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_111767.htm)).

Через те що Росія розпочала свої агресивні дії проти України, російські чиновники звинуватили НАТО в ряді загроз і ворожих дій. На офіційній вебсторінці (а саме офіційні вебсторінки – джерела інформації найвищого ґатунку довіри, тому що несуть відповідальність нза оприлюднену інформацію) викладені міти – міти, або надумані твердження, і факти. На кожне твердження наводять факти ось у такому форматі:

Співпраця НАТО з Росією

Твердження: НАТО відмовляється від реального діалогу з Росією.

Факт: НАТО припинило практичну співпрацю з Росією через її агресивні дії в Україні. Однак ми продовжуємо залишати відкритими канали для політичного діалогу. Рада НАТО–Росія, важлива платформа для діалогу, ніколи не була призупинена. Ми провели десять зустрічей з 2016 року.

НАТО та Росія також підтримують відкриті військово-військові лінії зв'язку, спрямовані на сприяння передбачуваності та прозорості в нашій військовій діяльності. Ми вітаємо останні контакти між головою Військового комітету НАТО генералом Петром Павлом, верховним головнокомандувачем об'єднаних збройних сил НАТО в союзників Європі генералом Кертисом Скапароротті та начальником генерального штабу ЗС Росії генералом Валерієм Герасимовим.

Співпраця НАТО з Росією

Твердження: НАТО відмовляється від реального діалогу з Росією.

Твердження: Призупиняючи практичну співпрацю з Росією, НАТО підриває безпеку.

Розширення НАТО

Твердження: розширення НАТО загрожує Росії.

Твердження: Політика «відчинених дверей» НАТО створює нові роздільні лінії в Європі та поглиблює наявні.

Твердження: розширення НАТО на Балканах дестабілізує

Твердження: НАТО намагалося «затягнути» Україну в Альянс.

Твердження: Росія має право вимагати «стопроцентної гарантії», що Україна не вступить у НАТО.

Твердження: НАТО спровокувало протести «Майдану» в Україні.

Твердження: НАТО планувало базувати кораблі та ракети в Криму.

НАТО та його ставлення до Росії

Твердження: НАТО «істерить» щодо навчань Росії.

Твердження: НАТО має ментальність холодної війни.

НАТО – це геополітичний проєкт США

Твердження: НАТО намагалося ізолювати або маргіналізувати Росію.

Твердження: Претензія: НАТО мало бути розформоване наприкінці холодної війни.

НАТО як «загроза»

Твердження: НАТО хоче підготувати цивільну інфраструктуру Європи до початку війни.

Твердження: присутність НАТО в балтійському регіоні небезпечна.

Операції НАТО

Твердження: операція НАТО в Афганістані була невдала.

Твердження: місія під керівництвом НАТО в Афганістані не змогла зупинити афганську торгівлю наркотиками.

Твердження: Претензія: операція НАТО в Лівії була нелегітимна.

Твердження: операція НАТО над Косовом була нелегітимна.

Твердження: випадки Косова та Криму однакові.

Масштаб російської дезінформації сягає дедалі нових висот. Одна з цілей – Балтійські країни. За даними дослідника StratCom Center of Excellence НАТО Рольфа Фредгайма (Rolf Fredheim), лише за три місяці боти створили половину всіх «російськомовних новин про НАТО в Балтійських країнах (Литві, Латві, Естонії) та Польщі». Спільне розслідування Buzzfeed in the US та місцевих медій також підтвердило прямий зв'язок між Кремлем та ЗМІ в Балтійських країнах.

Як ж відповідь?

Сайт Demaskuok.lt (українською – «розвінчування») – це спільна ініціатива литовського військового відомства зі стратегічних комунікацій (STRATCOM) та громадянського суспільства, що має на меті моніторинг та розвінчування дезінформації перед тим, як вона пошириться країною. За словами організаторів, вони мають доступ до 90 відсотків тримільйонного населення Литви. Їхній ресурс використовує автоматичну систему для сканування приблизно 10 тисяч статей у російських та литовських медіях в обох країнах, позначаючи статті специфічними ключовими словами та вказуючи на потенційне поширення дезінформації. Волонтери (балтійські ельфи, які втілюють балтійську відповідь на російських «тролів», відфільтровують статті в системі, читаючи позначені алгоритмами матеріали та оцінюючи їхню потенційну загрозу.

Завдання

Використовуючи зміст попередніх параграфів дайте відповідь на ці закиди мітів російської пропаганди

8.3. Нові виклики безпеці та постійна модернізація відносин Україна – НАТО

Українське суспільство дедалі більш підтримує ідею вступу України до НАТО як механізм гарантування національної безпеки. Останніми роками спостерігалось зростання рівня цієї підтримки в усіх без винятку регіонах України. Щоправда, жителі сходу та півдня все ще продовжують зберігати більшу скептичність стосовно перспективи євроатлантичної інтеграції. Досягнення суспільного консенсусу щодо Північноатлантичного Альянсу залежить від вироблення ефективної інформаційної політики з питань НАТО.

Роман Зварич, український громадський діяч і політик, вважає: «Вступ до НАТО — правильна мета. Однак навряд чи ця амбітна мета сьогодні налякає російського агресора на сході країни й чи змусить його повернути Крим. Готовність удосконалюватися, проводити швидкі зміни і битися за свої території мають демонструвати не лише бійці в окопах, а й цивільне та військове керівництво країни».

У взаєминах Україна – НАТО на початку 2020 р. відбувся справді «тектонічний зсув». Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Дмитро Кулеба звернувся до НАТО з проханням розпочати офіційну процедуру розгляду заявки України на приєднання до Програми розширених можливостей НАТО. Україна має стати учасницею Програми розширених можливостей НАТО з практичних міркувань, задля поглибленої взаємодії з Альянсом, а отже власної безпеки.

А як же твоя інформаційна «передова»?

Кожна інформація несе послання, яке може тебе як зорієнтувати, так і дезорієнтувати. Тому, коли ти зустрічаєш меседжі, особливо меседжі, які повторюються, то завжди «тримай перед очима» цю схему

АВТОРСТВО	Хто створив ці меседжі?
МЕТА	Чому це створено? Яка цільова аудиторія (та звідки ви це знаєте)?
ЕКОНОМІКА	Хто за це заплатив?
ВПЛИВ	Хто може дістати користь від цього меседжу? Кому він може завдати шкоди? Що це повідомлення означає для мене?
РЕАКЦІЯ	Які можуть бути мої дії у відповідь на ці меседжі?
ЗМІСТ	Про що це (й що вас змушує так думати)? Які ідеї, цінності, інформація та/або погляди очевидні/імпліцитні? Про що не говориться в цьому повідомленні, що було б важливо знати?

ТЕХНІКИ	Які техніки використовуються? Чому використовуються саме ці техніки? Яким чином вони передають меседжі?
ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	Чи можуть різні люди зрозуміти ці меседжі по-різному? Яка моя інтерпретація цього, та що я дізнаюся про себе зі своєї реакції або інтерпретації?
КОНТЕКСТ	Коли це зроблено? Де або як ним поділилися з публікою?
НАДІЙНІСТЬ	Чи це факт, думка, чи щось інше? Якою мірою меседж гідний довіри (та що змушує вас так думати)? Які джерела інформації, думок, припущень?

ЗАВДАННЯ НА ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕМИ

1. Як ще називають фултонську промову В. Черчилля?
2. Яким постає НАТО в цих зображеннях з радянського сатиричного журналу «Перець»?

ДРУЖБА ПО-АМЕРИКАНСЬКОМУ

Розпочалося все в Данії. Одна газета зробила цікаве відкриття: в підвалах Копенгагенського університету американська розвідка обладнала станцію підслухування.

Прочитавши отане, копенгагенці почали звертати увагу на те, на се, пильніше приглядатися до американських друзів. І виявили в своєму місті ще кілька американських станцій підслухування.

Пробудилася цікавість і в інших країнах НАТО, і почалися такі ж відкриття по всій Західній Європі.

Журналісти підраховали: американці устаткували у тих європейських країнах близько 2000 станцій підслухування.

Це — заради дружби, бо ж сказано: для справжнього друга не може бути таємниці!

Джерело: Журнал «Перець», 1970 р., № 12, С.12.

3. Прочитайте інтерв'ю Гордона Баррасса, одного з керівників Центру вивчення холодної війни Лондонської школи економіки «Велика холодна війна: подорож через залу з дзеркалами»: <https://www.svoboda.org/a/1606221.html>.

На вашу думку, які спільноти відкриті, а які закриті в контексті подій холодної війни?

4. Хто з політичних діячів першим назвав Радянський Союз «імперією зла»?

5. Знайди інформацію про мінісеріал «Батальон» (2018 р., РФ, реж. О. Бистрицький) та фільм «Демони війни» (1998 р., Польща, реж. В. Пасіковський).

Які джерела інформації про фільми ти використав?

Хто може дістати користь від меседжів, які несуть ці фільми?

Кому вони можуть завдати шкоди?

6. Чи змінились тези про НАТО в сучасній Росії у порівнянні з тезами про НАТО в СРСР?

Чому ви так вважаєте? Наведіть приклади, аргументи.

7. Фактично кожен другий житель України на час проведення опитування вважав членство країни в НАТО найкращою опцією гарантування національної безпеки. Український політолог Олександр Палій вважає, що про НАТО слід вчити не за книжками. Уяви, що перед тобою противник вступу України до НАТО чи людина, яка ще не визначилася. Які аргументи на користь вступу ти наведеш?

8. Соціологічні дослідження показують, що станом на 2019 рік лише 21 % українців вважають себе добре поінформованими про діяльність Північноатлантичного Альянсу. Запропонуй власну інформаційну кампанію щодо НАТО.

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ

1. Для підвищення рівня знань про НАТО Благодійний фонд «Стабілізаційний Суппорт Сервісез» у межах проекту «НАТО – Україна» розробив онлайн-квіз. Тож пройди тест з 14 запитань і з'ясуй, який ти знавець НАТО:

https://sss-ua.org/ukrayina-nato/?fbclid=IwAR3yGtUcPga64GYevJJielwadmc6onUN2UbqO7j70-IWRZv_-YTShjOP2zk

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. URL: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf.

2. Палій О. Навіщо Україні НАТО? URL: http://old.ippo.edu.te.ua/files/gromad_osvita/euro_integracia/euroatlant_integr_ukr/06_navishcho.pdf.

3. Рецепт від НАТО як боротися із дезінформацією. URL: <https://www.netfreedom.org.ua/article/recept-protidii-dezinformaciyi-vid-nato>.

4. Як відрізнити справжні новини від брехні, маніпуляцій і напівправди. Інструкція. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/85998/Jak_vidriznaty_spravzhni_novyny_vid_brehni_manipulacij.

КЛЮЧІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

ТЕМА 1

1. Б. 2. Г. 3. А. 4. Б. 5. Г. 6. А. 7. В. 8. Б. 9. А. 10. В.

ТЕМА 2

1. А. 2. А. 3. Б. 4. В. 5. В. 6. А. 7. Г. 8. В. 9. А. 10. Б.

ТЕМА 3

1. Б. 2. Г. 3. В. 4. А. 5. А. 6. Г. 7. Б. 8. Б. 9. Б. 10. В.

ТЕМА 4

1. В. 2. Б. 3. В. 4. В. 5. Б. 6. Г. 7. Б. 8. Б. 9. Г. 10. Б.

ТЕМА 5

1. Г. 2. А. 3. Б. 4. В. 5. Г. 6. А. 7. Б. 8. В. 9. А. 10. Б.

ТЕМА 6

1. А 2. А 3. Г. 4. Г. 5. Г. 6. Г.

ТЕМА 7

1. А. 2. А. 3. Б. 4. Г. 5. В. 6. А. 7. В. 8. Б. 9. Г. 10. Г.

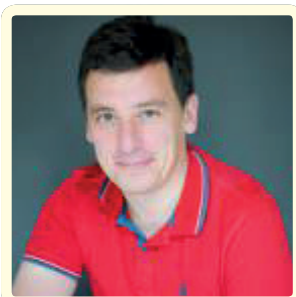
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ ТА КОНСУЛЬТАНТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ТА ПОСІБНИКА «НАТО – СИЛА, ЩО ЗАХИЩАЄ МИРНИХ ГРОМАДЯН»

Бакка Тамара Володимирівна – доцент кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук. Директор Всеукраїнської Спільки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти. Співавтор шкільних програм, підручників та навчально-методичних посібників із громадянської освіти, суспільствознавчих дисциплін та медіосвіти, рекомендованих МОН для загальноосвітньої школи та педагогічних ВНЗ України.

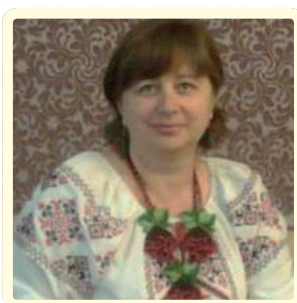
Волошенюк Оксана Валеріївна – науковий співробітник відділу екранних мистецтв та культурології ІМФЄ ім. М. Рильського НАН України. Співавтор та науковий редактор 18 посібників, підручників, навчальних програм із медіосвіти та медіаграмотності. З 2010 року – координатор та консультант мережі медіапедагогів, яка налічує більше 800 учасників. Координатор п'яти науково-практичних міжнародних конференцій з медіосвіти (2013, 2015, 2016, 2017 рр.). Член Міжнародної федерації кінопреси (FIPRESCI), Національної спілки кінематографістів, Спільки кінокритиків України, Всеукраїнської Спільки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти.

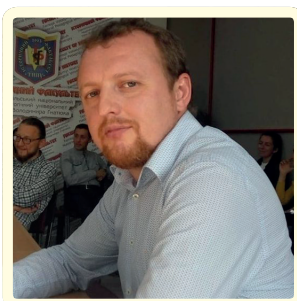
Дьома Сергій Валентинович – консультант проекту, старший військовий радник CIVIC (Центр в Україні). Приєднався до CIVIC у січні 2017 року. 2014 – 2015 роки – офіцер у Збройних Силах України, співробітник Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ у зоні конфлікту на Сході України. Співпрацював із Академією української преси як менеджер із розвитку, долучився до створення низки видань із медіаграмотності та критичного мислення. Має 10-річний досвід роботи менеджером програм мас-медіа, охорони здоров'я, «Роми України» у Міжнародному фонді «Відродження».

Желіба Олександр Володимирович – доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук. Викладає методiku навчання історії та суспільних дисциплін. За сумісництвом учитель (вчитель-методист) історії Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені М. Гоголя. Тренер програми рівних можливостей та прав жінок в Україні, тренер із громадянської освіти. Член Всеукраїнської спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти, Українського геральдичного товариства, громадської організації Вікімедія Україна.

Євтушенко Раїса Іванівна – головний спеціаліст Головного управління загальної середньої та дошкільної освіти МОНУ, співавтор посібників та підручників із медіаграмотності, співавтор навчально-методичного комплексу з громадянської освіти, підручника з основ гендерної рівності для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Відповідала за організацію та проведення низки всеукраїнських учнівських конкурсів, семінарів, конференцій із проблем викладання суспільних дисциплін, гендерної рівності, попередження торгівлею людьми, прав людини, що проводились в Україні спільно з Радою Європи, ОБСЄ, нідерландським Інститутом оцінювання «Сіто», Інститутом Еберта. Заслужений діяч освіти України.

Мальований Олександр Олексійович – заступник декана факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова із наукової та виховної роботи, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії НПУ імені М. П. Драгоманова.

Мелещенко Тетяна Володимирівна – декан факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук. Менеджер Всеукраїнської Спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти. Співавтор шкільних програм, підручників та навчально-методичних посібників і з громадянської освіти та суспільствознавчих дисциплін, медіаосвіти, рекомендованих МОН для загаль-

ноосвітньої школи та педагогічних ВНЗ України, Член Всеукраїнської Спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти.

Мокрогуз Олександр Петрович – завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, доцент, кандидат педагогічних наук. Співавтор шкільних програм, підручників та навчально-методичних посібників і з громадянської освіти, історії, медіаосвіти, рекомендованих МОН для загальноосвітньої школи та педагогічних ВНЗ України. Член Всеукраїнської Спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти.

ПОСІБНИК

НАТО — СИЛА, ЩО ЗАХИЩАЄ МИРНИХ ГРОМАДЯН

Автори:

Тамара Бакка, Оксана Волошенюк,
Олександр Желіба, Раїса Євтушенко,
Тетяна Мелещенко, Олександр Мальований,
Олександр Мокрогуз.

Консультант видання:

Сергій Дьома.

Літературний редактор:

Олександр Телемко.

Верстальник:

Микола Ярмусь.

Посібник втілює прагнення авторів зробити натовзнавство елементом викладання історії, політології майбутнім педагогам і самоосвіти політично активних громадян. Посібник має діалогічно-практичну спрямованість. Вправи і завдання посібника можуть бути використані як під час вивчення курсу на вибір, так і під час проведення виховних годин, занять гуртків юних істориків і журналістів.

ISBN

УДК 373.5.016:[070+004]](072)

ББК 32.97я7+76.0я7+74.2я7

Підписано до друку 15.02.2020.
Формат 60×84/8. Папір офсет. Друк офсет.
Замовлення № .

ВСЕУКРАЇНСЬКА СПІЛКА
ВИКЛАДАЧІВ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН
ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Видруковано у видавництві “Преса України”
03047, м. Київ-47, пр. Перемоги, 50
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 310 від 11.01.2001 р.